

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาพฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนที่มี

ปัญหาหนี้สิน (ปีที่ 3) :

บริการทางการเงินและสินเชื่อที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการแก้หนี้เกษตรกร

ผู้วิจัย

ผศ.ดร.ชญานี ชวะโนทย์

รายงานการศึกษานี้ได้รับการสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และมูลนิธิชีวิตไท (Local Act)

มีนาคม 2564

สารบัญ

สารบัญ	2
สารบัญรูปภาพ.....	3
สารบัญตาราง	4
บทที่ 1 บทนำ	5
ความสำคัญและที่มา	5
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	7
บทที่ 2 ทบทวนโครงการของรัฐทางด้านสินเชื่อเพื่อเกษตรกร.....	8
บทที่ 3 สถานการณ์และพฤติกรรมการเงินของครัวเรือนเกษตรกร	15
3.1 รายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย	16
3.2 แหล่งทุนทำการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืม	21
3.3 กระแสเงินเข้าออกของครัวเรือนไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาในการจ่ายคืนหนี้	22
3.4 เกษตรกรมีความเปราะบางทางการเงิน.....	24
3.5 ทิศนคติทางการเงิน และการใช้บริการทางการเงินของเกษตรกร.....	27
บทที่ 4 ข้อเสนอสำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเงินและสินเชื่อที่เหมาะสม	31
4.1 ผลิตภัณฑ์/บริการทางการเงินที่ช่วยให้ครัวเรือนสามารถจัดการรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย.....	31
4.2 การบริหารจัดการสินเชื่อและการใช้คืนหนี้ที่เหมาะสม.....	33
บทที่ 5 บทสรุป	38
บรรณานุกรม.....	40
ภาคผนวก	41

สารบัญรูปรูปภาพ

รูปที่ 1 ผลของโครงการพักหนี้ชั่วคราว เปรียบเทียบเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ	12
รูปที่ 2 สัดส่วนครัวเรือนตามแหล่งรายได้	16
รูปที่ 3 สัดส่วนแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน	16
รูปที่ 4 สัดส่วนครัวเรือนตามเหตุผลที่รายได้ไม่พอใช้จ่าย.....	17
รูปที่ 5 วิธีแก้ปัญหาของครัวเรือนเมื่อมีรายได้ไม่พอรายจ่าย	18
รูปที่ 6 จำนวนครัวเรือนที่เลือกตอบรายจ่ายในแต่ละรายการ.....	19
รูปที่ 7 สัดส่วนครัวเรือนในการหาแหล่งทุนทำเกษตร	21
รูปที่ 8 สัดส่วนครัวเรือนที่กู้ยืมในวัตถุประสงค์ต่าง ๆ.....	22
รูปที่ 9 สัดส่วนของต้นทุนการผลิตทางการเกษตรในแต่ละครัวเรือน.....	22
รูปที่ 10 กระแสเงินเข้าออกของครัวเรือนเกษตรในรอบ 1 ปี	23
รูปที่ 11 ความคิดเห็นของครัวเรือนต่อความรุนแรงของปัญหาทางการเกษตร	25
รูปที่ 12 สัดส่วนครัวเรือนประเมินสถานการณ์การเงิน แยกตามลักษณะรายได้หลักของครัวเรือน.....	26
รูปที่ 13 สัดส่วนครัวเรือนตามระยะเวลาที่คาดว่าจะใช้หนี้ได้หมด	27
รูปที่ 14 ทักษะคิดเกี่ยวกับการออมและการกู้ยืมเงิน.....	28
รูปที่ 15 สัดส่วนการใช้บริการทางการเงิน (ออม ประกัน และกู้ยืม) ในสถาบันการเงินหรือช่องทางต่างๆ.....	29
รูปที่ 16 แผนการจ่ายหนี้คืน.....	34
รูปที่ 17 สัดส่วนหนี้คงค้าง.....	36
รูปที่ 18 สัดส่วนรายจ่ายหนี้ แบ่งตามสถาบันการเงิน	36

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 สรุปโครงการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อในภาคเกษตรที่ผ่าน ธ.ก.ส. แยกตามผลผลิต	13
ตารางที่ 2 สํารวจการได้รับโครงการช่วยเหลือจากภาครัฐและความพึงพอใจ	14
ตาราง ก. 1 สรุปโครงการพักหนี้.....	41
ตาราง ข.1 สรุปโครงการสินเชื่อภาครัฐที่เกี่ยวกับข้าว.....	57
ตาราง ข.2 สรุปโครงการเงินช่วยเหลือ (เงินโอน) ภาครัฐที่เกี่ยวกับข้าว.....	61
ตาราง ข.3 สรุปโครงการภาครัฐ (สินเชื่อและเงินโอน) กรณีผลผลิตทั่วไป.....	63
ตาราง ข.4 สรุปโครงการเงินช่วยเหลือ (สินเชื่อและเงินโอน) กรณีอื่นๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมการเกษตรโดยตรง	66

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มา

โครงการศึกษาพฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้สิน ได้ทำการศึกษาเข้าสู่ปีที่ 3 ซึ่งจะพยายามนำไปสู่ข้อเสนอด้านความเหมาะสมของบริการทางการเงินและสินเชื่อทางการเกษตร ที่ช่วยในการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกร โดยในปีแรก คณะวิจัยได้มีการเก็บข้อมูลครัวเรือนด้านการใช้จ่าย ครัวเรือนและการผลิต รายได้ทั้งในและนอกภาคเกษตร ในรูปแบบของกระแสเงินสดเข้าออกในแต่ละเดือน (cash flow) และหนี้สินคงค้าง เพื่อศึกษาพฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงิน โดยศึกษาในพื้นที่ ต.บางซุด อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท รวมไปถึงกรณีศึกษาเรื่องความไม่เป็นธรรมของสัญญาสินเชื่อ ธกส. จากการที่เกษตรกรในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องหนี้สิน หลายรายประสบปัญหาภาวะหนี้สินมายาวนาน ขณะที่ความรู้ความเข้าใจทางการเงิน และความสามารถในการจัดการหนี้สินของเกษตรกรยังมีจำกัด ทำให้หลายครั้งที่เกษตรกรไม่ได้เข้าใจสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญอยู่ อีกทั้งเอกสารสัญญาก็ยังมีความไม่เป็นธรรมในหลายประการ (รายงานปีที่ 1) ทั้งปัญหาด้านความรู้ทางการเงินและลักษณะที่ไม่เป็นธรรมของสัญญาเงินกู้ ธกส. ซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้แหล่งใหญ่ของเกษตรกร เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องมีการแก้ไขต่อไปเพื่อช่วยบรรเทาปัญหาการจัดการหนี้สินของเกษตรกร แม้จะไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหาหนี้สินทั้งหมดก็ตาม ซึ่งในการศึกษาปีที่สอง ก็ได้มีส่วนของการอบรมความรู้ทางการเงิน การทำบัญชีครัวเรือนอย่างง่าย และหลักการจัดการหนี้สินให้แก่เกษตรกรผู้สนใจในพื้นที่ไปแล้ว ส่วนในปีที่สาม จะสรุปภาพพฤติกรรมการเงินของครัวเรือนเกษตรกรและประมวลข้อสังเกตเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอด้านความเหมาะสมของบริการทางการเงินและสินเชื่อทางการเกษตรที่ช่วยในการบริหารจัดการหนี้สินของเกษตรกร เพราะคงปฏิเสธไม่ได้ว่าครัวเรือนเกษตรกรจะสามารถจัดหนี้สินออกไปได้หมด แต่จะใช้สินเชื่ออย่างไรให้อยู่ในขอบเขตที่บริหารจัดการได้

การศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นว่า จากการที่รายรับในภาคเกษตรนั้นเป็นฤดูกาล เช่น เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะมีเงินเข้ามาเพียงปีละ 1-2 ครั้ง และยังขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ขณะที่รายจ่ายของครัวเรือนมีเป็นประจำทุกเดือน ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องมีวิธีในการบริหารจัดการกระแสเงินสดเข้าออกของครัวเรือนที่ยากกว่าแรงงานที่มีรายได้ประจำทั่วไป การแก้หนี้ของเกษตรกรจะดูแต่เรื่องสินเชื่อและหนี้สินที่คงค้างอยู่ไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาให้ครอบคลุมถึงรายได้จากแหล่งต่างๆ รายจ่ายทั้งการทำเกษตรและรายจ่ายครัวเรือน รวมไปถึงการลงทุน และนโยบายภาครัฐที่เชื่อมโยงกัน

เกษตรกรส่วนหนึ่งเลือกที่จะมีรายได้จากหลายช่องทาง (Income diversification) ซึ่งอาจจะมาจากการปลูกพืชที่มีรอบการผลิตที่สั้นลง เช่น ผักอินทรีย์ พืชอื่น ๆ ครอบคั้นนา หรือเลี้ยงปลา เพื่อให้มีรายรับเข้ามาจำนวนบ่อยครั้งมากขึ้น บางส่วนใช้วิธีทำงานนอกภาคเกษตร อาจจะรับจ้างหรือค้าขายเพื่อให้มีรายรับได้เข้ามาถี่มากขึ้น บางส่วนต้องพึ่งเงินโอนจากลูกหลานที่ไปทำงานในเมืองหรือที่มีงานประจำ รวมถึงเงินโอนจากภาครัฐ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ซึ่งในปี 2563 มีสถานการณ์ไวรัสโควิด-19 แพร่ระบาด แม้ว่าประเทศไทยสถานการณ์จะไม่รุนแรงมากนัก แต่การควบคุมการแพร่ระบาดด้วยการงดกิจกรรมทาง

เศรษฐกิจบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อระหว่างคนในช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา รวมไปถึงการปิดรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ก็มีผลทำให้งานนอกภาคเกษตรทั้งงานในโรงงานอุตสาหกรรมบางส่วน และงานบริการภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างมาก จากการสำรวจผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อยในชุมชนเกษตรกรรม¹ พบว่า เงินส่งกลับจากสมาชิกในครัวเรือนลดลงร้อยละ 47.9 ของจำนวนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม จำนวนเงินที่สมาชิกครัวเรือนส่งกลับบ้านในช่วงปกติเฉลี่ยเดือนละ 5,309 บาท ในช่วงวิกฤติโควิด-19 ลดลงเหลือ เฉลี่ยเดือนละ 2,541 บาท หรือลดลงราวร้อยละ 52.1 ของรายได้ช่วงก่อนโควิด-19

จะเห็นว่า ช่องทางการมีกระแสเงินไหลเข้ารายเดือนจากการทำงานนอกภาคเกษตร และเงินโอนจากลูกหลานก็มีความเปราะบางในกรณีที่เกิดวิกฤติที่กระทบภาคอุตสาหกรรมและบริการเช่นกัน จากงานศึกษาของ Chantararat et al. (2020) พบว่า ร้อยละ 76 ของครัวเรือนเกษตรไทยพึ่งพิงรายได้จากนอกภาคเกษตร โดยในกลุ่มนี้มีครัวเรือนถึงร้อยละ 62 ที่พึ่งพิงรายได้จากการรับจ้างทั่วไปนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนที่เข้าไม่ถึงชลประทาน และครัวเรือนที่ขาดทุนจากการทำเกษตร และอีกร้อยละ 38 พึ่งพิงเงินโอนจากญาติที่ทำงานต่างจังหวัด ส่งผลให้ครัวเรือนที่พึ่งพิงรายได้จากนอกภาคเกษตรประสบปัญหาการจัดการสภาพคล่อง และความไม่สอดคล้องของรายรับรายจ่ายในภาคเกษตรที่มีลักษณะเป็นฤดูกาลดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

จากการที่รายได้ของครัวเรือนเกษตรลดลง ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน Chantararat et al. (2020) ประเมินว่า รายได้ที่ลดลงจากวิกฤติโควิดครั้งนี้ ส่งผลทำให้ครัวเรือนเกือบร้อยละ 60 เริ่มมีปัญหาในการชำระหนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชำระหนี้สินเพื่อการเกษตรกับธ.ก.ส. และครัวเรือนอีกราวร้อยละ 20 มีปัญหาในการชำระคืนสินเชื่อส่วนบุคคล ทั้งกับธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน และสถาบันนอกระบบต่างๆ โดยรวม Chantararat et al. (2020) วิเคราะห์ว่า วิกฤติครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อครัวเรือนเกษตรกรรายเล็กมากกว่ารายใหญ่ เนื่องจากเกษตรกรรายเล็กพึ่งพิงรายได้จากนอกภาคเกษตรเป็นหลัก และจะกระทบหนักกับครัวเรือนที่มีรายได้น้อย มีภาระหนี้สินต่อทรัพย์สินมาก อยู่นอกเขตชลประทานซึ่งไม่สามารถทำเกษตรได้ตลอดทั้งปี ทั้งยังมีภัยแล้งในช่วงปีที่ผ่านมา หากไม่มีการช่วยเหลือเยียวยาอย่างทันเวลา ก็จะส่งผลกระทบต่อการแก้ปัญหาหนี้สินและความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระยะยาว

นอกจากนี้ การศึกษาในแขนงเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมทำให้ได้ข้อสรุปว่า เราสามารถสร้างเครื่องมือทางการเงิน หรือกระบวนการบางอย่างที่ช่วยให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางส่วนได้บ้าง หรือมีการตัดสินใจที่ดีขึ้น เช่น ไม่ใช่เกษตรกรไม่สามารถออมเงินได้เลย จากการสัมภาษณ์ก็พบว่าหลายครัวเรือนสามารถสะสมเงินบางส่วนไว้สำหรับใส่ช่องทำบุญในงานประเพณีต่างๆ หรือสามารถใช้คืนหนี้ก้อนที่มียอดชำระไม่สูงมากแต่มีกำหนดชำระทุกเดือนได้ ดังนั้น หากเงื่อนไขการจ่ายคืนเงินกู้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับ

¹ สำรวจโดยหน่วยปฏิบัติการวิจัยชาวไร่ชาวนา ร่วมสมัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิชีววิถี สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา กลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน และ เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 17-26 พฤษภาคม 2563 โดยแบบสำรวจจำนวน 1,002 ชุด จำนวน 15 จังหวัด 5 ภูมิภาค

ลักษณะรายได้ เช่น คืนตามรอบเก็บเกี่ยวผลผลิต หรือมีสัดส่วนที่เหมาะสมสอดคล้องกับรายได้ เช่น ยอดชำระ ต่อเดือนไม่สูงมากนักจนเกินความสามารถในการหารายได้หากต้องทยอยชำระคืนทุกเดือน ก็จะช่วยให้การผ่อนชำระหนี้เป็นไปด้วยดีมากขึ้น แนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือปัจจัยที่มีผลต่อจิตวิทยาในการตัดสินใจทางการเงินนี้ มีบทบาทตั้งแต่วิธีการให้ข้อมูลผลิตภัณฑ์ทางการเงิน วิธีการให้ความรู้ทางการเงิน พฤติกรรมการออม พฤติกรรมการใช้จ่ายและกู้ยืม ซึ่งรวมไปถึงนโยบายให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐก็มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของเกษตรกรเช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

สำหรับงานศึกษาในปีที่ 3 นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประมวลข้อมูลพฤติกรรมการเงิน การกู้ยืม การออม การใช้จ่าย รายได้ของครัวเรือน และสถานะทางการเงินของครัวเรือนจากที่เก็บข้อมูลไว้แล้ว (2) พัฒนาแบบสอบถามสุขภาพทางการเงินและความต้องการทางการเงินสำหรับเกษตรกรในรูปแบบที่เกษตรกรสามารถตอบคำถามได้ด้วยตัวเอง ซึ่งทั้ง (1) และ (2) นี้มีเป้าหมายเพื่อนำเสนอแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเงินของเกษตรกรที่ชัดเจนมากขึ้น (3) ศึกษาโครงการของรัฐทางด้านสินเชื่อเพื่อเกษตรกร และ (4) นำเสนอบริการทางการเงิน และสินเชื่อที่เหมาะสมและเกื้อกูลต่อการแก้หนี้เกษตรกร

สำหรับรายงานนี้ จะนำเสนอโดยเรียงลำดับดังนี้ ส่วนแรก ทบทวนโครงการของรัฐที่เกี่ยวกับสินเชื่อของเกษตรกร โดยเลือกสองโครงการใหญ่ที่มีผลต่อพฤติกรรมของครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่ โครงการกองทุนหมู่บ้าน และโครงการพักชำระหนี้ และสรุปภาพรวมโครงการของรัฐที่ผ่าน ธ.ก.ส. ส่วนสถานการณ์และพฤติกรรมการเงินของครัวเรือนเกษตรกรจากการศึกษาในพื้นที่ จะใช้ข้อมูล 2 ชุด ได้แก่ ข้อมูลครัวเรือนที่สัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด อ.สรรคบุรี จ. ชัยนาท และข้อมูลจากการสัมภาษณ์และทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน จากพื้นที่ตำบลบางซุด จ.ชัยนาท และตำบลหน้าพระลาน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี และส่วนสุดท้ายจะเป็นข้อเสนอสำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเงินและสินเชื่อที่เหมาะสมเพื่อช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ทั้งนี้จะสรุปความเชื่อมโยงและข้อควรนำไปศึกษาต่อในบทสรุป

บทที่ 2

ทบทวนโครงการของรัฐทางด้านสินเชื่อเพื่อเกษตรกร

ในส่วนที่สองนี้จะกล่าวถึงโครงการของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อเพื่อรายย่อยและสินเชื่อในภาคเกษตร ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญในการเข้าถึงสินเชื่อแก่เกษตรกรมากพอสมควร โดยปัญหาการเข้าถึงสินเชื่อ อาจจะไม่ใช่ปัญหาของไทย แต่ปัญหาการจัดการสินเชื่อ การใช้สินเชื่อให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพ การจัดการ รวมไปถึงพฤติกรรม/ความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐ ที่ยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป อย่างไรก็ตาม งานศึกษานี้ อาจยังไม่ได้วิเคราะห์เชิงลึกถึงโครงการของรัฐอย่างละเอียด แต่เพียงแค่นำเสนอให้เห็นภาพรวมเป็นหลัก โดยโครงการที่จะทบทวนจากงานศึกษาอื่น หรือรายงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการพักชำระหนี้ และโครงการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อในภาคเกษตรที่ผ่าน ธ.ก.ส.

โครงการภาครัฐที่ทำให้เกิดการเข้าถึงแหล่งเงินกู้อย่างแพร่หลายที่สุด และยังคงมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบัน คือ **โครงการกองทุนหมู่บ้าน** ผลการศึกษาของ Kaboski and Townsend (2012) พบว่า โครงการกองทุนหมู่บ้านมีผลทำให้อัตราการกู้ยืมของครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่การกู้ยืมที่เพิ่มขึ้นนั้นกลับเป็นการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้การบริโภค โดยการบริโภคที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและยานพาหนะ แม้การเพิ่มขึ้นของการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยจะพอมืออยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ในขณะที่ความคาดหวังของโครงการกองทุนหมู่บ้าน คือ การลงทุนด้านธุรกิจที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งงานศึกษาข้างต้นไม่พบว่า จำนวนของธุรกิจเกิดใหม่ จำนวนเงินที่ลงทุนทำธุรกิจ (ทั้งจากธุรกิจค้าขาย และการเกษตร) จำนวนเงินในการซื้อปัจจัยการผลิตในการเกษตร และความน่าจะเป็นในการเป็นผู้ประกอบการ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นผลมาจากขนาดของสินเชื่อค่อนข้างต่ำ (ส่วนใหญ่มียอดสินเชื่อไม่เกิน 50,000 บาท) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการลงทุนประกอบกิจการใหม่ที่ทำให้เกิดกำไรต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาด้าน Microfinance ในหลายประเทศที่พบว่า สินเชื่อขนาดเล็กไม่ส่งผลต่อการประกอบธุรกิจโดยเฉพาะเป้าหมายกำไรที่เพิ่มขึ้นหรือทำให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังพบว่า กองทุนหมู่บ้านส่งผลต่อพฤติกรรมในการกู้ยืมเงินและใช้คืนหนี้สินของครัวเรือนในระยะยาวอีกด้วย โดยการประเมินในระยะเวลา 6 ปี หลังจากมีกองทุนฯ พบการผิดนัดชำระหนี้ของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นในระยะยาว แต่การผิดนัดชำระหนี้ในระยะสั้นกลับไม่เพิ่มขึ้น ซึ่งเราจะเห็นพฤติกรรมเหล่านี้ในปัจจุบัน ที่ชาวบ้านพยายามชำระคืนหนี้กองทุนหมู่บ้านให้ได้ทุกปี เพื่อที่จะหมุนเงินกู้กองทุนหมู่บ้านออกมาใหม่ หลายคนสามารถใช้คืนด้วยเงินจากรายได้หรือการเก็บออม (ทั้งที่หากเก็บเงินออมส่วนนี้ไว้ได้เอง ก็ไม่ต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ 6 ให้กับกองทุนหมู่บ้านในทุกๆ ปี แต่ก็ต้องสละสิทธิ์ที่จะได้สินเชื่อส่วนนี้มาหมุน) แต่หลายคนใช้วิธีไปกู้ยืมจากญาติหรือจากที่อื่นมาใช้คืนหนี้กองทุนหมู่บ้านก่อน แล้วก็กู้ออกมาใหม่จำนวนเดิมไปใช้คืนที่เพิ่งกู้ยืมมา นั่นแสดงว่าสินเชื่อกองทุนหมู่บ้านกรณีหมุนหนี้ไปมานี้ แทบไม่ได้สร้างประโยชน์ใดให้กับเกษตรกร

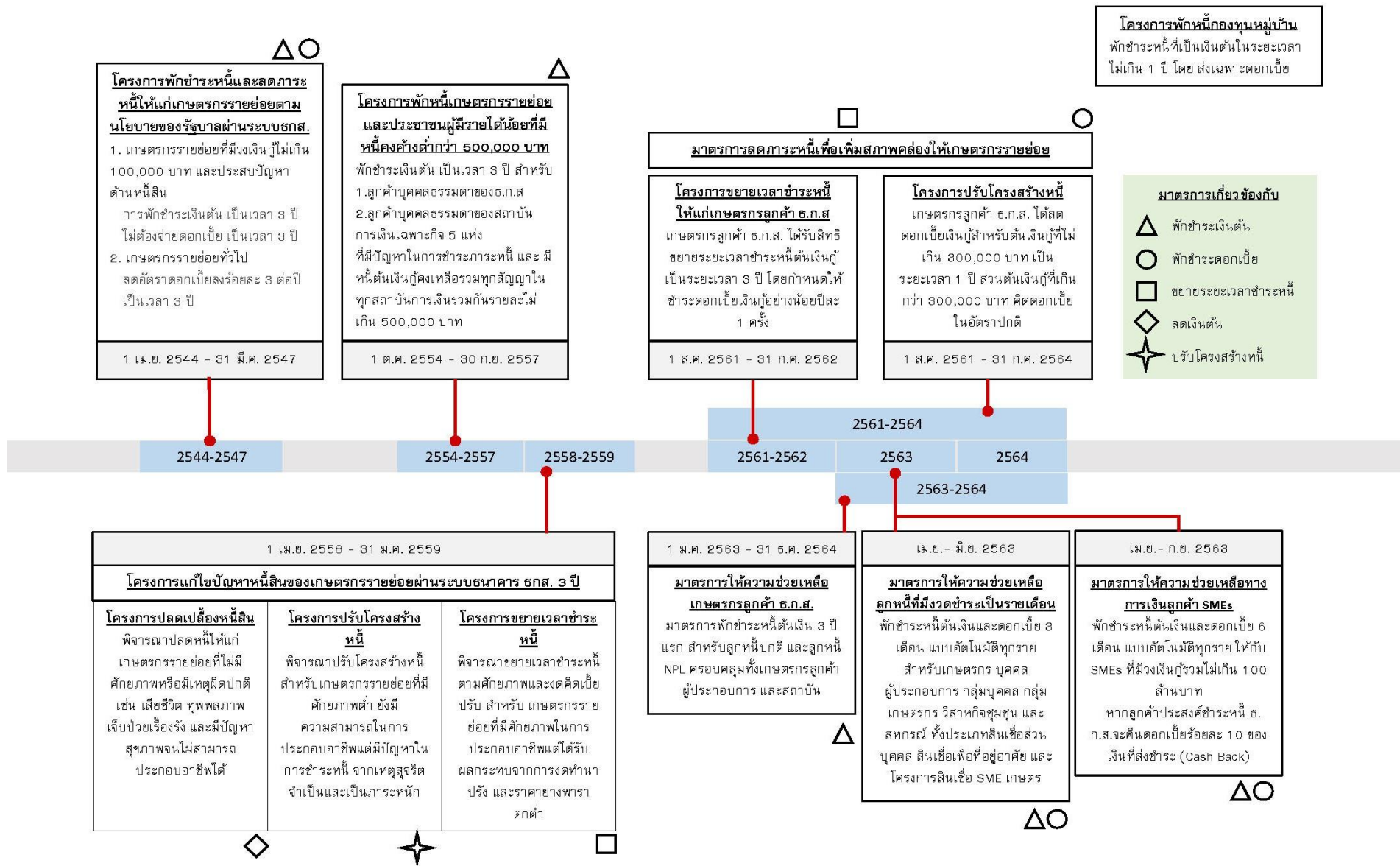
งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งของ Kaboski and Townsend (2011) แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีสภาพคล่อง (liquidity) ที่แตกต่างกัน จะตอบสนองต่อกองทุนหมู่บ้านแตกต่างกันไป ที่สำคัญคือ กองทุนหมู่บ้านช่วยให้ครัวเรือนมีระดับการบริโภคที่สูงขึ้น เนื่องจากช่วยลดปัญหาข้อจำกัดด้านการกู้ยืม (borrowing constraint) และมีผลทำให้ครัวเรือนลดสินทรัพย์ที่มีไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน (buffer stock) แต่กองทุนหมู่บ้านมิได้ช่วยในด้านการทำธุรกิจทั้งในและนอกภาคในลักษณะของการเพิ่มการลงทุนได้²

โครงการพักชำระหนี้ของรัฐบาล เป็นโครงการที่ดำเนินการครั้งแรกในช่วงปี 2544-2547 และกลับมาดำเนินการอีกครั้งโดยมีหลายโครงการต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2554 ซึ่งแต่ละโครงการก็มีความแตกต่างในมาตรการออกไป อันได้แก่ มีการพักชำระเงินต้น พักชำระดอกเบี้ย ขยายระยะเวลาชำระหนี้ รวมไปถึงโครงการแก้ไขปัญหานี้สินและปรับโครงสร้างหนี้ ซึ่งโครงการเหล่านี้ดำเนินการผ่าน ธ.ก.ส. ให้กับลูกค้า ธ.ก.ส. เป็นหลัก (บางโครงการรวมถึงสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ และมีพักหนี้กองทุนหมู่บ้านด้วย) สรุประยะเวลาและรายละเอียดโครงการในแผนภาพ Timeline (รายละเอียดเพิ่มเติมในตารางภาคผนวก ก.) ซึ่งจะเห็นว่า มีวิวัฒนาการในแต่ละรอบโครงการ และมีการอนุมัติโครงการค่อนข้างถี่ตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นมา ซึ่งน่าจะสะท้อนปัญหาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรและสถานการณ์เศรษฐกิจ รวมทั้งผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ที่มากขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา

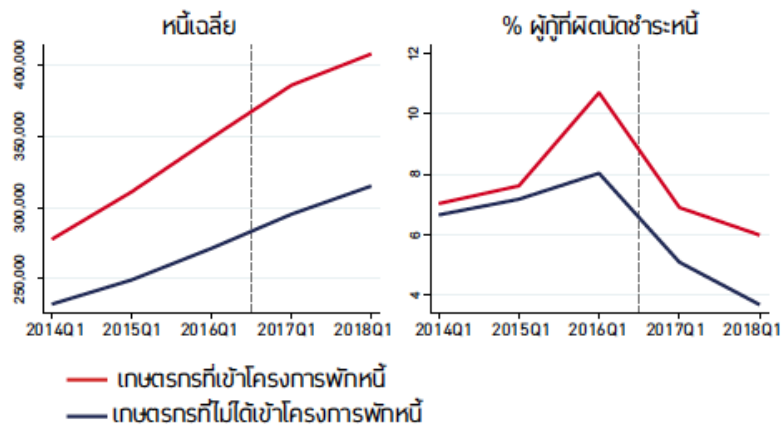
แม้ว่าโครงการพักชำระหนี้ในสถานการณ์ที่เศรษฐกิจไม่ดี จะช่วยให้เกษตรกรมีโอกาสพักหายใจกับภาระการชำระหนี้ ด้วยการช่วยยืดเวลาการชำระหนี้เงินต้นออกไป (ช่วยให้ไม่ผิดนัดชำระหนี้) แต่ระหว่างที่หยุดพัก ก็ยังจำเป็นต้องจ่ายดอกเบี้ยต่อไป(ในบางมาตรการ) สำหรับเกษตรกรบางราย ในช่วงเวลาปกติก็สามารถชำระได้เพียงดอกเบี้ยอยู่แล้ว ซึ่งเท่ากับไม่ใช้ทางออกของการแก้ปัญหานี้สินของเกษตรกร หากไม่มีแนวทางอื่นๆ ร่วมด้วย จากงานศึกษาของ Tambunlertchai (2004) โดยใช้ข้อมูล Townsend-Thai data และ วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐมิติพบว่า ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ มิได้มีผลต่อ การขยายตัวของการบริโภค และการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่อย่างไร อีกทั้งครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้มีแนวโน้มที่จะลงทุนทางการเงินลดลง เนื่องจากในโครงการมีข้อกำหนดมิให้กู้เพิ่มจนกว่าจะชำระหนี้เงินกู้เดิมที่พักชำระได้ทั้งหมด ดังนั้นการเข้าถึงสินเชื่อมีความสำคัญว่าการพักชำระหนี้ นั่นคือ หากพักชำระหนี้ แต่ไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อเพิ่มหนทางในการสร้างรายได้เพิ่มเติม ก็จะไม่ช่วยแก้ปัญหานี้สินของเกษตรกร ซึ่งโครงการพักชำระหนี้ในระยะหลังได้แก้ปัญหาการไม่ให้กู้เพิ่มไปบ้างแล้ว นอกจากนี้ งานศึกษาของ Chantararat et al. (2020b) ก็มีข้อสรุปว่า โครงการพักหนี้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวปี 2559 ทำให้มูลหนี้สะสมและหนี้เสียของเกษตรกรที่เข้าโครงการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าโครงการพักหนี้ (รูปที่ 1) โดยมีครัวเรือนถึงร้อยละ 54 ที่มีหนี้สิน (ส่วนของ ธ.ก.ส.) มากกว่า 200,000 บาท ที่อยู่ในโครงการพักหนี้หรือปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ดังนั้น การจัดการปัญหานี้สิน

² อ่านเพิ่มเติมได้จากบทความ “บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้าน” รศ.ดร.วีระชาติ กิเลนทอง และกิตติพงษ์ เรือนทิพย์, aBRIDGEed issue 1/2016, สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

สำหรับกลุ่มที่เข้าโครงการพักชำระหนี้มาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงหลังจากสถานการณ์โควิด-19 นั้นจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากสามารถช่วยให้เกษตรกรกลุ่มนี้ปรับโครงสร้างหนี้ได้ (refinance/ haircut) หรือมีช่องทางในการหารายได้ที่แน่นอนมากขึ้นเพื่อทยอยชำระคืนหนี้ได้ น่าจะช่วยแก้ปัญหาหนี้สินที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาอย่างต่อเนื่องของเกษตรกรกลุ่มนี้ได้ ซึ่งที่ผ่านมา มีเพียงโครงการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรรายย่อยผ่าน ธ.ก.ส. ในระหว่างปี 2558-2559 ที่มีการปลดหนี้แก่เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีศักยภาพ และปรับโครงสร้างหนี้ให้เกษตรกรที่มีศักยภาพต่ำ อย่างไรก็ตาม แนวทางนี้จำเป็นต้องระบุ/กำหนดเกณฑ์ศักยภาพของเกษตรกรให้ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาข้อมูลไม่สมมาตรในลักษณะของพฤติกรรมชักนำความเสี่ยง (Moral Hazard) อันเกิดจากกรณีที่เกษตรกรขาดความพยายามเพียงพอในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

รูปที่ 1 ผลของโครงการพักหนี้ข้าวนา เปรียบเทียบเกษตรกรที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการ

ที่มา: Chantararat et al. (2020b) ประมวลจากข้อมูล ธ.ก.ส.

สำหรับโครงการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อในภาคเกษตรที่ผ่าน ธ.ก.ส. โดยตารางที่ 1 สรุปจำนวนโครงการทั้งหมด จำนวนโครงการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อ วัตถุประสงค์โดยรวม และลักษณะดอกเบี้ยที่ช่วยเหลือ (ตารางโครงการมีสรุปเพิ่มเติมในภาคผนวก ข.). ซึ่งจะเห็นว่าโครงการของภาครัฐจะเน้นไปที่พืชเศรษฐกิจ โดยเฉพาะข้าว และมันสำปะหลัง โดยวัตถุประสงค์ของโครงการจะมีทั้งปรับปรุงกระบวนการผลิต และชะลอผลผลิตเข้าสู่ตลาดเพื่อมิให้ราคาสินค้าเกษตรเหล่านี้ตกต่ำจนเกินไป นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นๆ เช่น ประกันรายได้ เงินโอนสนับสนุนลดต้นทุนการผลิตและค่าเก็บเกี่ยว และการลดค่าครองชีพ รวมทั้งสินเชื่อเงินหมุนเวียนฉุกเฉินในกรณีภัยพิบัติ และหากไปดูโครงการอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยตรง จะเห็นว่าทั้งโครงการสินเชื่อเพื่อสร้างงาน สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาอาชีพและธุรกิจ รวมไปถึงสินเชื่อเพิ่มเติมของกองทุนหมู่บ้านและสินเชื่อรายย่อยเพื่อใช้จ่ายฉุกเฉิน ซึ่งถ้ามองในภาพรวม โครงการภาครัฐให้ความช่วยเหลือค่อนข้างครอบคลุมในหลายด้าน แม้จะเน้นพืชเฉพาะพืชเศรษฐกิจที่มีเกษตรกรปลูกจำนวนมากก็ตาม อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้รัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือค่อนข้างหลากหลาย แต่ปัญหาหนี้สินและปัญหาทางด้านการเกษตรก็ยังไม่มีการบรรเทา ซึ่งควรมีการประเมินผลความสำเร็จ และผลกระทบของโครงการในลักษณะที่ตอบอย่างเป็นเหตุเป็นผล (causal effect) ได้ว่าโครงการนั้นๆ มีผลต่อเกษตรกรอย่างไร ในผลลัพธ์ใดบ้าง เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาพัฒนาการจัดทำโครงการและแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดและมีประสิทธิผลมากขึ้น

ตารางที่ 1 สรุปโครงการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อในภาคเกษตรที่ผ่าน ธ.ก.ส. แยกตามผลผลิต

ผลผลิต	จำนวนโครงการ	โครงการเกี่ยวกับสินเชื่อ	วัตถุประสงค์	ดอกเบียช่วยเหลือเกษตรกร
ข้าว	24	13	ส่วนใหญ่ชะลอผลผลิตเข้าตลาด มี 2 โครงการที่เป็นปรับปรุงกระบวนการผลิต โครงการเงินโอน 7 โครงการส่วนใหญ่สนับสนุนต้นทุนการผลิต มีโครงการประกันภัยข้าวนาปี 4 โครงการ ตั้งแต่ปี 2559-2562	สถาบันการเกษตร ดอกเบียร้อยละ 1-2 เกษตรกร ร้อยละ 2
ข้าวโพด	7	5	ปรับปรุงกระบวนการผลิต และชะลอผลผลิตเข้าสู่ตลาด	ดอกเบียร้อยละ 3-4 ต่อปี
มันสำปะหลัง	16	15	ปรับปรุงกระบวนการผลิต และชะลอผลผลิตเข้าสู่ตลาด	ลดอัตราดอกเบี้ย, ดอกเบียร้อยละ 3-4 ต่อปี
อ้อย	2	2	ปรับปรุงกระบวนการผลิต	ดอกเบียร้อยละ 2 ต่อปี (ถ้าซื้อรถแทรกเตอร์/รถบรรทุก จะเป็นร้อยละ 4 ต่อปี)
ปาล์มน้ำมัน	2	0	เงินโอนสนับสนุนต้นทุนการผลิต และประกันรายได้	
ยางพารา	6	2	สินเชื่อเพื่อชะลอผลผลิตเข้าตลาด/เพิ่มช่องทางรายได้ ที่เหลือเป็นเงินโอนสนับสนุนต้นทุนการผลิต/ประกันรายได้	ดอกเบียร้อยละ 1-2 ต่อปี
ปศุสัตว์	2	2	ปรับปรุงกระบวนการผลิต	ดอกเบียร้อยละ 2 ต่อปี
ไม้ระบุผลผลิต	10	6	ปรับปรุงกระบวนการผลิตเป็นส่วนใหญ่	ดอกเบียหลายรูปแบบ
ภัยพิบัติ	6	4	สินเชื่อเพื่อหมุนเวียนฉุกเฉิน ปรับปรุงกระบวนการผลิต และลดค่าครองชีพ	ดอกเบียหลายรูปแบบ ค่อนข้างต่ำ
อื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรโดยตรง	11	8	ลดค่าครองชีพ ปรับโครงสร้างหนี้ เพิ่มช่องทางรายได้ แก่ไข/ป้องกันหนี้นอกระบบ	ดอกเบียหลายรูปแบบ

ที่มา: รวบรวมและจัดกลุ่มจากรายงานประจำปี ธ.ก.ส. 2562 (ตารางสินทรัพย์ตามธุรกรรมนโยบายรัฐ) โดยสรุปเฉพาะโครงการตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ (พ.ศ. 2557) ถึงปีเริ่มโครงการ 2562 ภาคผนวก ข. มีสรุปรายละเอียดโครงการเพิ่มเติมสำหรับ ข้าว โครงการอื่นๆ ที่ไม้ระบุผลผลิต และโครงการอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรโดยตรง

อย่างไรก็ดี ในแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน (2563) ได้ถามเกี่ยวกับการได้รับเงินช่วยเหลือทางการเงิน (เงินโอน) จากภาครัฐในโครงการใดบ้างในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา และได้รับความพอใจหรือไม่ ในภาพรวม เกษตรกรมากกว่าร้อยละ 80 ได้รับเงินช่วยเหลือในภาคเกษตรอย่างน้อยหนึ่งโครงการ หากแยกโครงการออกเป็นดังตารางที่ 2 จะพบว่า แต่ละโครงการมีเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างได้รับความช่วยเหลือกระจายกันออกไป (แล้วแต่กิจกรรมทางการเงินที่กระทำ) โดยผู้ที่ได้รับเงินช่วยเหลือส่วนใหญ่จะพอใจกับโครงการดังกล่าว มีบางส่วนที่เห็นว่าเงินช่วยเหลือเหล่านี้ยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ เมื่อถามถึงความคาดหวังต่อโครงการให้เงินช่วยเหลือจากภาครัฐ ก็พบว่าครัวเรือนร้อยละ 81.25 คาดหวังให้รัฐบาลมีโครงการช่วยเหลือทุกปี ซึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรมีความคาดหวังต่อการช่วยเหลือของภาครัฐสูงมาก ซึ่งต้องระวังพฤติกรรมชักนำความเสี่ยง (Moral Hazard) ที่เกษตรกรอาจจะคาดหวังความช่วยเหลือจากรัฐมากกว่าพยายามแก้ด้วยตัวเอง ดังนั้นโครงการภาครัฐจึงควรเป็นโครงการที่เข้ามาช่วยในกรณีที่เป็นปัญหาที่ไม่ได้เกิดจากตัวเกษตรกร แต่เป็นปัจจัยภายนอกที่เกษตรกรเองไม่สามารถควบคุมไม่ได้

ตารางที่ 2 สสำรวจการได้รับโครงการช่วยเหลือจากภาครัฐและความพึงพอใจ

โครงการเกี่ยวกับ (ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา)	ได้รับ			ไม่ได้รับ/ ไม่ได้ตอบ
	พอใจ	ไม่เพียงพอ	ไม่ตอบ ความเห็น	
1. สนับสนุนต้นทุนการผลิต	9	4	0	19
2. สนับสนุนค่าเก็บเกี่ยว	13	2	0	17
3. เงินชดเชยภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในแปลงเกษตร	7	5	3	17
4. เงินโอนจากประกันพืชผล	4	4	1	23
5. เงินโอนจากประกันรายได้ภาคเกษตร (ชดเชยส่วนต่างราคา)	8	3	5	16
6. จำนำยู้งฉาง/ประทวนข้าว	2	4	1	25
7. การช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินอื่นๆ	5	2	1	24
8. การช่วยเหลือที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น เมล็ดพันธุ์ พันธุ์สัตว์ ยาบำรุง	3	3	0	26

ตัวเลขในตารางคือจำนวนคนที่ตอบในความเห็นนั้นๆ กรณีที่ไม่ได้รับ/ไม่ได้ตอบ อาจไม่เข้าข่ายเกณฑ์เข้าร่วมโครงการดังกล่าวก็ได้
ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

บทที่ 3

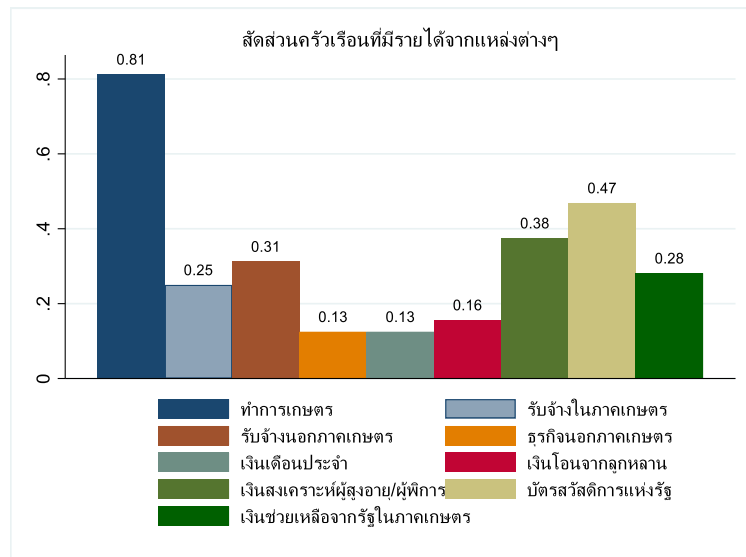
สถานการณ์และพฤติกรรมการเงินของครัวเรือนเกษตร

การศึกษาในส่วนนี้จะใช้การทบทวนงานศึกษาอื่นๆ และข้อมูลจากการศึกษาเชิงพื้นที่มาประกอบ โดยเป็นการศึกษาข้อมูลครัวเรือนที่สัมภาษณ์รวบรวมข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด อ.สรรคบุรี จ. ชัยนาท จำนวน 32 คน ซึ่งทำการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลในช่วงปลายปี พ.ศ. 2561 – ต้นปี พ.ศ. 2562³ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์และทำแบบสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน⁴ จากพื้นที่ตำบลบางซุด จ.ชัยนาท และตำบลหน้าพระลาน อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี รวมทั้งสิ้นจำนวน 32 คน ซึ่งทำการประชุมกลุ่มย่อยและรวบรวมข้อมูลระหว่าง พ.ย. – ธ.ค. ปี พ.ศ. 2563 แม้ว่าข้อมูลกลุ่มตัวอย่างจะไม่ได้เป็นตัวแทนของเกษตรกรทั้งประเทศ แต่ก็พอจะช่วยให้เห็นภาพของปัญหาทางการเงินและการจัดการหนี้สินของครัวเรือนเกษตรได้บางส่วน ซึ่งก็จะเห็นว่า ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีรายได้มาจากหลายแหล่ง (รูปที่ 2) โดยรายได้จากภาคเกษตร ในพื้นที่ตำบลบางซุด จ.ชัยนาท นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลัก แต่ก็มีการเลี้ยงสัตว์อื่นๆรวมด้วย ขณะที่ผลผลิตทางการเกษตรในกลุ่มตัวอย่างจากตำบลหน้าพระลาน จ.สระบุรี จะค่อนข้างมีความหลากหลาย มีทั้งปลูกข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ไร่นาสวนผสม แปลงผัก เลี้ยงเป็ด/ไก่) และรายได้จากนอกภาคเกษตรมีทั้งรูปแบบของการรับจ้าง เงินเดือน หรือค้าขายทำธุรกิจ นอกจากนี้ เงินโอนทั้งจากลูกหลาน และเงินโอนจากรัฐ (เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ/ผู้พิการ และบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ) มีส่วนสำคัญในการช่วยให้ครัวเรือนมีรายได้มาจุนเจือค่าใช้จ่ายทั่วไปของครัวเรือน (รูปที่ 3)

³ การวิเคราะห์ข้อมูลรายรับรายจ่ายและหนี้สินของครัวเรือนสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ใน รายงานวิจัยโครงการศึกษาเรื่องพฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้สิน (มีนาคม 2562)

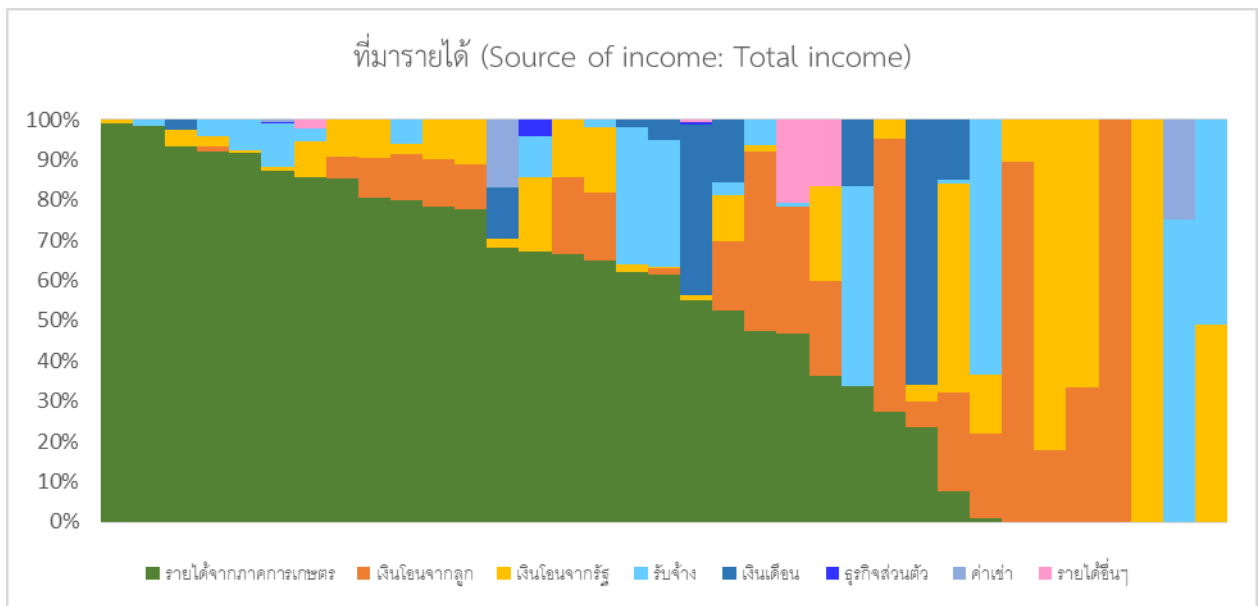
⁴ แบบสอบถามพัฒนาจากการสำรวจการเข้าถึงบริการทางการเงินของประเทศไทย พ.ศ.2556 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และ U.S. Financial Health Pulse Survey (2018-2020) รายละเอียดของแบบสอบถามสามารถดูเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ค. คำถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนของรายได้และรายจ่ายครัวเรือน ส่วนของการทำเกษตร ส่วนของสถานการณ์การเงิน ของครัวเรือน และส่วนของความต้องการใช้บริการทางการเงิน

รูปที่ 2 สัดส่วนครัวเรือนตามแหล่งรายได้

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

รูปที่ 3 สัดส่วนแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน

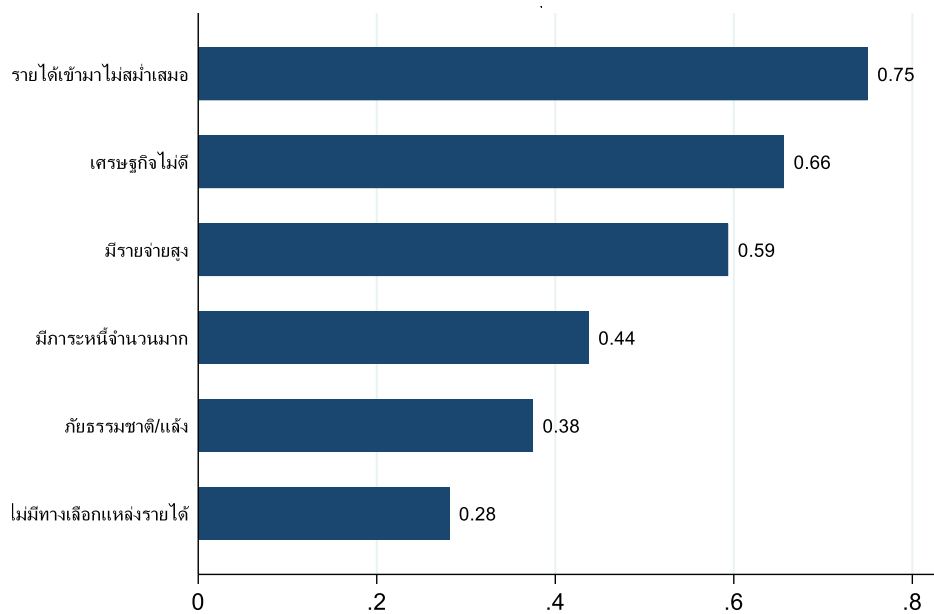
ที่มา: ข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด จ. ชัยนาท (2562) พื้นที่สีในภาพเป็นสัดส่วนรายได้แต่ละแหล่งของแต่ละครัวเรือนที่สัมภาษณ์ (มีบางครัวเรือนในปีที่สัมภาษณ์ไม่มีรายได้จากการเกษตร แต่เคยทำเกษตรและมีหนี้สินจากการทำเกษตรมาก่อน)

3.1 รายได้ไม่พอค่าใช้จ่าย

จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน (2563) พบว่ามีครัวเรือนถึงร้อยละ 72 ตอบว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย โดยมีจำนวนเดือนที่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย โดยเฉลี่ยสูงถึง 8 เดือน และเมื่อถามถึงเฉพาะเงินส่วนที่ได้มาสม่ำเสมอในแต่ละเดือนมีมากน้อยแค่ไหนพบว่ามีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่มีรายได้ประจำประมาณ

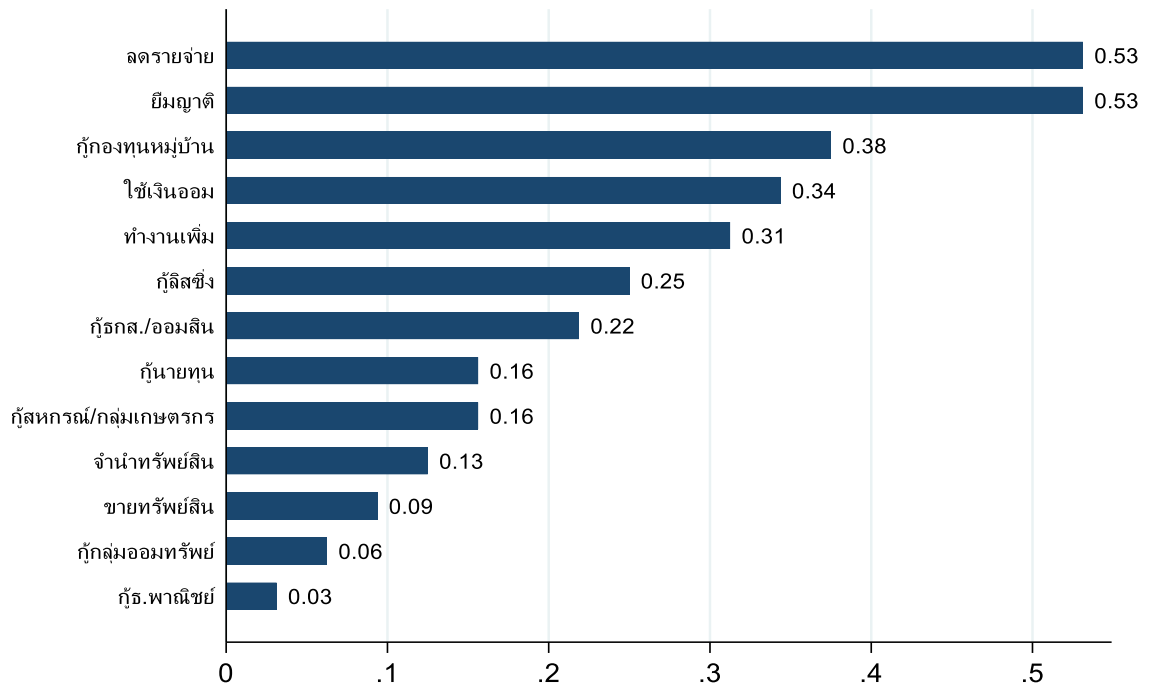
3,350 บาท ซึ่งบางครัวเรือนไม่มีรายได้ประจำในทุกเดือน หรือบางครัวเรือนมีเพียงเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ/เงินผู้สูงอายุที่เป็นรายได้ประจำของครัวเรือนเท่านั้น เมื่อถามถึงเหตุผลของการมีรายได้ไม่พอใช้จ่าย (รูปที่ 4) ครัวเรือนถึงร้อยละ 75 ตอบว่าเพราะมีรายได้เข้ามาไม่สม่ำเสมอ ร้อยละ 66 เห็นว่าเพราะเศรษฐกิจไม่ดี และร้อยละ 59 ตอบว่ามีรายจ่ายสูง สำหรับการแก้ปัญหาเมื่อมีรายได้ไม่พอจ่าย (รูปที่ 5) ครัวเรือนกว่าครึ่งใช้วิธีพยายามลดรายจ่าย หรือถ้าจำเป็นก็ต้องยืมญาติพี่น้องมาใช้ก่อนแล้วค่อยคืน เกือบร้อยละ 40 ของครัวเรือนใช้เงินกู้ยืมในส่วนของกองทุนหมู่บ้านมาหมุนใช้จ่าย มีครัวเรือนเพียงหนึ่งในสามที่สามารถใช้เงินออมที่เก็บไว้มาใช้ในยามที่รายได้ไม่พอ ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางทางการเงิน ขณะที่ครัวเรือนถึงหนึ่งในสี่ใช้วิธีกู้จากสินเชื่อ (คำด้วยมอเตอร์ไซค์/รถยนต์) ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการเป็นแหล่งสินเชื่อช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

รูปที่ 4 สัดส่วนครัวเรือนตามเหตุผลที่รายได้ไม่พอใช้จ่าย

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

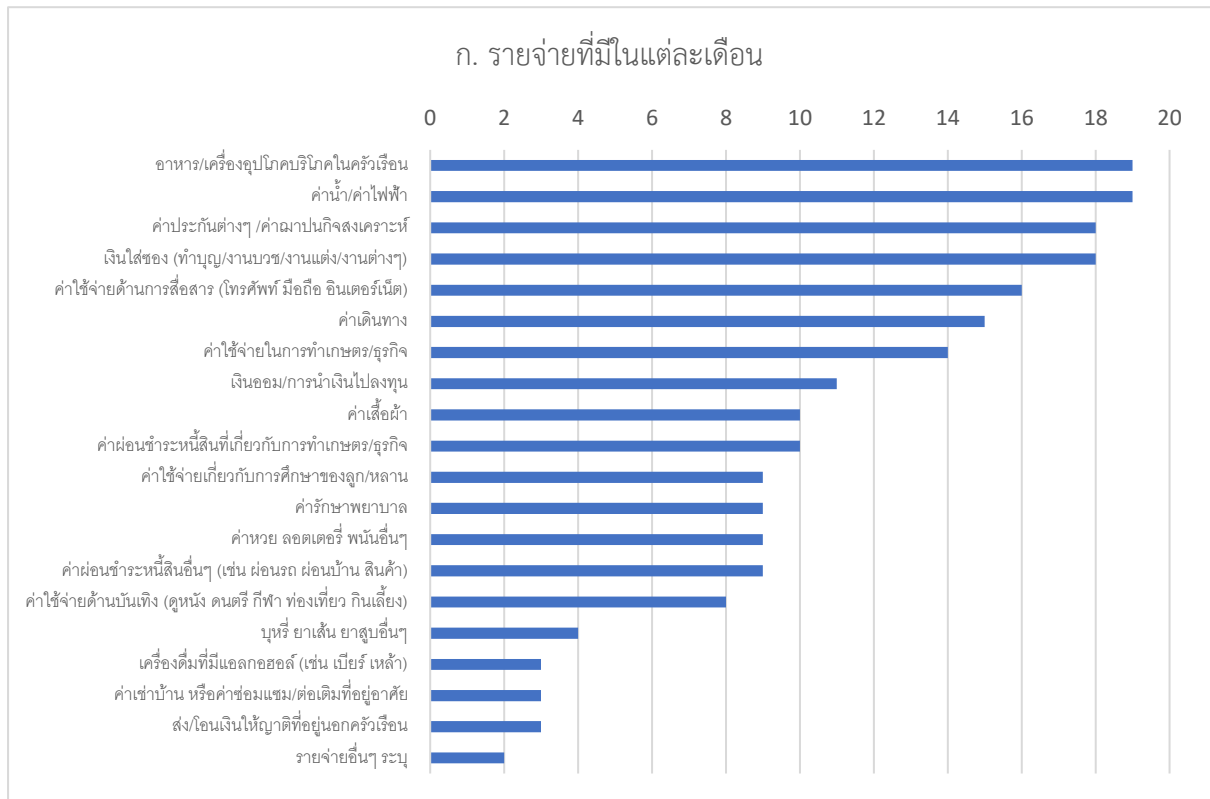
รูปที่ 5 วิธีแก้ปัญหาของครัวเรือนเมื่อมีรายได้ไม่พอรายจ่าย

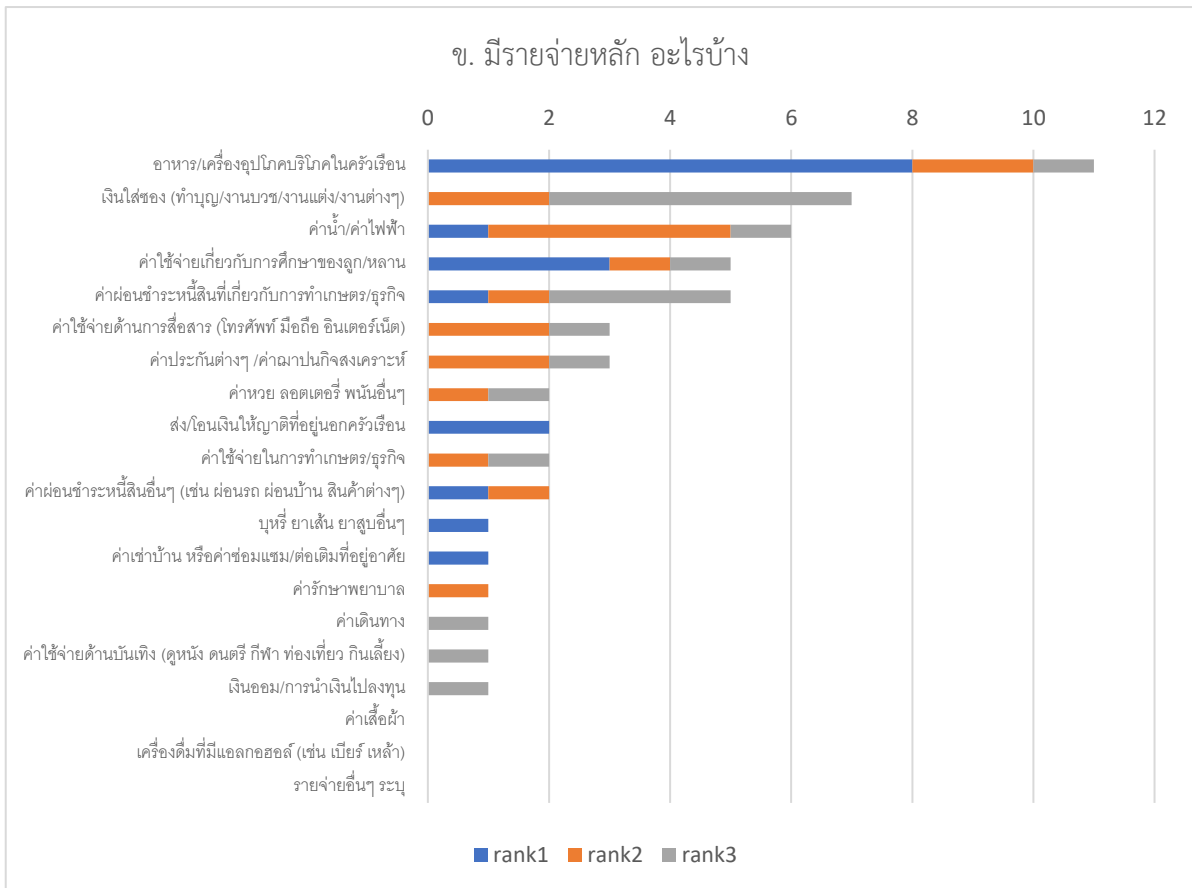
ที่มา: ข้อมูลสภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

ในส่วนของการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในครัวเรือนนั้น รูปที่ 6 ก. แสดงจำนวนครัวเรือนที่ระบุว่ามีการใช้จ่ายครัวเรือนในรายการนั้นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ค่าน้ำค่าไฟ ที่น่าสนใจคือ มากกว่าครึ่งของครัวเรือนที่ทำแบบสอบถาม มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับประกันและฌาปนกิจสงเคราะห์ รวมถึงเงินใส่ซอง ซึ่งเมื่อให้ครัวเรือนเรียงลำดับรายจ่ายหลัก (รูปที่ 6 ข.) จะพบว่า มีหลายครัวเรือนที่จัดให้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเงินใส่ซอง ประกันและฌาปนกิจสงเคราะห์เป็นรายจ่ายหลักอันดับ 2 และ 3 โดยที่ อันดับ 1 ส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค บางครัวเรือนจะรวมถึงค่าใช้จ่ายทางการศึกษาของบุตรหลาน และค่าผ่อนชำระหนี้ด้วย เมื่อให้ครัวเรือนเลือกรายการที่สามารถลดรายจ่ายลงได้ (รูปที่ 6 ค.) ส่วนใหญ่จะเลือกลดรายจ่ายจากการซื้อเสื้อผ้าและการใช้โทรศัพท์มือถือ/อินเทอร์เน็ต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการบันเทิง ค่าหิ้ว/ล้อเต๋อ และยาสูบ/บุหรี่ ซึ่งรายการเหล่านี้มักจะเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม การที่ครัวเรือนจะสามารถควบคุมการใช้จ่ายได้ดีหรือไม่นั้น การทำบัญชีครัวเรือนมีส่วนช่วยอย่างมาก แต่มีครัวเรือนเพียงส่วนน้อย (น้อยกว่าหนึ่งในสามของครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม) ที่มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือน

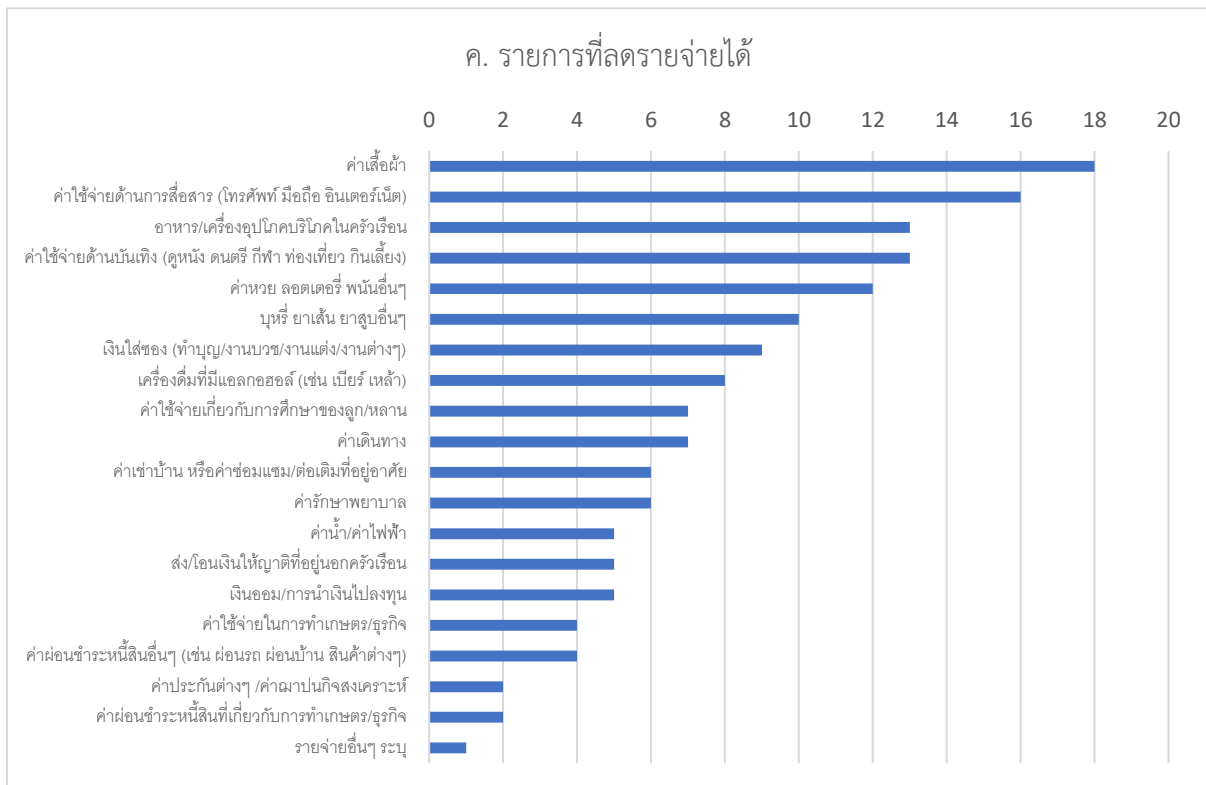
รูปที่ 6 จำนวนครัวเรือนที่เลือกตอบรายการจ่ายในแต่ละรายการ

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

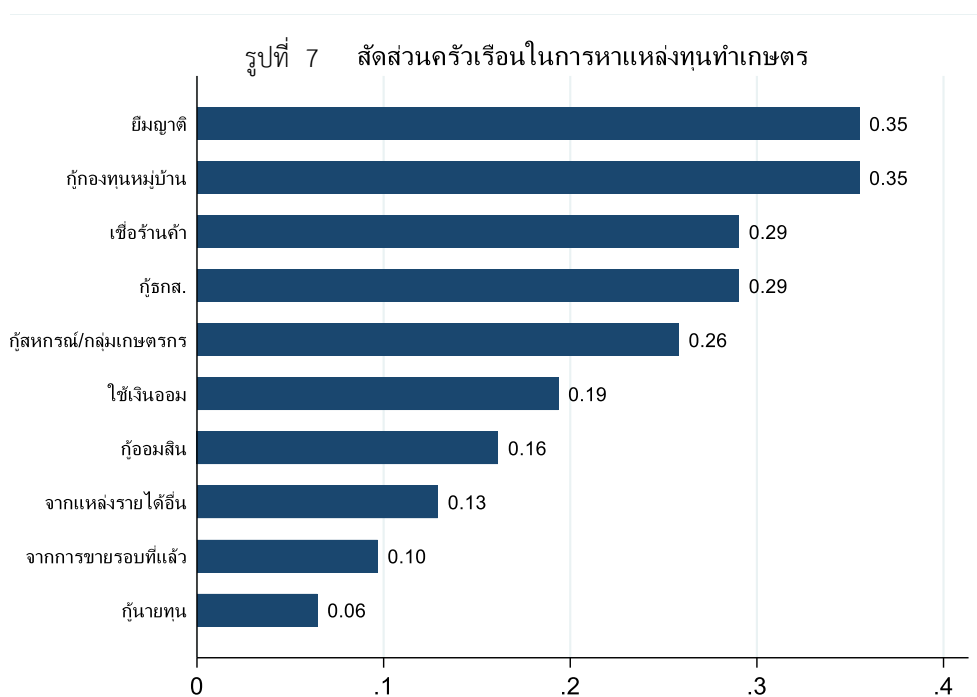
ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

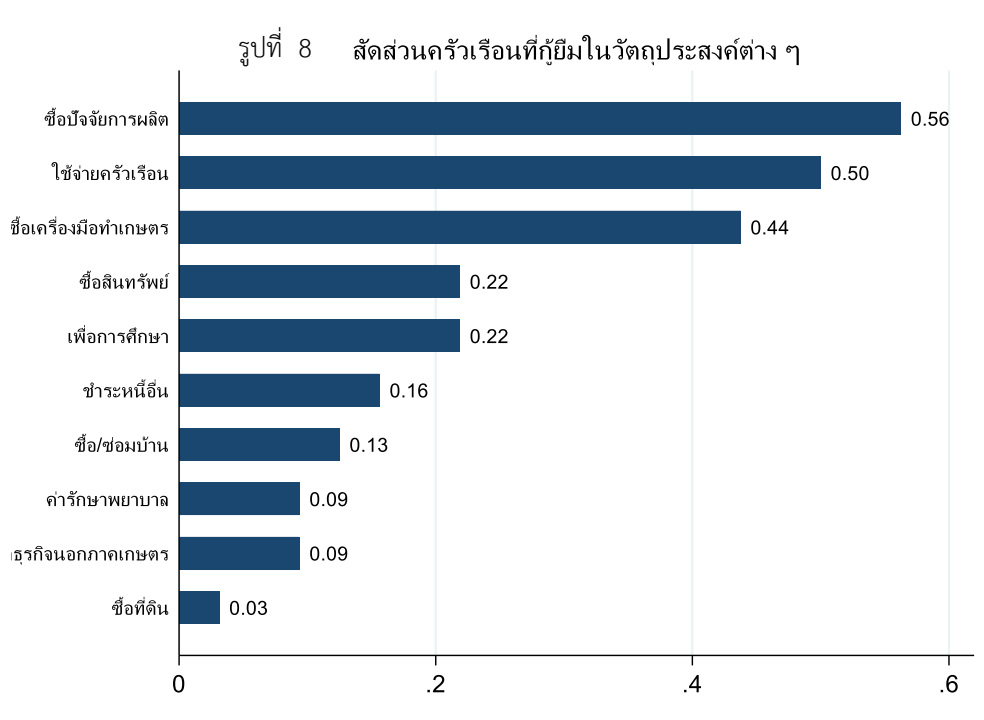
ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

3.2 แหล่งทุนทำการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืม

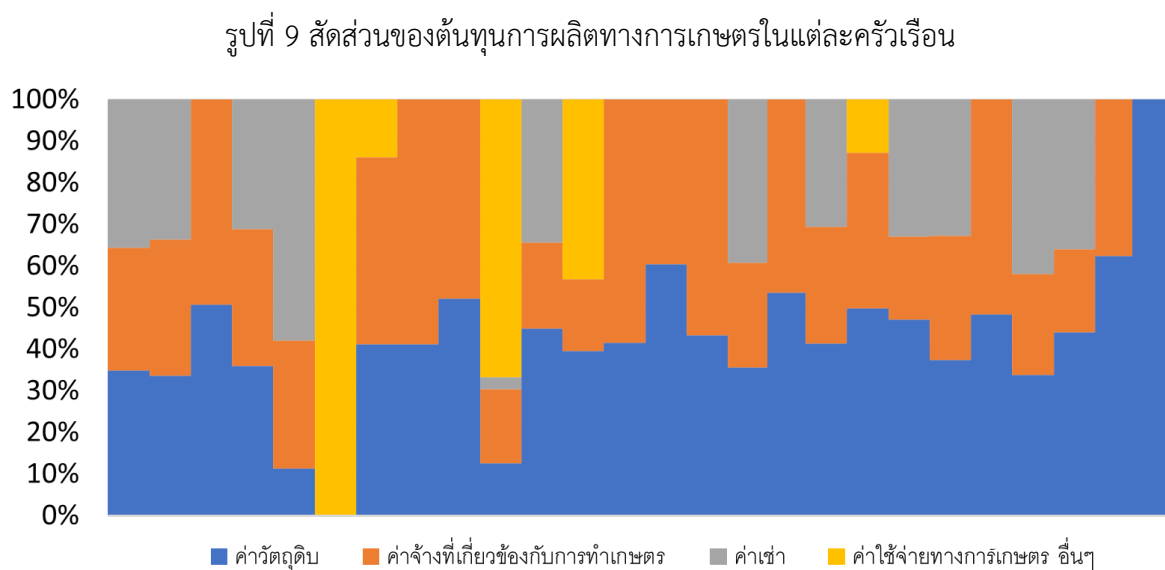
ต้องยอมรับว่าการทำเกษตรโดยใช้เงินที่เก็บออมไว้นั้นมีในสัดส่วนที่น้อย (มีเพียงเกือบร้อยละ 20 ของครัวเรือนที่ทำแบบสอบถาม) ครัวเรือนส่วนใหญ่ใช้วิธีกู้ยืม ซึ่งอาจจะเป็นจากญาติพี่น้อง กองทุนหมู่บ้าน ซื้อเชื่อปัจจัยการผลิตจากร้านค้า กู้ ธ.ก.ส. หรือสหกรณ์การเกษตร (รูปที่ 7) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ในการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรในภาพรวม (รูปที่ 8) จะพบว่า ครัวเรือนมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56) กู้ยืมเงินเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ซึ่งจัดเป็น working capital ในแต่ละรอบการผลิต และครัวเรือนอีกร้อยละ 44 มีการกู้ยืมเพื่อซื้อเครื่องมือทำเกษตร (และครัวเรือนร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่าง มีการกู้ยืมเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งเป็นการยืนยันว่าครัวเรือนเกษตรมีปัญหาในการบริหารกระแสเงินไหลเข้าออกในแต่ละเดือน) เมื่อพิจารณาลักษณะของต้นทุนการผลิตทางการเกษตร (รูปที่ 9) ก็จะพบว่า ค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นค่าวัตถุดิบ ซึ่งก็สอดคล้องกับลักษณะการกู้ยืมเงินเพื่อไปซื้อปัจจัยการผลิตเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีครัวเรือนราวร้อยละ 50 ที่แสดงความเห็นด้วยระดับปานกลางถึงมากที่สุดว่า หากปราศจากสินเชื่อหรือเงินกู้ยืม จะไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้ ดังนั้นการบริหารจัดการเงินกู้เพื่อมาทำเกษตรของเกษตรกรจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครัวเรือนเกษตรต้องหมุนเงินตลอดเวลา ซึ่งมีทั้งการหมุนตามรอบการผลิตสำหรับรายจ่ายเพื่อการเกษตร รอบรายจ่ายครัวเรือนรายเดือน และรอบรายจ่ายหนี้ ซึ่งก็มีความหลากหลาย แล้วแต่แหล่งที่มาของหนี้ ซึ่งจะกล่าวถึงเพิ่มเติมในส่วนที่ 3.3

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

ที่มา: ข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด จ. ชัยนาท (2562) ครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นชาวนา และมีพืชอื่น ๆ รวมอยู่บ้างเล็กน้อย

3.3 กระแสเงินเข้าออกของครัวเรือนไม่สอดคล้องกับช่วงเวลาในการจ่ายเงิน

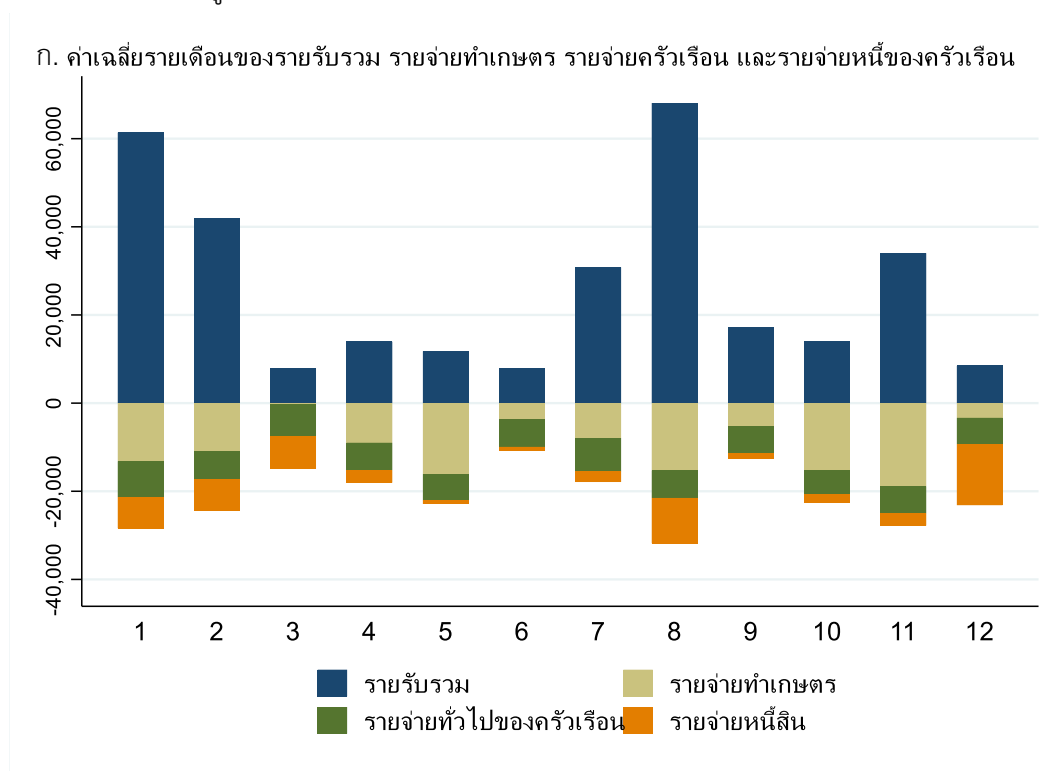
จากข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือน (รูปที่ 10ก.) จะเห็นได้ชัดว่ารายรับรวม (รายรับจากการทำเกษตรและรายได้จากแหล่งอื่นๆ) ในแต่ละเดือนมีความแตกต่างกัน โดยในเดือนที่มีการขายผลผลิตทางการเกษตรจะมีรายรับเข้ามาเป็นจำนวนมาก ขณะที่เดือนอื่นๆ แทบจะไม่มีรายรับใดๆ เข้ามา มีเพียงรายได้

จากพืชผัก รายได้จากนอกภาคเกษตร และเงินโอนจากลูกหลาน/จากรัฐเท่านั้น ขณะที่รายจ่ายทั่วไปของครัวเรือนมีจำนวนไม่ต่างกันมากนักในแต่ละเดือน

ทำนองเดียวกัน รายจ่ายในการทำเกษตรแต่ละเดือนก็มีความแตกต่าง โดยจะมีมากในช่วงต้นฤดูการผลิต (เตรียมนาและซื้อวัสดุต่าง ๆ) และท้ายฤดูการผลิต (เก็บเกี่ยว) จากข้อมูลครัวเรือนในพื้นที่บางซุด จ. ชัยนาทซึ่งมีเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนา จะพบว่า นาปี จะอยู่ในช่วงระหว่างเดือน พ.ค. และ ส.ค. นาปรัง จะมีรอบ (1) ช่วงระหว่างเดือน ส.ค. และ พ.ย. หรือรอบ (2) ช่วงระหว่างเดือน ต.ค./พ.ย. และ ม.ค.

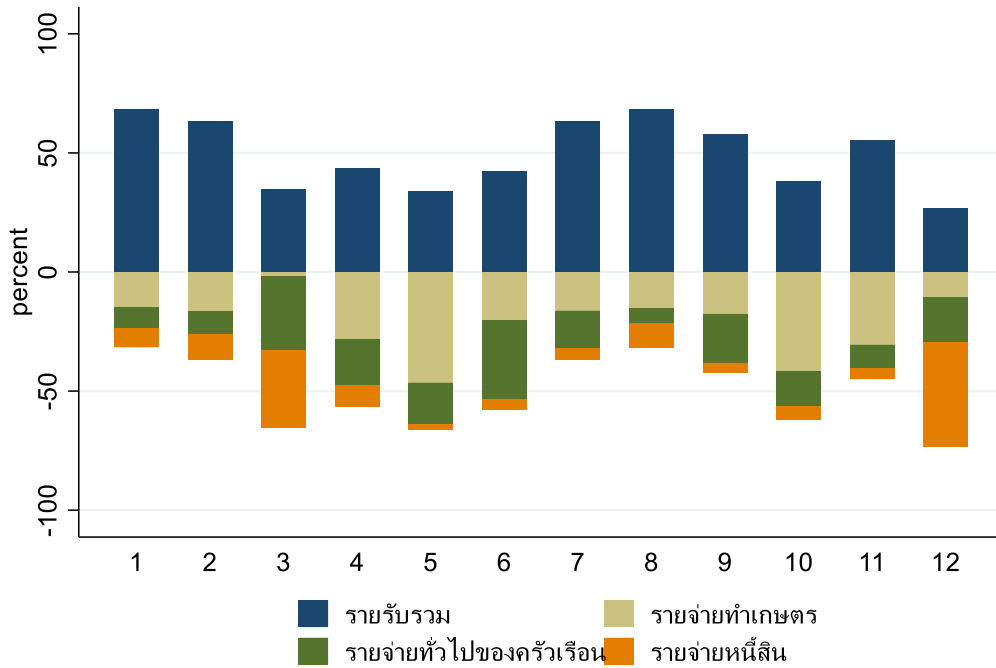
ทั้งนี้ ครัวเรือนจะมีรายจ่ายหนี้ในทุกเดือน (เงินกู้บางแหล่งจะมีกำหนดชำระทุกเดือน) ครัวเรือนจะจ่ายหนี้ (ที่เกิดขึ้นจริง) ในจำนวนเงินค่อนข้างมากในช่วงเดือน ส.ค. และ ธ.ค. (ตามรอบการผลิต) และเดือน มี.ค. ตามกำหนดรอบสินเชื่อของ ธ.ก.ส. โดยรอบเดือน มี.ค. จะมีสัดส่วนของการใช้คืนหนี้ (รูปที่ 9ข.) และรายรับแทบไม่ต่างกัน โดยจะมีเดือน มี.ค. และ ธ.ค. ที่มีสัดส่วนการใช้หนี้มากกว่าสัดส่วนรายรับของครัวเรือนที่เข้ามา ซึ่งจะเห็นว่าความไม่สอดคล้องระหว่างรายรับและรายจ่ายต่างๆของครัวเรือนนั้นทำให้ครัวเรือนเกษตรกรต้องใช้ความสามารถในการบริหารจัดการการหมุนเงินของครัวเรือนเป็นอย่างมาก

รูปที่ 10 กระแสเงินเข้าออกของครัวเรือนเกษตรกรในรอบ 1 ปี

ที่มา: ข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด จ. ชัยนาท (2562)

ข. สัดส่วนของรายรับรวม รายจ่ายทำเกษตร รายจ่ายครัวเรือน และรายจ่ายหนี้ของครัวเรือนในแต่ละเดือน

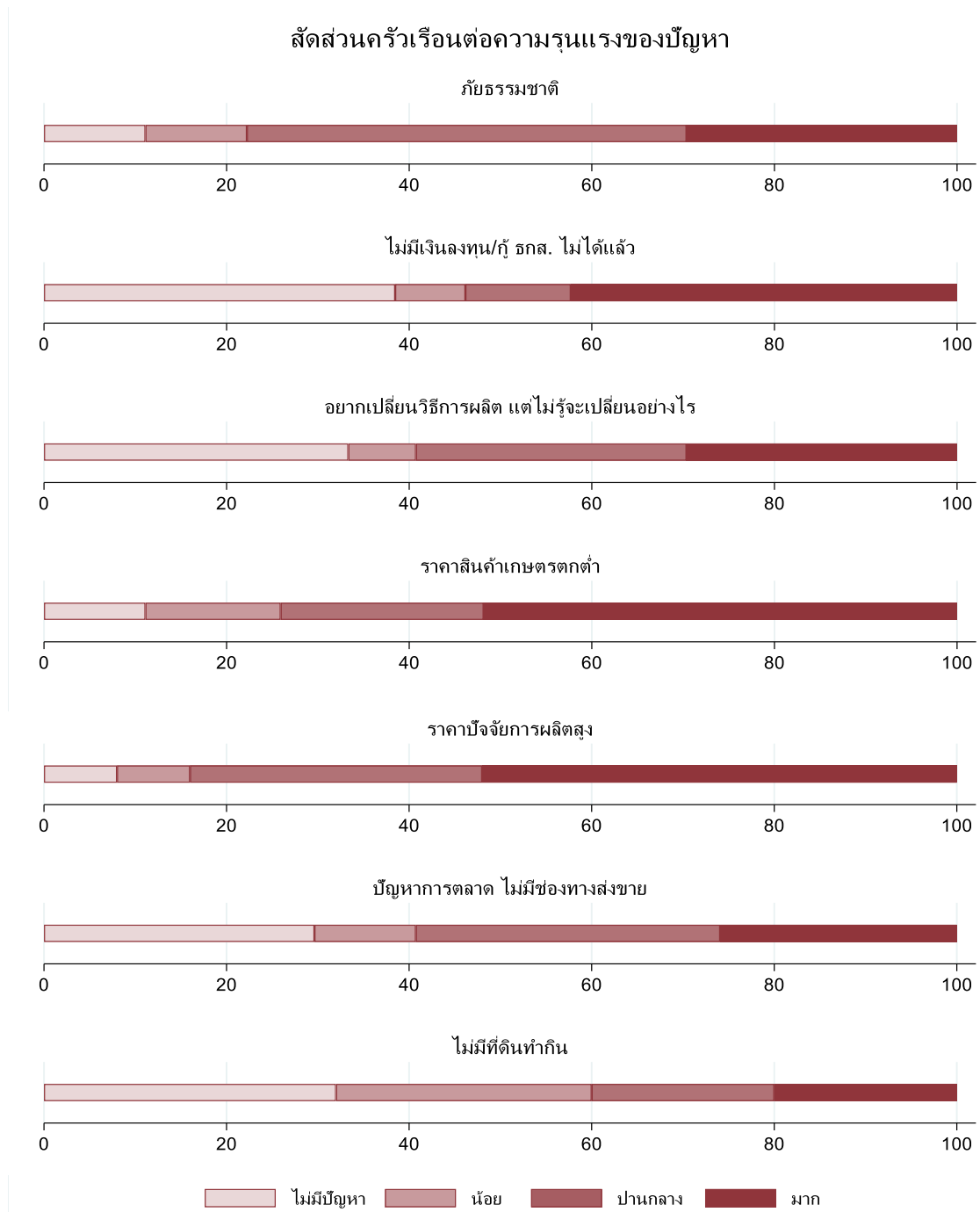
ที่มา: ข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด จ. ชัยนาท (2562)

3.4 เกษตรกรมีความเปราะบางทางการเงิน

ไม่เพียงแต่แหล่งเงินทุนทำการเกษตรส่วนใหญ่ที่มาจากการกู้ยืม เกษตรกรก็ยังคงเผชิญกับความท้าทายในการหมุนกระแสเงินสดเพื่อใช้จ่ายให้เพียงพอในแต่ละเดือน และเพื่อทำการผลิตแต่ละรอบการผลิต หากรายรับจากการขายผลผลิตได้นั้นมีความไม่แน่นอน ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังหรือแผนที่วางไว้ ก็จะไม่มีความเป็นไปได้ที่จะใช้จ่ายหนี้ โดยเฉพาะหนี้หรือสินเชื่อส่วนที่ต้องใช้ในการหมุนรอบทำการเกษตร ซึ่งการทำเกษตรมีความเสี่ยงที่ต้องเผชิญหลายด้าน ทั้งในเรื่องราคาสินค้าเกษตรที่จะขายได้ ปัญหาในระหว่างการเพาะปลูกจากภัยธรรมชาติหรือโรคพืช และในบางครั้งอาจรวมถึงต้นทุนการผลิตด้วย

จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน (2563) พบว่าครัวเรือนเห็นว่าราคาปัจจัยการผลิตที่สูงนั้นเป็นปัญหามากในระดับปานกลางและสูงถึงมากกว่าร้อยละ 80 รองลงมา คือ ภัยธรรมชาติ ประมาณเกือบร้อยละ 80 ซึ่งมีสัดส่วนครัวเรือนที่ประสบปัญหาไม่ต่างมากนักจากราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ อย่างไรก็ตาม ปัญหาไม่มีเงินลงทุนหรือกู้ยืมไม่ได้แล้วหรือต้องกู้ยืมระบบมาทำเกษตรนั้น แม้โดยรวมจะมีครัวเรือนเพียงประมาณครึ่งหนึ่งที่ประสบปัญหาระดับปานกลางและมาก แต่ในกลุ่มที่ตอบว่ามีปัญหามาก ก็มีถึงประมาณร้อยละ 40 (รูปที่ 11) นอกจากนี้ ปัญหาการตลาด และการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้มีประสิทธิภาพหรือปลูกพืชที่มีราคาดี แต่ไม่รู้จะเปลี่ยนอย่างไร ก็ยังคงเป็นปัญหาในระดับปานกลางถึงมากประมาณร้อยละ 60 ของครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม ดังนั้นจะเห็นว่า ปัญหาในภาคเกษตรไม่เพียงเฉพาะเรื่องของแหล่งเงินทุนเท่านั้น แต่สภาพแวดล้อมอื่นๆ ราคาทั้งปัจจัยการผลิตที่ต้องซื้อ และผลผลิตที่ขายได้ ก็มีความสัมพันธ์กับสถานะความเปราะบางทางการเงินของเกษตรกรเช่นกัน และควรจะต้องแก้ปัญหาเหล่านี้ไปด้วยกัน

รูปที่ 11 ความคิดเห็นของครัวเรือนต่อความรุนแรงของปัญหาทางการเกษตร

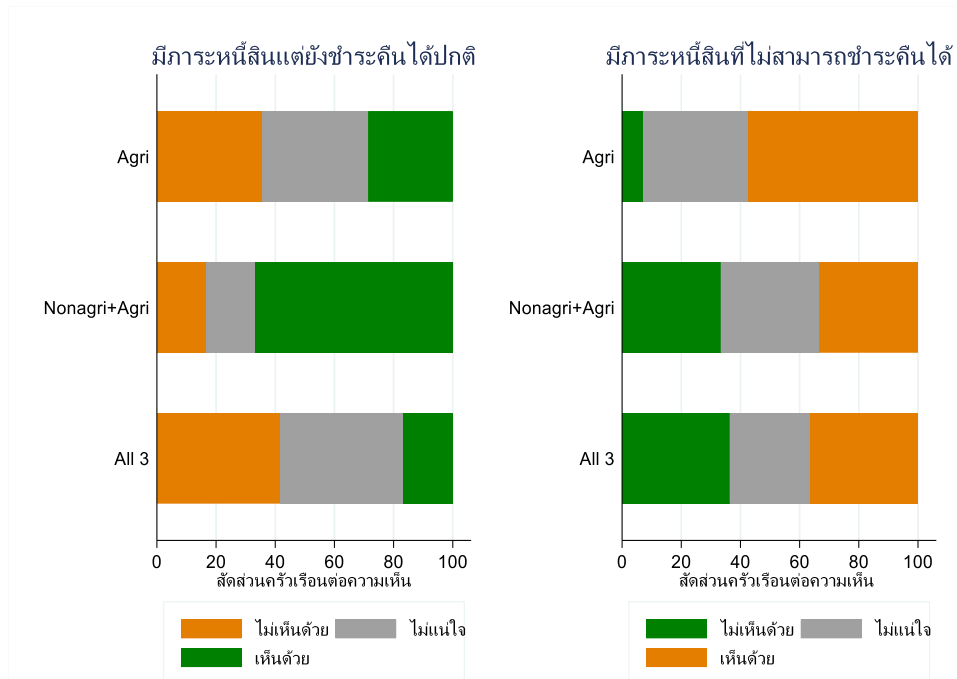

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

เมื่อพิจารณาสถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่าง จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน (2563) พบว่า มีครัวเรือนประมาณร้อยละ 45 ที่เห็นด้วยว่าครัวเรือนประสบปัญหาหนี้สิน และต้องขอเลื่อนการชำระหนี้ หรือมีปัญหาหนี้สินที่ไม่สามารถชำระคืนได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาแยกตามลักษณะรายได้หลักของครัวเรือน (รูปที่ 12) ก็พบว่า ครัวเรือนที่ยังมีสถานการณ์หนี้สินที่ดีสามารถชำระคืนได้ปกติ โดยส่วนใหญ่จะ

เป็นครัวเรือนที่มีรายได้หลักจากนอกภาคเกษตรและมีรายได้บางส่วนจากภาคเกษตรด้วย ขณะที่ครัวเรือนที่มีปัญหาภาระหนี้สินเริ่มที่จะไม่สามารถชำระคืนได้จะเป็นครัวเรือนที่มีรายได้หลักจากภาคเกษตร และอาจมีรายได้จากเงินโอนด้วย (แต่ไม่มีรายได้จากกิจกรรมนอกภาคเกษตร) ซึ่งมีสัดส่วนประมาณกว่าครึ่งหนึ่งในกลุ่มรายได้หลักจากภาคเกษตรนี้ แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีรายได้หลักแต่จากภาคเกษตร ค่อนข้างจะมีความเปราะบางทางการเงินสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้จากแหล่งอื่น หรือหลายแหล่งรวมกัน

รูปที่ 12 สัดส่วนครัวเรือนประเมินสถานการณ์การเงิน แยกตามลักษณะรายได้หลักของครัวเรือน

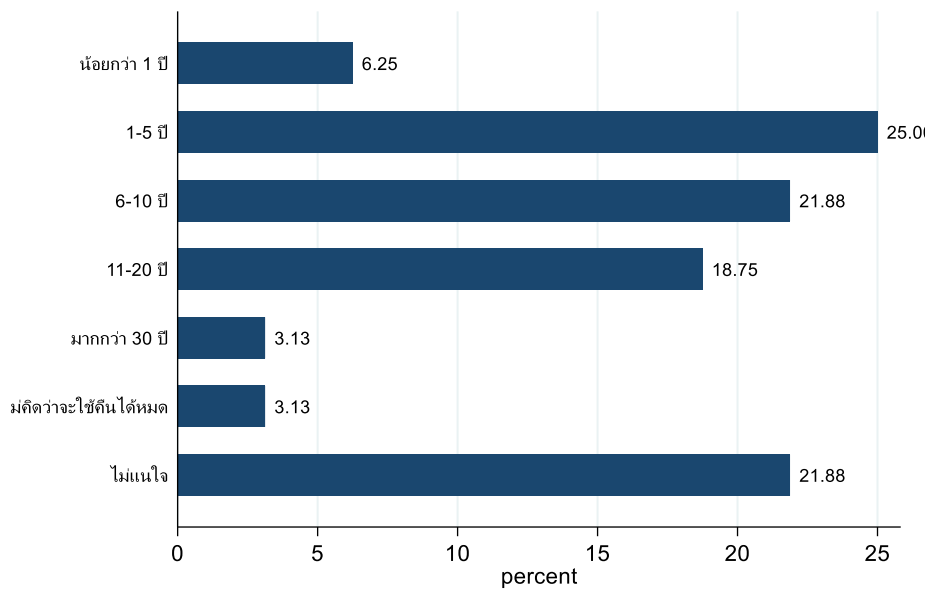

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

หมายเหตุ: Agri = มีรายได้หลักจากภาคเกษตร และอาจมีรายได้จากเงินโอนด้วย, Nonagri+Agri = มีรายได้หลักจากนอกภาคเกษตร และมีรายได้บางส่วนจากภาคเกษตรด้วย, All 3 = มีรายได้จากทั้งในภาคและนอกภาคเกษตร รวมถึงเงินโอนจากลูกหลาน

นอกจากนี้ เมื่อถามครัวเรือนที่มีหนี้สินว่า คิดว่าจะต้องใช้เวลานานแค่ไหน ถึงจะชำระหนี้ที่มีอยู่ตอนนี้คืนได้ทั้งหมด (รูปที่ 13) ก็พบว่า ประมาณร้อยละ 25 ตอบว่าน่าจะใช้คืนได้ภายใน 1-5 ปี ร้อยละ 22 คาดว่า จะใช้คืนได้ภายใน 6-10 ปี และร้อยละ 19 คาดว่าจะใช้คืนได้หมดภายใน 11-20 ปี แต่มีเพียงร้อยละ 6 ที่คาดว่าจะใช้หนี้คืนได้หมดภายใน 1 ปี และมีถึงร้อยละ 22 ที่ไม่แน่ใจว่าจะใช้คืนได้หมดภายในเมื่อไร ซึ่งก็สะท้อนจากคำถามทดลองให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกว่า หากได้รับเงินก้อนใหญ่มา จะนำเงินก้อนนั้นไปใช้ทำอะไรเป็นสิ่งแรก เพื่อปรับสถานการณ์ที่ประสบปัญหาให้ดีขึ้น (ตอบได้เพียงทางเลือกเดียว) ซึ่งมีครัวเรือนถึงร้อยละ 60 ตอบว่าจะนำไปจ่ายคืนหนี้ และร้อยละ 22 ต้องการนำเงินไปเริ่มต้นธุรกิจใหม่ จะเห็นว่า ปัญหาหนี้สินของกลุ่มตัวอย่าง ค่อนข้างจะเป็นปัญหาสำคัญที่ครัวเรือนคำนึงถึงมากที่สุดที่หากจัดการได้ก็จะทำให้สถานการณ์ของครัวเรือนดีขึ้น

รูปที่ 13 สัดส่วนครัวเรือนตามระยะเวลาที่คาดว่าจะใช้หนี้ได้หมด

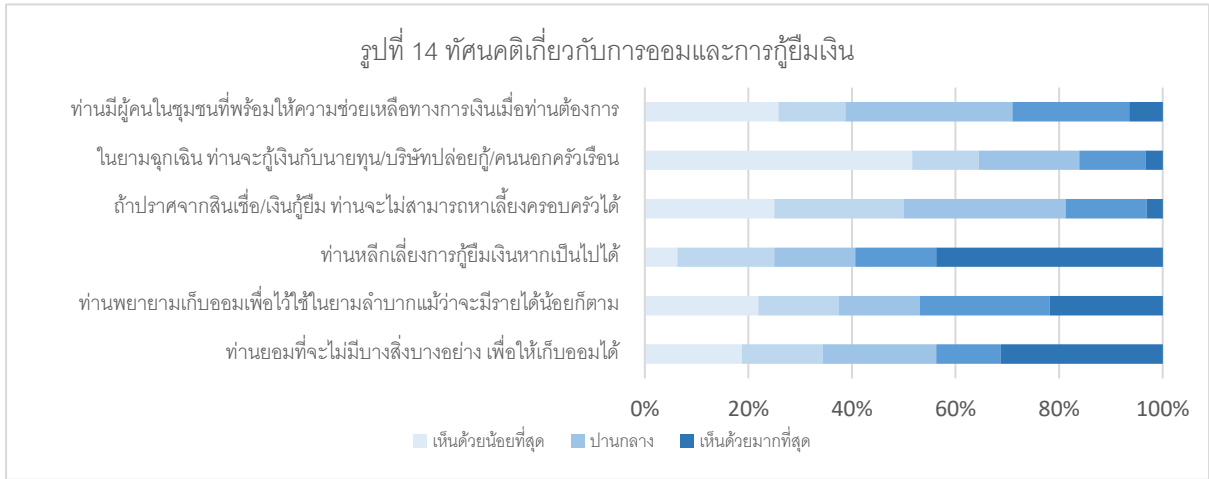
ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

อย่างไรก็ดี ครัวเรือนประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามเห็นด้วยว่า ครัวเรือนมีเงินเก็บออมไว้ใช้ในยามฉุกเฉินและยามแก่ชรา และเมื่อถามว่าหากมีเหตุให้ต้องหยุดงานหรือไม่มีรายได้ตั้งแต่นี้ไป เงินออมและสินทรัพย์ที่มีสะสมไว้ จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายทั่วไปในครัวเรือนได้นานแค่ไหน ก็พบว่า ครัวเรือนประมาณร้อยละ 40 สามารถมีเงินใช้จ่ายอยู่ได้ไม่เกิน 1 เดือน ขณะที่มีเพียงเกือบร้อยละ 20 เท่านั้น ที่คาดว่าจะสามารถมีสำรองได้มากกว่า 1 ปี ซึ่งก็แสดงว่าในภาพรวมครัวเรือนเกษตรกรก็ยังคงมีความเสี่ยงจากปัญหาต่างๆ ที่รุนแรง และการเตรียมความพร้อมต่อสถานการณ์ฉุกเฉินหรือการเงินในระยะยาวก็ยังคงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง

3.5 ทักษะทางการเงิน และการใช้บริการทางการเงินของเกษตรกร

ความเข้าใจทางการเงินเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการปัญหาทางการเงิน รวมถึงทักษะทางการเงินก็มีส่วนอย่างยิ่งหากต้องหาวิธีปรับพฤติกรรม จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน (2563) ในภาพรวม ครัวเรือนมีการตระหนักรู้ว่า การออมมีความสำคัญ และยินดีที่จะไม่มีบางอย่างเพื่อให้เก็บออมได้ อย่างไรก็ตาม ความเห็นด้วยลดน้อยลงเมื่อมีข้อจำกัดทางด้านรายได้ นั่นคือ การที่มีรายได้น้อยทำให้ความพยายามในการเก็บออมยากลำบากมากขึ้น เมื่อถามถึงเรื่องการกู้ยืมเงิน ครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะพยายามหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินหากเป็นไปได้ แต่ก็เผชิญกับข้อเท็จจริงที่ว่า หากปราศจากสินเชื่อ ครัวเรือนจะมีความลำบากในการหาเลี้ยงครอบครัว ดังที่เราเห็นมาแล้วก่อนหน้านี้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีกู้ยืมเงินมาทำการเกษตร นอกจากนี้ ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ในยามฉุกเฉิน ก็มีความจำเป็นที่จะต้องกู้เงินจากนายทุนหรือคนนอก ครัวเรือน แต่ส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยว่ามีคนในชุมชนที่พร้อมให้ความช่วยเหลือทางการเงินเมื่อต้องการ (รูปที่ 14)

รูปที่ 14 ทิศนคติเกี่ยวกับการออมและการกั๊ยืมเงิน

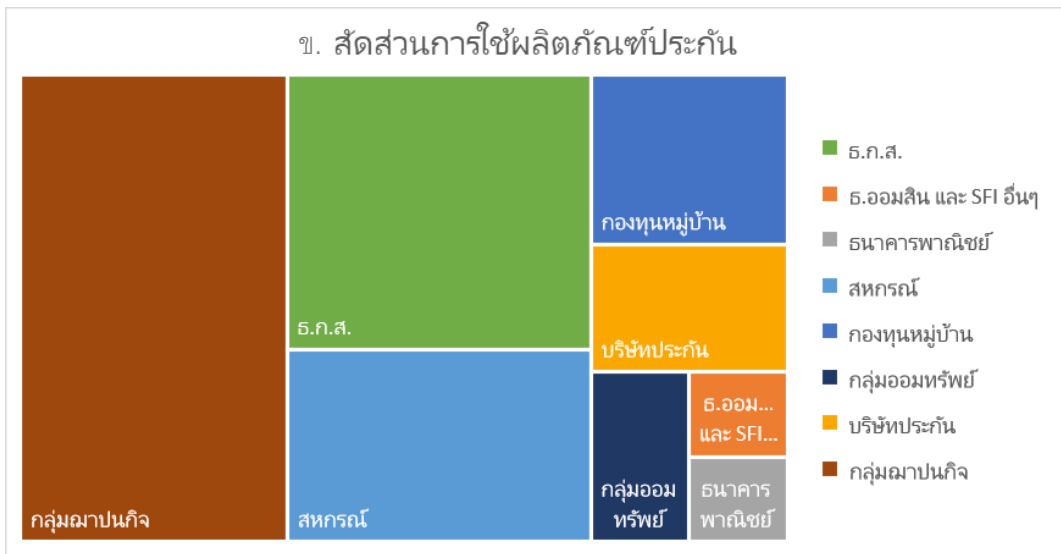

หมายเหตุ ลำดับความเห็นด้วย มี 5 ระดับ ดังนี้ 1 (สีอ่อนสุด) - เห็นด้วยน้อยที่สุด 2 - เห็นด้วยน้อย 3 - เห็นด้วยปานกลาง 4 - เห็นด้วยมาก และ 5 (สีเข้มสุด) - เห็นด้วยมากที่สุด

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

เมื่อสำรวจการใช้บริการทางการเงินผ่านช่องทาง/สถาบันการเงินต่าง ๆ ก็พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีการใช้บริการช่องทางที่หลากหลาย โดยในส่วนการออมนั้น (รูปที่ 15ก.) ครัวเรือนเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจส่วนใหญ่ออมผ่านกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด รองลงมาเป็น ธ.ก.ส. และสหกรณ์ และยังมีธนาคารเฉพาะกิจอื่นๆของรัฐ ธนาคารพาณิชย์ รวมถึงกองทุนหมู่บ้านที่เป็นช่องทางเข้าถึงได้ไม่ยาก นอกจากนี้ยังมีบางส่วนออมกับกองทุนการออมแห่งชาติด้วย และมีวงแชร์บ้างเล็กน้อย สำหรับการใช้จ่ายผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการประกัน (รูปที่ 15ข.) จะพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีระบบประกันในรูปแบบของกลุ่มฅมาปนกิจ รองลงมาจะมีประกันชีวิต หรือประกันอื่นๆ กับทาง ธ.ก.ส. และรวมถึงสหกรณ์การเกษตร แต่มีส่วนน้อยที่มีประกันกับบริษัทประกันโดยตรง (คาดว่าเป็่นประกันรถยนต์/ยานพาหนะ) ในขณะที่บริการทางการกู้ยืมเงิน (รูปที่ 15ค.) จะพบว่า ครัวเรือนใช้บริการกับทาง ธ.ก.ส. และกองทุนหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาเป็่นสหกรณ์ และญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน ตามมาด้วยกลุ่มออมทรัพย์ และลีซซิ่ง ธนาคารเฉพาะกิจอื่นๆ นายทุน/ร้านค้าปัจจัย และน้อยสุดจะเป็นธนาคารพาณิชย์และวงแชร์ ซึ่งในภาพรวมจะเห็นว่า ช่องทางบริการทางการเงินที่ครัวเรือนเกษตรกรเข้าถึงนั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะกึ่งทางการ (กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์ และกลุ่มออมทรัพย์) หรือไม่เป็่นทางการ ยกเว้น ธ.ก.ส. ที่เป็นสถาบันทางการเงินแบบเป็่นทางการหลักเพียงสถาบันเดียวที่ครัวเรือนเกษตรกรใช้บริการทั้งการออม ประกัน และกู้ยืม และมีธนาคารออมสินที่มีบทบาทในการออมและการกู้ยืมบ้าง แต่ธนาคารพาณิชย์อื่นแทบจะไม่มีบทบาทต่อครัวเรือนเกษตรกร แสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งตลาด/ผู้เล่นในการให้บริการทางการเงินค่อนข้างชัดเจน อย่างไรก็ตาม กลุ่มลีซซิ่ง/non-bank และ Pico finance เริ่มมีบทบาทในการให้กู้ยืมมากขึ้น จากการลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ พบว่า มีการแข่งขันสูงขึ้นในตลาดสินเชื่อขนาดเล็ก มีการแข่งขันลดอัตราดอกเบี้ย อาทิ ศรีสวัสดิ์ลดอัตราดอกเบี้ยเหลือ ประมาณร้อยละ 2 ต่อเดือน (ร้อยละ 24 ต่อปี) และไม่ดูประวัติเครดิตบูโร ขณะที่ Pico finance มีอัตราดอกเบี้ยที่ร้อยละ 3 ต่อเดือน (ร้อยละ 36 ต่อปี) อย่างไรก็ตาม บางแห่งจะไม่ปล่อยกู้ให้เกษตรกรซึ่งมีความเสี่ยงสูง หรือครัวเรือนที่ไม่มีรายได้ประจำ ซึ่งกรณีนี้จะต้องมีสินทรัพย์มาค้ำประกันแทน เพราะเงื่อนไขการค้ำนี้จะต้องจ่ายคืนทุกเดือน

รูปที่ 15 สัดส่วนการใช้บริการทางการเงิน (ออม ประกัน และกู้ยืม) ในสถาบันการเงินหรือช่องทางต่างๆ

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

เมื่อสรุปเป็นสัดส่วนครัวเรือนที่มีบริการทางการเงินต่างๆ เหล่านี้จากกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจ จะพบว่า ครัวเรือนที่มีการใช้บริการ/ผลิตภัณฑ์การออมตามสถาบันการเงินอย่างน้อยหนึ่งช่องทางคิดเป็นร้อยละ 62.5 ครัวเรือนที่มีการใช้ผลิตภัณฑ์ประกันหรือลักษณะที่เข้าข่ายการประกัน ประมาณร้อยละ 62.5 เช่นกัน และมี ครัวเรือนที่มีการกักเงิน ประมาณร้อยละ 81.25 จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ครัวเรือนบางส่วนเห็นว่าบริการทางการเงินที่มีอยู่ค่อนข้างเพียงพอแล้ว บางส่วนเห็นว่าอาจมีมากเกินไปจนทำให้มีหนี้สินเกินตัว แต่ก็ยังมีกรณี ที่เข้าไม่ถึงบ้างหรือมีความยุ่งยากในเรื่องเอกสาร ซึ่งก็พอจะเห็นภาพว่าครัวเรือนเกษตรกรสามารถเข้าถึง บริการทางการเงินต่างๆ ได้ดีพอสมควร แต่เรื่องการจัดการและการใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินให้เกิดประโยชน์ สูงสุดยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป ซึ่งหากใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพได้ การออม การกักเงิน และการประกัน ก็จะเป็นเครื่องมือในการช่วยเกษตรกรบริหารจัดการทางการเงินได้เป็นอย่างดี

บทที่ 4

ข้อเสนอสำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเงินและสินเชื่อที่เหมาะสม

สำหรับในส่วนนี้ จะนำเสนอแนวทาง/ข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินสำหรับเกษตรกร ซึ่งจะรวมผลิตภัณฑ์/บริการทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเงินทั่วไป การออม การประกัน และการกู้ยืม

4.1 ผลิตภัณฑ์/บริการทางการเงินที่ช่วยให้ครัวเรือนสามารถจัดการรายได้ให้เพียงพอกับรายจ่าย

จากการวิเคราะห์ในส่วนที่ 3 จะเห็นว่ามีส่วนครัวเรือนมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายค่อนข้างสูง โดยเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้เข้ามาตามรอบฤดูกาลผลิตเพียงไม่กี่ครั้งต่อปี ในขณะที่รายจ่ายมีเป็นประจำทุกเดือน ทางเลือกของครัวเรือนเกษตรกรที่จะจัดการปัญหานี้ ได้แก่

(i) *การหารายได้จากแหล่งอื่นๆ* เพื่อมาเสริมกับรายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอนและไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะหากเผชิญกับภัยธรรมชาติ (แล้ง/น้ำท่วม/โรคพืช) ซึ่งจะยังมีผลทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย เงินที่ลงทุนไปอาจสูญเปล่า หากสามารถมีรายได้ที่เข้ามาได้อย่างสม่ำเสมอมากขึ้น ก็จะช่วยให้ครัวเรือนสามารถจัดการกระแสเงินเข้าออกในแต่ละเดือนได้ดีขึ้น ซึ่งในพื้นที่ที่สัมภาษณ์ก็มีหลายครัวเรือนเลือกใช้วิธีทำแปลงผักอินทรีย์ โดยสามารถรวมกลุ่มนำไปขายเพิ่มรายได้ให้ครัวเรือน หรือปลูกไว้กินในครัวเรือนก็ช่วยลดรายจ่ายได้บ้าง ข้อดีของการทำเกษตรที่มีลักษณะผสมผสาน โดยอาจมีพืชที่มีรอบการผลิตที่สั้นลง ก็จะช่วยให้บริหารจัดการกระแสเงินรายรับรายจ่ายได้ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระจายความเสี่ยงจากราคาสินค้าเกษตรจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวได้ด้วย อย่างไรก็ตาม สำหรับเกษตรกรผู้สูงอายุ การหาอาชีพใหม่หรือแนวทางใหม่ในการหารายได้ อาจจะไม่สะดวกนัก ถ้ามีลูกหลานมาช่วย เช่น มาช่วยทำการตลาดในการขายผลผลิตออนไลน์ หรือช่วยเรื่องเทคโนโลยีใหม่ๆ การใช้แอปพลิเคชันในมือถือในการอำนวยความสะดวกทั้งในส่วนของการผลิต และบริการทางการเงิน

(ii) *การลดรายจ่ายของครัวเรือน* หรือชะลอรายจ่ายบางอย่างที่ยังไม่เร่งด่วนออกไปก่อน ก็เป็นอีกวิธีในการจัดการปัญหารายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งการทำบัญชีครัวเรือนจะช่วยให้เกษตรกรสามารถติดตามได้ว่ารายจ่ายใดที่จำเป็นหรือไม่จำเป็น เพื่อมาวางแผนการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นนั้นๆ ได้ แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าการทำบัญชีครัวเรือนนั้นหลายคนเห็นว่าทำแล้วบั่นทอนจิตใจ เพราะจะเห็นแต่รายจ่าย ไม่มีรายรับเข้ามาทำให้ไม่อยากทำ ซึ่งจากการสำรวจในพื้นที่ที่มีจำนวนครัวเรือนที่ทำบัญชีครัวเรือนเพียงเกือบหนึ่งในสามเท่านั้น

(iii) *การใช้เงินออมที่เก็บไว้หรือขายสินทรัพย์บางส่วนที่มีอยู่* หากครัวเรือนสามารถเก็บออมในช่วงที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายไว้ได้ ก็จะสามารถนำเงินออมส่วนนี้มาใช้จ่ายในยามที่ขาดแคลนรายได้หรือมีรายได้ไม่พอใช้จ่าย การเก็บออมอาจอยู่ในรูปของสินทรัพย์ที่มีมูลค่า เช่น ทองคำ ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ซึ่งอาจมีมูลค่าที่

สูงขึ้น/ลดลงแล้วแต่ราคาตลาด หรือสินทรัพย์อาจจะเป็นยานพาหนะ เครื่องจักร ซึ่งจะมีค่าเสื่อมที่มูลค่าที่ขายได้ลดลงไปตามระยะเวลาการใช้งาน

(iv) *การกู้ยืม* ดูเหมือนน่าจะเป็นทางเลือกสุดท้ายเมื่อรายได้ไม่พอกับรายจ่าย เพราะการกู้ยืมมาเพื่อใช้จ่ายเท่ากับเป็นหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ทั้งยังทำให้มีภาระผูกพันที่หนักขึ้นไปอีกหากเป็นการกู้ยืมที่มีดอกเบี้ยสูง ในทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม หากคนอยู่ในภาวะที่เผชิญกับความจำกัด(ทางการเงิน) แม้ต้นทุนในการกู้ยืมจะสูง แต่ความจำเป็นในการต้องจ่ายในบางรายการ เช่น บิลค่าไฟค่าน้ำ ซึ่งหากจ่ายไม่ทันกำหนด อาจจะมีต้นทุนค่าธรรมเนียม/ค่าดำเนินการที่สูงกว่า คนก็จะเลือกที่จะกู้ยืมเพื่อมาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อน อย่างไรก็ตาม ี่ดี จะเห็นว่าจากข้อมูลที่เราตรวจสอบมา ครัวเรือจะเลือกกู้ยืมจากญาติพี่น้องมากกว่าหากเป็นการกู้ยืมเพื่อใช้จ่าย (เพราะต้นทุนในการกู้ยืมหรือดอกเบี้ยค่อนข้างต่ำ หรืออาจจะไม่มีดอกเบี้ย) และทางเลือกของการกู้ยืมด้วยการนำยานพาหนะ เช่น รถยนต์ มอเตอร์ไซค์ หรือทะเบียนรถ ไปค้ำประกัน (สินเชื่อส่วนบุคคล) เริ่มมีบทบาทมากขึ้น

ข้อเสนอผลิตภัณฑ์หรือบริการทางการเงินที่อาจจะมาช่วยเสริมทางเลือกข้างต้นที่มีอยู่แล้วครัวเรือได้แก่

- ผลิตภัณฑ์เงินฝากจากรายรับทางการเกษตรก้อนใหญ่ในแต่ละรอบการผลิตมาจ่ายเป็นรายเดือน ลักษณะคล้ายกับประกันแบบบำนาญ แต่เป็นแบบระยะสั้น บริหารในแบบรายปี หรือราย 3 ปี โดยส่งเงินฝากตามรอบการผลิต ซึ่งต้องยึดหยุ่นได้ตามสภาพอากาศในแต่ละปี เพื่อให้ครัวเรือเกษตรกรสามารถบริหารจัดการกระแสเงินเข้าออกได้เหมาะสมและง่ายขึ้น จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน มีครัวเรือราวสองในสามที่ตอบว่าสนใจผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

- ผลิตภัณฑ์การออมที่มีลักษณะเป็นพันธสัญญา (commitment savings) หรือมีการส่งข้อความเตือน (nudge) เพื่อช่วยในเรื่อง self-control ช่วยบังคับพฤติกรรม ตัวอย่างในไทย เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ต้องออมเงินทุกเดือน หรือบัญชีออมเงินเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะทาง ซึ่งจะต้องมียอดครบตามที่กำหนดหรือมีระยะเวลาครบตามที่กำหนดถึงจะถอนเงินออกมาใช้ได้ เช่น บัญชีเงินออมลูกรัก ของ ธ.ก.ส. ซึ่งจะต้องฝากต่อเนื่องทุกเดือนเป็นระยะเวลา 5 ปี และจะถอนออกมาได้เมื่อบุตรมีอายุถึง 15 ปี ทั้งยังมีเงินขวัญถุงเพิ่มให้ด้วย เป็นต้น

- เครื่องมือในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือที่ทำได้ง่ายขึ้น ปัจจุบันมี Application ในมือถือที่สามารถบันทึกรายรับรายจ่ายได้ง่าย เช่น Application: Smart Me ของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ก็สามารถบันทึกแล้วคำนวณออกมาเป็นรายรับรายจ่ายรวม แยกตามกิจกรรมการผลิตและการใช้จ่ายในครัวเรือได้ หลักการคือต้องทำให้ง่าย เพราะหากมีความซับซ้อน จะมีต้นทุนในการทำความเข้าใจ อาจทำให้คนเลือกที่จะไม่ทำ ตัวอย่างที่ง่ายเช่น บัตรเครดิตในบางประเทศจะมีการบันทึกประเภทการใช้จ่ายและทำสรุปโดยอัตโนมัติให้เห็นว่าแต่ละรอบปี เจ้าของบัตรมีการใช้จ่ายด้านไหนหนอย่างไรบ้าง

4.2 การบริหารจัดการสินเชื่อและการใช้คืนหนี้ที่เหมาะสม

จากการที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุนทำเกษตร และการทำเกษตรมีลักษณะเป็นรอบฤดูกาลผลิตแล้วแต่ชนิดพืช รวมไปถึงการที่กระแสเงินไหลเข้าของครัวเรือนเกษตรกรไม่สม่ำเสมอ ทั้งเกษตรกรยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงในอีกหลายด้าน ดังนั้น ข้อเสนอสำหรับการบริหารจัดการสินเชื่อและการใช้คืนหนี้ที่เหมาะสม ก็จะคำนึงประเด็นเหล่านี้ และแนวคิดด้านพฤติกรรมด้วย ได้แก่

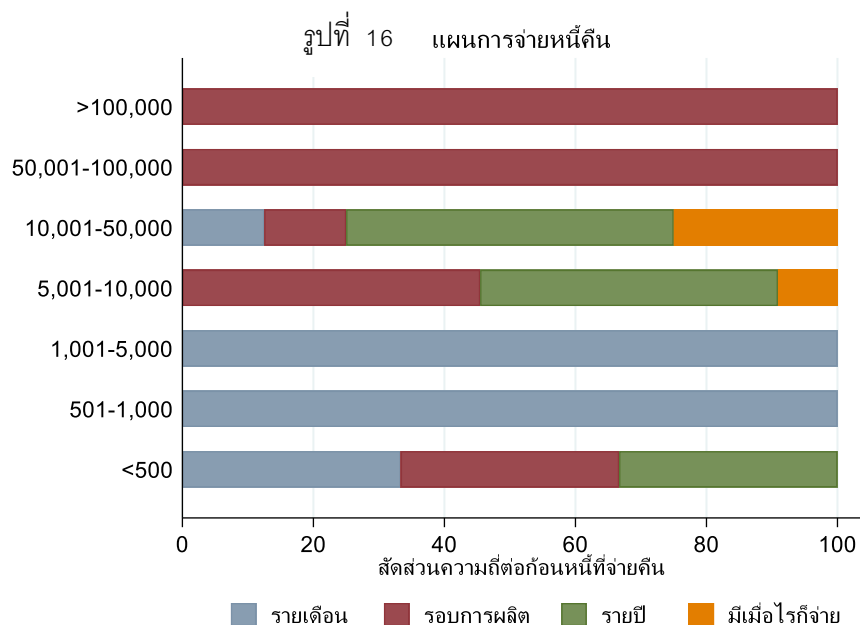
- มีความยืดหยุ่นในการให้เกษตรกรชำระคืนหนี้สิน เช่น ตามรอบการผลิต เพื่อให้เกษตรกรสามารถ matching รายรับกับรายจ่ายในการทำเกษตรได้สอดคล้องกันมากขึ้น จากข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า กรณีของการซื้อเชื้ร้านค้าปัจจัยการผลิต ส่วนใหญ่จะเป็นการนำวัตถุดิบ เช่น ปุ๋ย ยา มาใช้ก่อน แล้วเมื่อผลผลิตขายได้ จึงนำเงินไปคืน⁵ หรือการใช้บัตรเครดิต ธ.ก.ส. ที่สามารถใช้ซื้อเชื้วัตถุดิบจากร้านค้าในเครือช่ายได้เหมือนซื้อเงินสด แล้วเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตจึงค่อยนำเงินไปจ่ายคืน (โดยมีระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย 30 วัน ซึ่งส่วนนี้อาจจะปรับเป็นปลอดดอกเบี้ยตามรอบการผลิต เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือน⁶ เพื่อให้เกษตรกรบริหารจัดการได้ดีขึ้น) นอกจากนี้ อาจมีกำหนดแรงจูงใจ เช่น ลดดอกเบี้ยบางส่วน (ลดต้นลดดอก) หรือมีรางวัลให้ หากเกษตรกรสามารถจ่ายคืนหนี้ได้ก่อนครบกำหนดชำระเดือนมี.ค. (สำหรับหนี้ ธ.ก.ส.) จากงานศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (Mullainathan, S. and Shafir, E., 2013) จะพบว่า การที่ต้องเก็บเงินก้อนไว้รอกำหนดจ่ายในอีกหลายเดือนข้างหน้ามีความยากในการปฏิบัติ เพราะเงินก้อนนั้นอาจจะถูกใช้ไปกับความเร่งด่วนหรือปัจจัยกระตุ้นอื่นๆ ที่ต้องอดไว้ก่อนในระหว่างการผลิตที่ยังไม่มีเงินก้อนใหญ่เข้ามา ในขณะที่กำหนดชำระหนี้ยังไม่ถึง คนก็จะนำเงินไปใช้สำหรับอย่างอื่นก่อน แต่เมื่อถึงกำหนดชำระ เงินก้อนใหญ่นั้นก็แทบจะไม่เหลือเพียงพอที่จะชำระหนี้แล้ว ดังนั้น การออกแบบการบริหารจัดการหนี้/ใช้คืนหนี้ให้เกษตรกรจึงควรช่วยแก้ปัญหาทางด้านพฤติกรรมที่อาจเกิดขึ้นด้วย

- เมื่อลูกหนี้ประสบปัญหาการผิ่หนดชำระหนี้ หรือเริ่มมีปัญหาในการคืนหนี้ อาจต้องมีการพิจารณาแผนการจ่ายคืนหนี้ใหม่สำหรับลูกหนี้แต่ละราย โดยมีการเรียกมาเจรจา จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน เมื่อลองให้เกษตรกรออกแบบแผนการใช้คืนหนี้โดยเลือก*ความถี่*ในการชำระคืนและ*ขนาดเงินที่ใช้คืน* พบว่าเกษตรกรราวหนึ่งในสามเลือกที่จะจ่ายเป็นรายปี และอีกหนึ่งในสามเลือกตามรอบการผลิต และมีเกษตรกรอีกประมาณร้อยละ 20 เลือกจ่ายแบบรายเดือน สำหรับขนาดเงินที่ใช้คืน เกษตรกรราวหนึ่งในสามเลือกที่จะใช้คืนด้วยจำนวนเงินระหว่าง 5,000-10,000 บาท รองลงมาคือจำนวนเงินระหว่าง 10,001-50,000 บาท มีเกษตรกรเพียงประมาณร้อยละ 10 ที่ต้องการจ่ายมากกว่า 50,000 บาทขึ้นไปต่อรอบ

⁵ ส่วนใหญ่ร้านค้าจะคิดราคาเพิ่มขึ้น เฉลี่ยคิดประมาณร้อยละ 1.25 - 3 ต่อเดือน แต่อัตรานี้อาจแตกต่างกันไปแล้วแต่สถานะของลูกค้า หากเป็นลูกค้าที่ใช้คืนเป็นประจำ (ลูกหนี้ขั้นดี) หรือเป็นลูกค้าประจำไว้ใจได้ ก็จะไม่คิดราคาสำหรับซื้อเชื้เพียงเล็กน้อย

⁶ จากการสัมภาษณ์สหกรณ์การเกษตรสรรคบุรี ก็มีสินเชื้ซื้อวัตถุดิบเช่นกัน โดยเมื่อซื้อวัตถุดิบ ทางสหกรณ์จะเปิดวงเงินค่าใช้จ่ายที่สามารถกู้โดยแบ่งวงเงินเป็นสัดส่วน เช่น 30% เป็นเมล็ดพันธุ์ 50% สำหรับปุ๋ยยา และ 20% สำหรับน้ำมัน เมื่อถึงรอบการทำเกษตร เกษตรกรสามารถเลือกซื้อปัจจัยการผลิตได้ที่สหกรณ์ หรือปั้มน้ำมัน โดยสินเชื้จะปราศจากดอกเบี้ยเป็นเวลา 6 เดือน หากชำระก่อน 6 เดือนจะไม่เสียดอกเบี้ย แต่หากชำระหลังจากนั้นจะเสียดอกเบี้ย โดยดอกเบี้ยคำนวณตั้งแต่วันแรกที่ทำสัญญา ลูกหนี้สามารถทยอยจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ย ได้ดอกเบี้ยเป็นดอกเบี้ยลดต้นลดดอก

อย่างไรก็ดี การพิจารณาขนาดการใช้สินหนี้ต้องดูควบคู่กับความถี่ (ดังรูปที่ 16) เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรที่เลือกจ่ายมากกว่า 50,000 บาทขึ้นไปนั้น เลือกจ่ายตามรอบการผลิตทั้งหมด (สะท้อนความสามารถในการ matching รายรับรายจ่ายได้ดีกว่า) ขณะที่กลุ่มที่เลือกจ่ายระหว่าง 501-5,000 บาท จะเลือกจ่ายเป็นรายเดือน บางครั้งการที่เกษตรกรต้องจ่ายสินหนี้ขนาดใหญ่เกินไป อาจรู้สึกว่ามันไม่ได้ แต่ถ้าทยอยจ่ายสินหนี้ที่ละน้อยแต่ถี่มากขึ้น โดยให้สอดคล้องกับรายรับที่เข้ามา ก็อาจจะสามารถจ่ายสินหนี้ได้ดีขึ้น

ที่มา: ข้อมูลสุขภาพทางการเงินและการใช้บริการทางการเงิน (2563)

- การพิจารณาให้สินเชื่อ รวมถึงการเจรจาจ่ายสินหนี้กรณีประสบปัญหา ควรต้องพิจารณาให้เห็นภาพรวมของรายรับและหนี้สินทั้งหมดที่เกษตรกรรับภาระอยู่ ซึ่งเกษตรกรต้องมีความจริงจังในการระบุปัญหาและยอดรวมหนี้สินของตนด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเห็นว่าในกรณีของธนาคารพาณิชย์ มีการใช้ข้อมูลเครดิตบูโรในการช่วยตรวจสอบประวัติการชำระหนี้และสถานะหนี้ค้าง ซึ่งรวมข้อมูลที่มีในระบบของผู้กู้ไว้ เพื่อพิจารณาการให้สินเชื่อและแก้ปัญหาการชำระหนี้โดยมีข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากปัญหาที่สำคัญหนึ่งในตลาดสินเชื่อคือปัญหาข้อมูลระหว่างผู้กู้และผู้ให้กู้ที่ไม่สมมาตร (Asymmetric information) ซึ่งจะเห็นในกรณีการกู้เงินนอกระบบที่ผู้ให้กู้จะคิดอัตราดอกเบี้ยสูงเพื่อชดเชยความเสี่ยงจากการผิดนัดชำระหนี้ของผู้กู้ไว้ก่อน แต่ในตลาดสินเชื่อเกษตรกร คราวเรือนมีหนี้สินจากหลายแหล่งทั้งสถาบันการเงินที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ขณะที่ธ.ก.ส. หรือสหกรณ์การเกษตรเองก็ไม่ได้มีข้อมูลเชื่อมกัน มีเพียงประวัติการชำระหนี้ในสถาบันของตนเท่านั้น จึงทำให้ยากในการพิจารณาวงเงินที่ค้ำประกันความสามารถในการชำระหนี้ในภาพรวมของผู้กู้/เกษตรกร นอกจากนี้ สถาบันการเงินเองก็ไม่ควรเน้นทำยอดการปล่อยสินเชื่อโดยไม่คำนึงความสามารถในการชำระหนี้สินของเกษตรกรด้วย

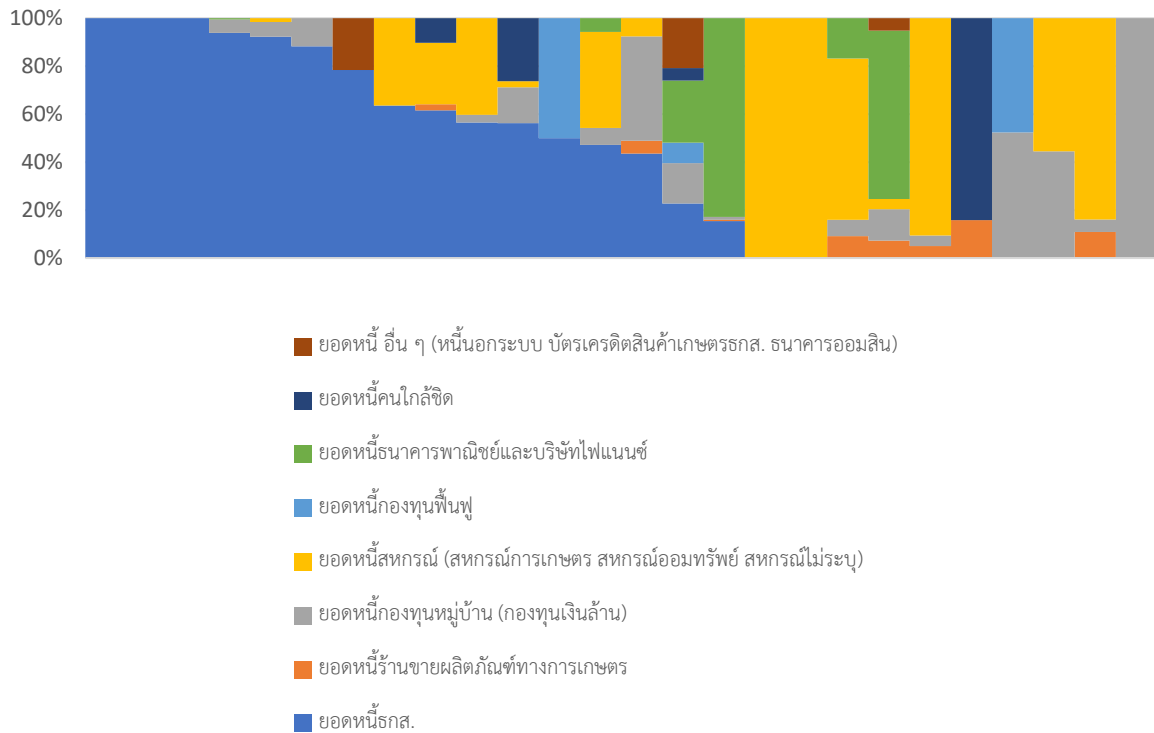
- การให้ความสำคัญแก่การจ่ายคืนเงินต้นได้ดีกว่าให้เกษตรกรจ่ายคืนได้แต่ดอกเบี้ย จากข้อมูลหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในบางชุด (2562) เราจะเห็นว่า เมื่อดูสัดส่วนหนี้ค้างในรูปที่ 17 เกษตรกรมีหนี้ค้าง

ค้างอยู่ใน ธ.ก.ส. เป็นส่วนใหญ่ และรองลงมาจะเป็นหนี้สหกรณ์และกองทุนหมู่บ้าน แต่เมื่อดูสัดส่วนหนี้ที่เกษตรกรจ่ายคืนได้จริงในรูปที่ 18 จะเห็นว่า ส่วนใหญ่เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้านและหนี้ร้านขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หลายครัวเรือนที่สัมภาษณ์ตอบว่าหนี้เงินต้นยอดค่อนข้างสูงและสะสมมาหลายปี ทำให้จ่ายคืนได้แต่ดอกเบี้ย และอีกหลายครัวเรือนที่ไม่สามารถจ่ายคืนได้ กำลังรอเข้ากองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อปรับโครงสร้างหนี้/ลดภาระหนี้ที่ต้องชำระคืน เกษตรกรบางส่วนให้ความเห็นด้วยว่า เมื่อก่อนหนี้คงค้างมีจำนวนมาก จ่ายคืนได้แต่ดอกเบี้ยทำให้ไม่มีกำลังใจที่จะจ่าย เพราะรู้สึกจ่ายเท่าไรก็ไม่มีทางหมด นอกจากนี้หากสามารถปรับวิธีการคืนหนี้ให้เป็นการลดต้นลดดอกได้ (เงินที่นำมาจ่ายคืนหนี้ ให้มีแบ่งสัดส่วนเป็นทั้งคืนส่วนเงินต้น และจ่ายดอกเบี้ย และเมื่อจ่ายเงินต้นได้ก็ให้คิดดอกเบี้ยแบบลดต้นลดดอก) ก็น่าจะช่วยลดการสะสมหนี้ของเกษตรกรในระยะยาว และช่วยให้เกษตรกรมีกำลังใจการชำระหนี้คืนด้วย (นอกจากนี้ การคิดดอกเบี้ยเงินกู้แบบลดต้นลดดอกเปรียบเทียบกับดอกเบี้ยเงินต้นแบบคงที่⁷ จะได้ว่า การเปรียบเทียบคร่าวๆ คือใช้ 1.8 คูณกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้แบบเงินต้นคงที่ ถึงจะได้อัตราเปรียบเทียบกับแบบลดต้นลดดอก เช่น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้แบบคงที่เท่ากับ ร้อยละ 4 ต่อปี จะเทียบเท่ากับอัตราเงินกู้แบบลดต้นลดดอกที่ ร้อยละ $4 \times 1.8 = 7.2$ ต่อปี นั่นคือ หากอัตราดอกเบี้ยเท่ากัน ผู้กู้จะจ่ายดอกเบี้ยหากคิดดอกเบี้ยแบบลดต้นลดดอกในจำนวนที่น้อยกว่าการคิดดอกเบี้ยแบบคงที่)

- ควรมีหน่วยให้คำปรึกษาปัญหาการจัดการหนี้สินของเกษตรกรอย่างจริงจัง นอกเหนือไปจากศูนย์ดำรงธรรม หรือศูนย์ร้องเรียนเรื่องเงินกู้นอกระบบ และควรมีการประเมินความสามารถในการชำระหนี้อยู่เสมอ เพื่อดูว่าควรมีการพูดคุยกับเกษตรกรในเรื่องปัญหาหนี้สินที่ค้างอยู่ก่อนที่จะปล่อยให้กลายเป็นหนี้เสียหรือชำระคืนไม่ได้แล้ว รวมไปถึงการจัดการทางกฎหมายเมื่อปัญหาหนี้สินเข้าสู่กระบวนการทางศาล จากแบบสอบถามสุขภาพทางการเงินพบว่า มีครัวเรือนเกษตรกรประมาณร้อยละ 30 เท่านั้นที่เคยเข้ารับการปรึกษาปัญหาหนี้สิน โดยเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถชำระหนี้สินได้เป็นส่วนใหญ่ และเมื่อถามความต้องการให้มีบริการปรึกษาปัญหาหนี้สิน ก็พบว่า ครัวเรือนร้อยละ 70 ต้องการบริการช่วยเหลือดังกล่าว แสดงว่าครัวเรือนเกษตรกรมีความต้องการปรึกษาปัญหาหนี้สิน และยังขาดช่องทางดังกล่าวอยู่

⁷ <https://www.1213.or.th/th/serviceunderbot/loans/Pages/effectiverate.aspx>

รูปที่ 17 สัดส่วนหนี้ค้างค้ำ

หมายเหตุ แต่ละแท่งเป็นสัดส่วนหนี้ค้างค้ำของแต่ละสถาบัน/แหล่งเงินกู้ในแต่ละครัวเรือน

รูปที่ 18 สัดส่วนรายจ่ายหนี้ แบ่งตามสถาบันการเงิน

ที่มา: ข้อมูลรายรับรายจ่ายครัวเรือนรายเดือนและหนี้สินของเกษตรกรในตำบลบางซุด จ. ชัยนาท (2562)

เมื่อพิจารณาถึงความสามารถในการชำระหนี้ขึ้น กรณีนินุชย์เงินเดือนจะพิจารณาง่ายกว่าเพราะ รายได้ประจำที่เข้ามาทุกเดือนสามารถบอกได้ว่าผู้กู้จะใช้คืนหนี้แต่ละเดือนได้มากน้อยแค่ไหน แต่กรณีของ เกษตรกรนั้น รายได้ทางการเกษตรนอกจากจะขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตที่ขายได้และต้นทุนการผลิต ปริมาณ ผลผลิตที่ได้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศด้วย หากประสบภัยธรรมชาติหรือโรคพืช/โรคสัตว์ที่ไม่คาดคิด ผลผลิตในรอบการผลิตนั้นก็อาจจะสูญหายไปบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งหลายครั้งเกษตรกรที่ประสบปัญหา หนี้สินเป็นภาระผูกพันยาวนานหรือต้องสูญเสียที่ดินที่ใช้ค้ำประกัน เพราะลงทุนแล้วประสบปัญหาภัยต่างๆ และความเสียด้านราคา ทำให้ไม่สามารถมีรายรับมาใช้คืนหนี้ได้ และก็ไม่มีเงินเก็บเพียงพอที่จะลงทุนเองโดย ไม่กู้เพิ่ม เครื่องมือที่อาจจะพอช่วยได้ในเรื่องของการจัดการความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ก็คือประกันพืชผล ซึ่งในปัจจุบันก็พอมืออยู่บ้างแต่ยังไม่เป็นที่นิยมหากเกษตรกรไม่ได้รับการอุดหนุน/ส่วนลดให้ซื้อประกันพืชผล (จากกลุ่มตัวอย่างในแบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน มีประมาณร้อยละ 10 ที่มีประกันภัยข้าวนานปีที่ ธ.ก.ส. ทำให้ แต่ไม่มีที่ซื้อเองเลย) นอกจากนี้ เทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น ภาพถ่ายดาวเทียม หรือแอปพลิเคชันที่ สามารถที่เก็บข้อมูลในพื้นที่มาประมวลผลเพื่อคำนวณแนวโน้มผลผลิตในแต่ละรอบการผลิตได้⁸ หรือ คาดการณ์ผลกระทบจากภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งทำให้ระบบประกันภัยทำงานได้ดี/แม่นยำขึ้น แต่ก็ยังต้องมีการ พัฒนาเทคโนโลยีและระบบต่อไป รวมถึงการให้ความเข้าใจเครื่องมือเหล่านี้แก่เกษตรกร เพื่อจูงใจให้เกษตรกร ได้ใช้ประโยชน์จากเครื่องมือทางการเงินและเทคโนโลยีใหม่ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ดียิ่งขึ้น (Attavanich et al., 2019) จากแบบสอบถาม พบว่ามีเกษตรกรถึงร้อยละ 80 ที่ใช้มือถือแบบสมาร์ตโฟน ใน กลุ่มนี้ประมาณครึ่งหนึ่งมีการใช้ Facebook และบางส่วนใช้ Line ในการสื่อสาร ซึ่งหากเกษตรกรใช้เครื่องมือ หาข้อมูลหรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารเกี่ยวกับโรคพืช ดินฟ้าอากาศ ฤดูกาลพยากรณ์ต่างๆ หรือใช้แอปพลิเคชัน อื่นๆ ที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตได้ดีขึ้นได้ ก็จะช่วยบริหารจัดการความเสี่ยง และปัญหาทางการเงิน ได้ดียิ่งขึ้น

⁸ <http://www.ricult.com/about>, <https://www.thansettakij.com/content/business/236228>
<https://thestandard.co/aukrit-unahalekhaka-ricult-agritech-startup/>

บทที่ 5

บทสรุป

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมและสถานการณ์ทางการเงินของครัวเรือนที่มีปัญหาหนี้สินในปีนั้นๆ ได้รวบรวมส่วนของโครงการช่วยเหลือภาครัฐโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสินเชื่อ และบางส่วนที่เป็นเงินโอนช่วยเหลือในกรณีจำเป็น และวิเคราะห์สรุปถึงพฤติกรรมและสถานการณ์การเงินของเกษตรกร เพื่อนำมาสู่ข้อเสนอเกี่ยวกับการบริหารจัดการทางการเงิน และผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมสำหรับเกษตรกรที่ต้องเผชิญกับปัญหาหนี้สิน

จากการศึกษา จะเห็นว่าเกษตรกรไทยไม่น่าจะมีปัญหาเรื่องการเข้าถึงบริการทางการเงิน และแหล่งเงินทุนมากนัก แต่อาจมีกรณีที่มีหนี้สินสะสมมากจนทำให้ไม่สามารถกู้เพิ่มได้อีก ซึ่งก็สะท้อนถึงปัญหาการจัดการหนี้สิน และปัญหาในภาคเกษตรที่ส่งผลให้เกษตรกรส่วนหนึ่งมีปัญหาหนี้สินมากจนไม่สามารถชำระคืนได้ อย่างไรก็ตาม ภาครัฐก็มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกรค่อนข้างหลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มพืชเศรษฐกิจ แต่หลากหลายโครงการเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาของเกษตรกรได้มากนัก จำเป็นต้องมีการศึกษาผลลัพธ์ของโครงการอย่างมีระบบ เพื่อให้เข้าใจถึงผลกระทบ/ผลลัพธ์ของโครงการในลักษณะเป็นเหตุเป็นผลอย่างแท้จริง (Impact evaluation) เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปปัจจัยหรือเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นงานที่ควรนำไปศึกษาให้มากขึ้นในอนาคตโดยจำเป็นต้องมีข้อมูลที่เก็บอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถประเมินผลลัพธ์ของโครงการได้ ไม่ใช่เพียงแค่ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ

การทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเงินของครัวเรือนจะช่วยให้การออกแบบนโยบายหรือเงื่อนไขในการสร้างพฤติกรรมทางการเงินเป็นไปในทิศทางที่ควรจะเป็น จากข้อมูลในงานศึกษานี้ก็พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้ไม่สม่ำเสมอ และมักจะมีรายได้ไม่พอใช้จ่าย การลงทุนทำการเกษตรจึงมาจากการกู้ยืมจากแหล่งต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรจึงมีความเปราะบางทางการเงิน เพราะต้องเผชิญกับความเสี่ยงทั้งภัยธรรมชาติ โรคพืช ราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น และราคาผลผลิตที่ขายได้ไม่แน่นอน หากการทำเกษตรในรอบการผลิตนั้นๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็มีแนวโน้มที่จะไม่มีรายได้เพียงพอที่จะไปใช้คืนหนี้สิน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หนี้สินสะสมเพิ่มพูน โดยเครื่องมือและบริการทางการเงินที่เกษตรกรใช้จะมีทั้งการออม ประกัน และสินเชื่อ โดยที่การประกันจะเป็นไปในลักษณะไม่เป็นทางการ(ใส่ซองช่วยงาน)/กึ่งทางการ(กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์) มากกว่าที่จะเป็นแบบทางการ (ยกเว้นประกันที่มากับ ธ.ก.ส. และสหกรณ์) ทำนองเดียวกัน การเข้าถึงสินเชื่อ เกษตรกรจะใช้สินเชื่อจากแหล่งกึ่งทางการ (สหกรณ์/กองทุนหมู่บ้าน) โดยมี ธ.ก.ส. (และธนาคารออมสิน) ที่เป็นสถาบันการเงินที่เป็นทางการ โดยมีการกู้ยืมจากญาติพี่น้อง และบางครั้งอาจรวมถึงนอกระบบเป็นส่วนเสริมโดยเฉพาะเวลาที่ต้องหมุนคืนหนี้ให้ทันกำหนด หากเมื่อกำหนดจ่ายคืนหนี้ไม่ใช่ช่วงที่มีรายได้เข้ามา ดังนั้นการบริหารจัดการกระแสเงินไหลเข้าออกจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการหนี้สินของเกษตรกร หากสินเชื่อมีความยืดหยุ่นให้เกษตรกรในการจ่ายคืนหนี้ได้เหมาะสมกับลักษณะกระแสเงินไหลเข้าของเกษตรกร (เช่น ตามรอบการผลิต) ก็จะช่วยลดปัญหาการใช้คืนหนี้ไม่ตรงเวลาได้บ้าง โดยที่ความถี่และขนาดของการจ่ายคืนหนี้มีผลต่อความสามารถในการชำระคืนของเกษตรกร รวมถึงไปถึงการให้ความสำคัญกับการจ่ายคืนเงินต้น และแนวทางคิดดอกเบี้ยแบบลดต้นลดดอก เพื่อให้เกษตรกรสามารถ

จ่ายคืนเงินต้นได้ ไม่สะสมหนี้แล้วจ่ายคืนได้แต่ดอกเบี้ย ที่สำคัญการมีหน่วยให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรในการจัดการหนี้สินก่อนที่จะกลายเป็นหนี้เสียก็จะช่วยให้การบริหารจัดการหนี้สินเป็นไปได้ดีขึ้นได้ ซึ่งในส่วนองค์ความรู้ของการประเมินและจัดการปัญหาหนี้สินนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อเกษตรกร รวมถึงหน่วยงานทางด้านการพัฒนาทักษะอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ก็สามารถมีบทบาทในการช่วยประเมินและเข้ามาร่วมจัดการได้

นอกจากนี้ ในการให้บริการทางการเงิน จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคด้วย ระเบียบ Market conduct ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศใช้จะช่วยเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม นอกไปจากประเด็นทั่วไปที่นำเสนอในงานศึกษานี้ ควรมีการศึกษาและติดตามในประเด็นแนวทางการคิดดอกเบี้ยโดยเฉพาะเมื่อผู้กู้ผิดนัดชำระหนี้ และค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหนี้สินต่อไปด้วย รวมถึงการให้ความรู้ทางการเงินและการใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องที่เข้าใจง่าย เพื่อให้เกษตรกรสามารถเรียนรู้และปรับตัวเพื่อจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น

บรรณานุกรม

- Attavanich, W., S. Chantararat, J. Chenphuengpawon, P. Mahasuweerachai and K. Thampanishvong (2019). Farms, Farmers and Farming: A Perspective through Data and Behavioral Insights. PIER Discussion Paper No. 122.
- Chantararat, S., A. Lamsam, N. Adultananusak, L. Ratanavararak, C. Rittinon and B. Sa-ngimnet (2020). Distributional Impacts of Covid-19 Pandemic on Agricultural Households. PIER Discussion Paper (forthcoming). (อ่านได้จาก “ครัวเรือนเกษตรไทยในวิกฤติโควิด-19” aBRIDGEd: https://www.pier.or.th/?post_type=abridged&p=7615)
- Chantararat, S., A. Lamsam, N. Adultananusak, L. Ratanavararak, C. (2020b). เหลียวหลังแลหน้าอนาคตหนี้ครัวเรือนไทย งานสัมมนาวิชาการประจำปี 2563 ธนาคารแห่งประเทศไทย
- Chantararat, S., A. Lamsam, N. Adultananusak, C. Chawanote, L. Ratanavararak, C. Rittinon and B. Sa-ngimnet (Forthcoming). Financial Lives of Thai Agricultural Households. PIER Discussion Paper.
- Kaboski, J. P. and R. M. Townsend (2011). A structural evaluation of a large-scale quasi-experimental microfinance initiative. *Econometrica* 79(5).
- Kaboski, J. P. and R. M. Townsend (2012). The impact of credit on village economies. *American economic journal. Applied economics* 4(2).
- Mullainathan, S. and Shafir, E. (2013). Scarcity: Why having too little means so much. Times Books, New York.
- Tambunlertchai, Suchanan (2004). “The Government’s Helping Hand: A Study of Thailand’s Agricultural Debt Moratorium”, Senior Honors thesis, Department of Economics, Harvard College, Massachusetts.

ภาคผนวก ก.

ตาราง ก. 1 สรุปโครงการพักหนี้

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
กลุ่มเป้าหมาย		เกษตรกรรายย่อย ที่มีวงเงินกู้ไม่เกิน 100,000 บาท ทั้งหมดที่เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ซึ่งมีจำนวน 2,112,132 ราย ขอรับความช่วยเหลือโดยการพักชำระหนี้ โดย พักชำระหนี้เงินต้น และไม่ต้องเสียดอกเบี้ย เป็นเวลา 3 ปี รวมเป็นมูลค่าหนี้สิ้นทั้งสิ้น 75,031 ล้านบาท	(1) ลูกค้าบุคคลธรรมดาของ ธ.ก.ส. ที่กู้เงินแบบมีวัตถุประสงค์ เพื่อการประกอบอาชีพจัดหาที่อยู่อาศัย การศึกษา และรักษาพยาบาล โดยมี คุณสมบัติดังนี้ (1.1) มีปัญหาในการชำระภาระหนี้ กล่าวคือเป็นลูกหนี้ ที่มีหนี้ค้างชำระ และ/หรือหนี้ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ หรือ เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ในพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส) โดยไม่รวมลูกหนี้ที่เคยถูกดำเนินคดีและอยู่ระหว่างดำเนินคดี โดย ธ.ก.ส. (1.2) มีหนี้ต้นเงินกู้คงเหลือรวมทุกสัญญาในทุกสถาบันการเงิน รวมกันรายละไม่เกิน 500,000 บาท โดยเป็นสถานะหนี้ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 255

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
กลุ่มเป้าหมาย (ต่อ)		ช่วยเหลือเกษตรกร รายย่อยที่มีวงเงินกู้ ไม่เกิน 100,000 บาท และประสบ ปัญหาด้านหนี้สินอัน เนื่องมาจากเหตุ สุจริตและจำเป็นให้ สามารถฟื้นฟูอาชีพ ของตนเองได้ด้วย การให้ ธ. ก. ส. ช่วยเหลือ	เกษตรกรรายย่อยกลุ่มที่ มีความจำเป็นต้องขอรับ ความช่วยเหลือ และที่ไม่ มีความจำเป็นต้องขอรับ ความช่วยเหลือ แต่เพื่อ เป็นการส่งเสริมและ สนับสนุนเกษตรกรราย ย่อยที่มีความตั้งใจใน การชำระหนี้ตรงตาม กำหนดให้มีกำลังใจและ ขยายกำลังการผลิตได้ อย่างต่อเนื่อง
			(2) ลูกค้ายุทธศาสตร์ของสถาบันการเงินเฉพาะกิจ 5 แห่ง ได้แก่ ธนาคาร ออมสิน ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.) ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย (ธอท.) และบริษัทตลาดรองสินเชื่อที่อยู่อาศัย (บตท.) ที่กู้เงินแบบมีวัตถุประสงค์เพื่อการ ประกอบอาชีพจัดหาที่อยู่อาศัย การศึกษา และรักษาพยาบาล ฯลฯ โดยมี คุณสมบัติดังนี้ (2.1) มีปัญหาในการชำระภาระหนี้ กล่าวคือเป็นลูกหนี้ที่มีสถานะเป็น หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loans: NPLs) และ/ หรือปรับปรุงโครงสร้างหนี้ โดยไม่รวมลูกหนี้ที่เคยถูกดำเนินคดี และอยู่ระหว่างดำเนินคดีโดยสถาบันการเงินเฉพาะกิจนั้น (2.2) มีหนี้ต้นเงินกู้คงเหลือรวมทุกสัญญาในทุกสถาบันการเงินรวมกัน รายละไม่เกิน 500,000 บาท โดยเป็นสถานะหนี้ ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2554 (2.3) เป็นผู้ที่อยู่ในระบบฐานภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2554

โครงการ	โครงการพักหนี้กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบายของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
การพักชำระหนี้			
พักชำระเงินต้น	พักชำระหนี้ที่เป็นเงินต้น ในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี	การพักชำระเงินต้น เป็นเวลา 3 ปี	ไม่มี
พักชำระดอกเบี้ย	ส่งเฉพาะดอกเบี้ย เพื่อให้กองทุนสามารถนำรายได้จากดอกเบี้ยมาใช้บริหารจัดการกองทุน รวมถึงจัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิกกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมือง รวมถึงประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน	ไม่ต้องจ่ายดอกเบี้ยเป็นเวลา 3 ปี	ไม่มี

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
การปรับปรุงโครงสร้างหนี้			
ลดเงินต้น	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ลดดอกเบี้ย	ไม่มี	ไม่มี	■ ลดอัตราดอกเบี้ยลงจากอัตราที่พึงต้องจ่ายอีกร้อยละ 3 ต่อปี เป็นเวลา 3 ปี ■ ได้รับการชดเชยดอกเบี้ยจากรัฐบาลในอัตราร้อยละ 3 ต่อปี เป็นเวลา 3 ปี ดังนี้ ชั้นลูกค้า B ลดดอกเบี้ย 11% เหลือ 8% ชั้นลูกค้า A ลด 10% เหลือ 7% ชั้นลูกค้า AA ลด 9% เหลือ 6% ชั้นลูกค้า AAA ลด 8% เหลือ 5%
ขยายระยะเวลาชำระหนี้			ลูกค้าที่เข้าโครงการจะได้รับการปรับโครงสร้างหนี้ตามศักยภาพตลอดระยะเวลาการพักหนี้และหลังสิ้นสุดโครงการ

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
การเพิ่ม supply สินเชื่อ		■ กู้เพิ่มไม่ได้ ■ มีสิทธิกู้เงินฉุกเฉินพิเศษใน วงเงิน 30,000 บาท (ลูกค้า ชั้น B ไม่ได้รับสิทธิ) ■ มีสิทธิกู้เงินใช้จ่ายในการ ประกอบอาชีพ ณ เวลาใด เวลาหนึ่งได้ในวงเงิน รวมกัน ไม่เกิน 100,000 บาท	กู้เพิ่มไม่ได้ ไม่มีสิทธิขอกู้เงินจากสถาบันการเงินเฉพาะกิจที่ขอพักชำระหนี้

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร		
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อย ที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท	
โครงการย่อย		-	-	
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557	
การเพิ่ม Incentive พื้นที่อาชีพ	ทำแผนการออมเงินและแผนในการฟื้นฟูศักยภาพการประกอบอาชีพเดิมหรืออาชีพเสริม เช่น การเข้าร่วมโครงการกองทุนต้นไม้ร่วมพัฒนาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตการพัฒนา	■ จะต้องเข้าสู่กระบวนการปรับปรุงการผลิต เพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพตามที่รัฐบาล ธ.ก.ส. หน่วยงานต่างๆ และเกษตรกรเป็นผู้กำหนดร่วมกัน ■ จะได้รับการช่วยเหลือทางด้านวิชาการจาก ธ.ก.ส. และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเมื่อมีแผนการปรับปรุงการผลิตเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเท่านั้น ■ เกษตรกรรายย่อยที่เข้าร่วมโครงการจะต้อง	■ ได้รับสิทธิฟื้นฟูการประกอบอาชีพ	จัดทำแผนฟื้นฟูอาชีพของครัวเรือนลูกค้าที่เหมาะสมตามภูมิสังคมและพัฒนาความรู้ ศักยภาพในการประกอบอาชีพ รวมถึงแผนการชำระหนี้ที่เหมาะสมตามศักยภาพของครัวเรือน ในระหว่างโครงการ

ศักยภาพการ
ประกอบอาชีพ

มีการปรับปรุงการผลิต
อย่างจริงจัง

โครงการ	โครงการพักหนี้ กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบาย ของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มี รายได้น้อยที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
เงินฝาก		การออมเงินฝาก ได้รับอัตราดอกเบี้ยเพิ่มในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี จากอัตราปกติเป็นเวลา 3 ปี ในวงเงินไม่เกินรายละ 50,000 บาท	ได้รับดอกเบี้ยเงินฝากเพิ่มในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี จากอัตราปกติ เป็นเวลา 3 ปี ในวงเงินฝากรายละไม่เกิน 50,000 บาท
อื่นๆ		เมื่อออกจากโครงการก่อนครบกำหนด 3 ปี และชำระหนี้ได้ครบถ้วนตามกำหนด จะได้รับการเลื่อนชั้นคุณภาพ	มีสิทธิจับรางวัลทุนการศึกษา หรือ ทุนประกันชีวิตและสุขภาพ ในวงเงินประกัน 100,000 บาท ทุนละ 3,000 บาท (ลูกค้าชั้น B ไม่ได้รับสิทธิ)

			ได้รับเกียรติบัตร และบัตรเอกสิทธิ์ จาก ธ.ก.ส. (ลูกค้าชั้น B ไม่ได้รับสิทธิ)	

โครงการ	โครงการพักหนี้กองทุนหมู่บ้าน	โครงการพักหนี้เกษตรกร	
		1. โครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยตามนโยบายของรัฐบาลผ่านระบบธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)	2. โครงการพักหนี้เกษตรกรรายย่อยและประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่มีหนี้คงค้างต่ำกว่า 500,000 บาท
โครงการย่อย		-	-
ระยะเวลาโครงการ		1 เมษายน 2544 ถึง 31 มีนาคม 2547	1 ตุลาคม 2554 ถึง 30 กันยายน 2557
เข้าร่วมอัตโนมัติ		ต้องแสดงเจตจำนงที่จะเข้าร่วมโครงการกับ ธ.ก.ส.	ลูกค้าสามารถออกจากโครงการก่อนระยะเวลา 3 ปี ได้ตามหลักเกณฑ์ของแต่ละสถาบันการเงินเฉพาะกิจ และไม่สามารถกลับเข้าโครงการได้อีกไม่ว่ากรณีใด ทั้งนี้ สถานะบัญชีของลูกค้าที่ร่วมโครงการพักหนี้ฯ จะปรากฏเป็น “พักชำระหนี้ตามนโยบายของรัฐ” ในฐานะข้อมูลเครดิตของบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร				
	3. โครงการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรรายย่อยผ่านระบบธนาคาร ธกส. 3 ปี [ประยุกต์ 1]			4. มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรกรรายย่อย [ประยุกต์ 2]	
โครงการย่อย	โครงการปลดปล่อยหนี้สิน	โครงการปรับโครงสร้างหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรลูกค้ำ ธ.ก.ส	โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย
ระยะเวลาโครงการ	1 เมษายน 2558 ถึง 31 มีนาคม 2559			1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2564	1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2562
ลูกค้ำ	เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีศักยภาพหรือมีเหตุผิดปกติ เช่น เสียชีวิต ทุพพลภาพ เจ็บป่วยเรื้อรัง และมีปัญหาสุขภาพจนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ประมาณ 28,000 ราย หนี้สินประมาณ 4,000 ล้านบาท	เกษตรกรรายย่อยที่มีศักยภาพต่ำที่ผ่านการประเมินศักยภาพแล้ว ปรากฏว่ายังมีความสามารถในการประกอบอาชีพ แต่มีปัญหาในการชำระหนี้จากเหตุสุจริตจำเป็น และเป็นภาระหนัก ประมาณ 340,000 ราย หนี้สินประมาณ 48,000 ล้านบาท	เกษตรกรรายย่อยที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพ แต่ได้รับผลกระทบจากการงดทำนาปรัง และราคาขายพาราตกต่ำ ประมาณ 450,000 ราย หนี้สิน ประมาณ 64,000 ล้านบาท	เกษตรกรลูกค้ำของ ธ.ก.ส. จำนวน 3.81 ล้านราย	เกษตรกรรายย่อยต้นเงินกู้ที่ไม่เกิน 300,000 บาท
กลุ่มลูกค้าย่อย	-	-	-	-	-

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร				
	3. โครงการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรรายย่อยผ่านระบบธนาคาร ธกส. 3 ปี [ประยุทธ์ 1]			4. มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรกรรายย่อย [ประยุทธ์ 2]	
โครงการย่อย	โครงการปลดปล่อยหนี้สิน	โครงการปรับโครงสร้างหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส	โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย
ระยะเวลาโครงการ	1 เมษายน 2558 ถึง 31 มีนาคม 2559			1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2564	1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2562
การพักชำระหนี้ พักชำระเงินต้น		ปรับโครงสร้างหนี้ให้แก่เกษตรกรตามศักยภาพ โดยให้ผ่อนชำระต้นเงินตามงวดหรือระยะเวลาที่ตกลงกันแต่ไม่เกิน 10 ปี เว้นแต่มีความจำเป็นอาจกำหนดให้ชำระไม่เกิน 15 ปี โดยไม่ต้องชำระต้นเงินเป็นระยะเวลา 3 ปี			
พักชำระดอกเบี้ย				ให้ชำระดอกเบี้ยเงินกู้อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	
การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ลดเงินต้น	พิจารณาปลดหนี้ให้แก่เกษตรกรรายย่อยโดยการจำหน่ายหนี้เงินกู้ออกจากบัญชีเป็นหนี้สูญตามหลักเกณฑ์			ในกรณีที่มีหนี้เงินกู้เป็นภาระหนักให้ดำเนินการตามโครงการสินเชื่อเพื่อฟื้นฟูการประกอบอาชีพปรับปรุงโครงสร้างหนี้ตามวิธีปฏิบัติของ ธ.ก.ส. เป็นราย ๆ ไป	3% สำหรับต้นเงิน 300,000 บาทแรก และในส่วนต้นเงินกู้ที่เกินกว่า 300,000 บาท คิดดอกเบี้ยในอัตราปกติ

การจำหน่ายหนี้
ของ ธ.ก.ส.

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร				
	3. โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย ผ่านระบบธนาคาร ธกส. 3 ปี [ประยุทธ์ 1]			4. มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่อง ให้เกษตรกรรายย่อย [ประยุทธ์ 2]	
โครงการย่อย	โครงการ ปลดปล่อยหนี้สิน	โครงการ ปรับโครงสร้างหนี้	โครงการ ขยายเวลาชำระหนี้	โครงการขยายเวลา ชำระหนี้ให้แก่เกษตรกร ลูกค้า ธ.ก.ส	โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ ให้แก่เกษตรกรรายย่อย
ระยะเวลาโครงการ	1 เมษายน 2558 ถึง 31 มีนาคม 2559			1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2564	1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2562
ลดดอกเบี้ย		คิดดอกเบี้ยเงินกู้ ที่ปรับโครงสร้างหนี้ ในอัตราปกติของ ธ.ก.ส. และเมื่อ เกษตรกรชำระหนี้เงินต้น พร้อม ดอกเบี้ยได้ตามงวดการชำระ ที่กำหนด ธ.ก.ส. จะยกหนี้ในส่วน ของดอกเบี้ยที่พักไว้ทั้งจำนวน สำหรับดอกเบี้ยเงินกู้ที่ปรับ โครงสร้างแล้ว ธ.ก.ส. จะรับภาระ ดอกเบี้ยบางส่วนแทนเกษตรกร	งดคิดเบี้ยปรับ และคิดดอกเบี้ยเงินกู้ จากเกษตรกร ตามโครงการในอัตราปกติ ของ ธ.ก.ส.		

ขยายระยะเวลาชำระหนี้			พิจารณาขยายเวลาชำระหนี้ตามศักยภาพของเกษตรกร	ได้รับสิทธิขยายระยะเวลาชำระหนี้ต้นเงินกู้เป็นระยะเวลา 3 ปี	

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร				
	3. โครงการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรรายย่อยผ่านระบบธนาคาร ธกส. 3 ปี [ประยุกต์ 1]			4. มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรกรรายย่อย [ประยุกต์ 2]	
โครงการย่อย	โครงการปลดปล่อยหนี้สิน	โครงการปรับโครงสร้างหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส	โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย
ระยะเวลาโครงการ	1 เมษายน 2558 ถึง 31 มีนาคม 2559			1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2564	1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2562
การเพิ่ม supply สินเชื่อ	กู้เพิ่มไม่ได้	สนับสนุนสินเชื่อใหม่ให้แก่เกษตรกรตามแผนฟื้นฟูการประกอบอาชีพการเกษตรหรืออาชีพอื่นที่เหมาะสม วงเงินกู้ต่อรายไม่เกิน 50,000 บาท วงเงินสินเชื่อ 15,000 ล้านบาท โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราปกติของ ธ.ก.ส.	สนับสนุนสินเชื่อเพิ่มเติม (เงินกู้ใหม่) ให้แก่เกษตรกรเพื่อปลูกพืชอื่นทดแทนประกอบอาชีพการเกษตรอย่างอื่น หรือประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้วงเงินกู้ต่อรายไม่เกิน 100,000 บาท วงเงินสินเชื่อ 35,000 ล้านบาท โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราปกติของ ธ.ก.ส.	กู้เพิ่มไม่ได้	มีสินเชื่ออัตราดอกเบี้ยผ่อนปรนเพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียน (Working Capital) ในการประกอบอาชีพแก่ลูกหนี้เพิ่มเติมเพื่อเสริมสภาพคล่อง จะได้รับการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อเพิ่มศักยภาพการประกอบอาชีพ,

					สินเชื่อเพื่อปรับโครงสร้างการผลิต หรือสินเชื่อเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายฉุกเฉินและจัดหาปัจจัยการผลิตได้

โครงการ	โครงการพัทพ์นี้เกษตรกร				
	3. โครงการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรรายย่อยผ่านระบบธนาคาร ธกส. 3 ปี [ประยุทธ์ 1]			4. มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรกรรายย่อย [ประยุทธ์ 2]	
โครงการย่อย	โครงการปลดปล่อยหนี้สิน	โครงการปรับโครงสร้างหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้	โครงการขยายเวลาชำระหนี้ให้แก่เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส	โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่เกษตรกรรายย่อย
ระยะเวลาโครงการ	1 เมษายน 2558 ถึง 31 มีนาคม 2559			1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2564	1 สิงหาคม 2561 ถึง 31 กรกฎาคม 2562
การเพิ่ม Incentive ฟื้นฟูอาชีพ	ฟื้นฟูการประกอบอาชีพให้แก่เกษตรกรตามโครงการนี้ผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชนหรือร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) ดำเนินการฟื้นฟูผ่านศูนย์บริการและถ่ายทอด				

		เทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบลของ กษ.			
เงินฝาก	-	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	-	-	-
การเข้าร่วมอัตโนมัติ				ต้องไปแสดงความประสงค์ เข้าร่วมโครงการ	

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร			
	5. มาตรการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 โดย ธ.ก.ส.			
โครงการย่อย	มาตรการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส.	มาตรการให้ความช่วยเหลือลูกหนี้ที่มีงวดชำระเป็นรายเดือน	มาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงินลูกค้า SMEs	มาตรการสินเชื่อฉุกเฉินเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและครอบครัวของเกษตรกร
ระยะเวลาโครงการ	1 มกราคม 2563 ถึง 31 ธันวาคม 2564	เมษายน ถึง มิถุนายน 2563	เมษายน ถึง กันยายน 2563	
ลูกค้า	ลูกหนี้ปกติ และลูกหนี้ NPL ครอบคลุมทั้งเกษตรกรลูกค้า ผู้ประกอบการ และสถาบัน	เกษตรกร บุคคล ผู้ประกอบการ (นิติบุคคล) กลุ่มบุคคล กลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์ ทั้งประเภทสินเชื่อส่วนบุคคล สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย (วงเงินกู้ไม่เกิน 3 ล้านบาท) และโครงการสินเชื่อ SME เกษตร (วงเงินกู้ไม่เกิน 20 ล้านบาท)	SMEs ที่มีวงเงินกู้รวมไม่เกิน 100 ล้านบาท และในระหว่างพักชำระหนี้ลูกค้าที่ประสงค์ชำระหนี้ ธ.ก.ส.จะคืนดอกเบี้ยร้อยละ 10 ของเงินที่ส่งชำระ (Cash Back)	เกษตรกร และครอบครัวของเกษตรกร
กลุ่มลูกค้าย่อย	-	-	-	
การพักชำระหนี้				
พักชำระเงินต้น	3 ปีแรก	พักชำระหนี้ต้นเงิน 3 เดือน โดยอัตโนมัติ	มาตรการพักชำระหนี้ต้นเงิน 6 เดือน แบบอัตโนมัติทุกราย	
พักชำระดอกเบี้ย	ไม่มี	พักชำระดอกเบี้ย 3 เดือน โดยอัตโนมัติ	มาตรการพักชำระหนี้ต้นเงิน และดอกเบี้ย 6 เดือน แบบอัตโนมัติทุกราย	
การปรับปรุงโครงสร้างหนี้				
ลดเงินต้น				
ลดดอกเบี้ย	มี			
ขยายระยะเวลาชำระหนี้	มี			

โครงการ	โครงการพักหนี้เกษตรกร			
	5. มาตรการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 โดย ธ.ก.ส.			
โครงการย่อย	มาตรการให้ความช่วยเหลือเกษตรกร ลูกค้า ธ.ก.ส.	มาตรการให้ความช่วยเหลือลูกหนี้ที่มีงวดชำระเป็นรายเดือน	มาตรการให้ความช่วยเหลือทางการเงินลูกค้า SMEs	มาตรการสินเชื่อฉุกเฉินเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและครอบครัวของเกษตรกร
ระยะเวลาโครงการ	1 มกราคม 2563 ถึง 31 ธันวาคม 2564	เมษายน ถึง มิถุนายน 2563	เมษายน ถึง กันยายน 2563	
การปรับปรุงโครงสร้างหนี้				
ลดเงินต้น				
ลดดอกเบี้ย	มี			
ขยายระยะเวลาชำระหนี้	มี			
การเพิ่ม supply สินเชื่อ			มาตรการสนับสนุนสินเชื่อธุรกิจ SMEs (Soft Loan ของ ธปท.) เพื่อเสริมสภาพคล่องให้แก่ผู้ประกอบการที่มีวงเงินกู้รวมไม่เกิน 500 ล้านบาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี เป็นระยะเวลา 2 ปี รัฐบาลรับภาระจ่ายดอกเบี้ยแทน 6 เดือนแรก วงเงินกู้สูงสุดไม่เกิน ร้อยละ 20 ของยอดหนี้คงค้าง ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2562	บรรเทาภาระค่าใช้จ่ายจำเป็นและฉุกเฉินในครัวเรือน ในอัตราดอกเบี้ยคงที่เพียงร้อยละ 0.1 ต่อเดือน วงเงินกู้รายละไม่เกิน 10,000 บาท กำหนดชำระคืนไม่เกิน 2 ปี 6 เดือนนับจากวันกู้ ไม่ต้องใช้หลักประกัน โดยปลอดชำระคืนต้นเงิน และดอกเบี้ยใน 6 เดือนแรกนับจากวันกู้
การเพิ่ม Incentive				
ฟื้นฟูอาชีพ	-	-	-	-
เงินฝาก	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	-	-
การเข้าร่วมอัตโนมัติ		อัตโนมัติ	อัตโนมัติ	

ภาคผนวก ข.

ตาราง ข.1 สรุปโครงการสินเชื่อภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับข้าว

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ย ที่รัฐบาล ชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการสินเชื่อเพื่อ รวบรวมข้าวและสร้าง มูลค่าเพิ่มโดยสถาบัน เกษตรกร ปี 2557/2558	ข้าว	สินเชื่อ	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย 12 เดือน	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยใน อัตราร้อยละ 1 ต่อปี	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 3 ต่อปี	ต.ค. 57 - ก.ย. 58
โครงการสินเชื่อชะลอ การขายข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2557/2558 (ประกันยุงฉาง)	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยุงฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	ภายใน 4 เดือน	-	รัฐบาลชดเชย ค่าบริหาร โครงการ ร้อย ละ 2.25 เป็น ระยะเวลา 12 เดือน	พ.ย. 57 - ก.ย. 58
โครงการสินเชื่อเพื่อ รวบรวมข้าวและสร้าง มูลค่าเพิ่มโดยสถาบัน เกษตรกร ปีการผลิต 2558/2559	ข้าว	สินเชื่อ	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	-	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยใน อัตราร้อยละ 2 ต่อปี	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 2 ต่อปี	ต.ค. 58 - ก.ย. 59

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ย ที่รัฐบาล ชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการสินเชื่อชะลอ การขายข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2558/2559	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยู้งฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	ภายใน 4 เดือน	-	-	พ.ย. 58 - ก.ย. 59
โครงการสนับสนุน สินเชื่อให้กลุ่มชาวนา ผู้ผลิตข้าวแบบแปลง ใหญ่ ปีการผลิต 2559/2560	ข้าว	สินเชื่อ	ปรับปรุง กระบวนการ ผลิต		กลุ่มรับภาระดอกเบี้ย ในอัตราร้อยละ 0.01 ต่อปี	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 3.5 ต่อปี	พ.ค. 59 - ม.ค. 61
โครงการสินเชื่อเพื่อ รวบรวมข้าวและสร้าง มูลค่าเพิ่มโดยสถาบัน เกษตรกร ปีการผลิต 2559/2560	ข้าว	สินเชื่อ	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	ภายใน 12 เดือน	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยใน อัตราร้อยละ 1 ต่อปี	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 3 ต่อปี	ต.ค. 59 - ก.ย. 60
โครงการสินเชื่อ เกษตรกรเพื่อชะลอการ ขายข้าวเปลือกนาปี ปี การผลิต 2559/2560	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยู้งฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	จ่ายเงินกู้ไม่เกินวันที่ 15 มี.ค. 60 ภาคใต้ไม่เกิน วันที่ 15 ส.ค. 60	-	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 2 ต่อปี	พ.ย. 59 - ธ.ค. 60
โครงการมาตรการ ช่วยเหลือเกษตรกร ปี	ข้าว	สินเชื่อ	ปรับปรุง กระบวนการ ผลิต	-	เกษตรกรรับภาระ ดอกเบี้ยในอัตราร้อย ละ 2 ต่อปี	รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 3 ต่อปี	ส.ค. 59 - ก.ย. 65

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ย ที่รัฐบาล ชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
2559/2560 (ปรับเปลี่ยน พื้นที่ปลูกข้าว)							
โครงการสินเชื่อเพื่อ รวบรวมข้าวและสร้าง มูลค่าเพิ่มโดยสถาบัน เกษตรกร ปีการผลิต 2560/2561	ข้าว	สินเชื่อ	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย 12 เดือน		รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย ร้อย ละ 3 ต่อปี	1 ต.ค. 60 - 30 ก.ย. 61
โครงการสินเชื่อชะลอ การขายข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2560/2561	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยุ่งฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	รัฐบาลชดเชยต้นทุนเงิน ไม่เกิน 6 เดือน		รัฐบาลชดเชย ต้นทุนเงิน อัตรา FDR+1 ต่อปี	1 พ.ย. 60 - 31 ธ.ค. 61
โครงการสินเชื่อชะลอ การขายข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2561/62	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยุ่งฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	ภายใน 5 เดือน	-	รัฐบาลชดเชย ต้นทุนเงิน อัตรา FDR+1 ต่อปี ค่าบริหาร โครงการ ร้อย ละ 2 ต่อปี ไม่ เกิน 6 เดือน	1 พ.ย. 61 - 31 ธ.ค. 62

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ย ที่รัฐบาล ชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการสินเชื่อเพื่อ รวบรวมข้าวและสร้าง มูลค่าเพิ่มโดยสถาบัน เกษตรกรปีการผลิต 2561/2562	ข้าว	สินเชื่อ	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	ชดเชยดอกเบี้ยเป็น ระยะเวลา 15 เดือน	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยใน อัตราร้อยละ 1 ต่อปี	รัฐบาลรับภาระ ดอกเบี้ย ใน อัตราไม่เกิน ร้อยละ 3 ต่อปี	1 ต.ค. 61 - 31 ธ.ค. 62
โครงการสินเชื่อชะลอ การขายข้าวเปลือก ปี การผลิต 2562/2563	ข้าว	สินเชื่อ (ประกันยุ่งฉาง)	ชะลอผลผลิต เข้าตลาด	-	-	รัฐบาลชดเชย ต้นทุนเงินให้ ธ. ก.ส. ในอัตรา ดอกเบี้ยเงิน ฝากประจำ 12 เดือน ของ ธ. ก.ส.+1	1 พ.ย. 62 - 31 ธ.ค. 63

ตาราง ข.2 สรุปโครงการเงินช่วยเหลือ (เงินโอน) ภาครัฐที่เกี่ยวข้องข้าว

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ร้อยละดอกเบี้ยที่รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปี 2556/2557	ข้าว	เงินโอน	รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร	-	ต.ค. 56 - มี.ค. 58
โครงการสนับสนุนเงินช่วยเหลือ ต้นทุนการผลิตให้แก่เกษตรกรผู้ปลูก ข้าว ปีการผลิต 2559/2560	ข้าว	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	-	ก.ค. 59 - ต.ค. 60
โครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและ ปรับปรุงคุณภาพข้าวให้แก่เกษตรกรผู้ ปลูกข้าวนาปี ปี 2559/2560	ข้าว	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	-	พ.ย. 59 - ก.ค. 60
ช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและปรับปรุง คุณภาพข้าว ปีการผลิต 2561/62 ภายใต้โครงการสินเชื่อชะลอการขาย ข้าวเปลือกนาปีและช่วยเหลือค่าเก็บ เกี่ยวและปรับปรุงคุณภาพข้าวให้ เกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าวนาปี ปี การผลิต 2561/2562	ข้าว	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	รัฐบาลชดเชยต้นทุนเงิน อัตรา FDR+1 ต่อปี	1 ก.ย. 61 - 30 ก.ย. 62
โครงการสนับสนุนต้นทุนการผลิตให้ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวนาปี ปีการผลิต 2562/63	ข้าว	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	รัฐบาลชดเชยต้นทุนเงินให้ ธ. ก.ส. ในอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ประจำ 12 เดือน ของ ธ.ก.ส.+1	1 ส.ค. 62 - 31 พ.ค. 63

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ร้อยละดอกเบี้ยที่รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ ปลูกข้าว ปี 2562/63 รอบที่ 1	ข้าว	เงินโอน	ประกันรายได้	รัฐบาลชดเชยต้นทุนเงินให้ ธ. ก.ส. ในอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ประจำ 12 เดือน ของ ธ.ก.ส.+1	ต.ค. 62 - ต.ค. 63
โครงการช่วยเหลือค่าเก็บเกี่ยวและ ปรับปรุงคุณภาพข้าวให้เกษตรกรผู้ ปลูกข้าว ปีการผลิต 2562/2563	ข้าว	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	รัฐบาลชดเชยต้นทุนเงินให้ ธ. ก.ส. ในอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ประจำ 12 เดือน ของ ธ.ก.ส.+1	พ.ย. 62 - ก.ย. 63

ตาราง ข.3 สรุปโครงการภาครัฐ (สินเชื่อและเงินโอน) กรณีผลผลิตทั่วไป

โครงการ	ประเภทผลผลิต	การให้ความช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ระยะเวลาที่รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลาโครงการ
โครงการสินเชื่อเพื่อปรับปรุงระบบการผลิตด้านการเกษตร	ทั่วไป	สินเชื่อ		ภายใน 12 ปี	ปลอดชำระ ต้นเงิน 3 ปีแรก อัตราดอกเบี้ย MRR - 2 (MRR = ร้อยละ 7)	-	พ.ย. 58 - ธ.ค. 70
โครงการส่งเสริมการให้บริการเครื่องจักรกลทางการเกษตรและอุปกรณ์การตลาดเพื่อลดต้นทุนสมาชิกระยะขยายผล ปี 2559 - 2562	ทั่วไป	สินเชื่อ	ปรับปรุงกระบวนการผลิต	ภายใน 15 ปี (รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย 5 ปี)	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 2 ต่อปี	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยร้อยละ 2 ต่อปี	ปี 2558 - 2562
โครงการสินเชื่อ 1 ตำบล 1 SME เกษตร เพื่อสร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรไทย	ทั่วไป	สินเชื่อ		ภายใน 10 ปี	ลูกค้ารับภาระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 4 ต่อปีไม่เกิน 7 ปี และปีที่ 8 - 10 อัตราดอกเบี้ยปกติตามชั้นลูกค้า	-	ก.พ. 59 - มี.ค. 70
โครงการมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร ปี 2559/2560 ด้านการ	ทั่วไป	เงินโอน	สนับสนุนต้นทุนการผลิต	n/a	n/a	-	ส.ค. 59 - ก.ย. 60

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระ คืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่ รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่ รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
ผลิต (ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือ ปัจจัยการผลิต)							
โครงการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อ พัฒนาการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ปี 2559/2560	ทั่วไป	สินเชื่อ	ปรับปรุง กระบวนการ ผลิต	ระยะเวลาชดเชย ดอกเบี้ยภายใน 5 ปี	เกษตรกรรับภาระ ดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 0.01 ต่อปี	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย ร้อยละ 3 ต่อปี	พ.ย. 59 - เม.ย. 70
โครงการปลูกพืชปุ๋ยสด (มาตรการ ช่วยเหลือเกษตรกร ปี 2559/2560 ด้านการผลิต (เพิ่มเติม) : การ ปรับเปลี่ยนปลูกพืชหมุนเวียน)	ทั่วไป		ปรับปรุง กระบวนการ ผลิต	-	-	รัฐบาลชดเชย ต้นทุน เงินในอัตรา FDR+1	ต.ค. 59 - พ.ค. 60
โครงการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อลด ต้นทุนปัจจัยการผลิตให้แก่ เกษตรกร	ทั่วไป	สินเชื่อ (บัตร เกษตรสุขใจ)	สนับสนุน ต้นทุนการ ผลิต	ภายใน 12 เดือน	-	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย ร้อยละ 2 ต่อปี ธ.ก.ส. รับภาระในอัตราร้อยละ 1 ต่อปี	1 พ.ค. 61 - 30 เม.ย. 63
โครงการสนับสนุนการผลิตหรือ จัดหาปุ๋ยสั่งตัดผ่านสถาบัน เกษตรกร	ทั่วไป	สินเชื่อ	ปรับปรุง กระบวนการ ผลิต	ไม่เกิน 12 เดือน	สถาบันเกษตรกร รับภาระดอกเบี้ยใน อัตราร้อยละ 3 ต่อปี	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย ร้อยละ 2 ต่อปี	1 พ.ค. 61 - 30 เม.ย. 63
มาตรการลดภาระหนี้เพื่อเพิ่มสภาพ คล่องให้เกษตรกรรายย่อย	ทั่วไป	ปรับโครงสร้าง หนี้	ลดค่าครองชีพ	ระยะเวลา 3 ปี	-	-	1 ส.ค. 61 - 31 ก.ค. 64

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระ คืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่ รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่ รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
(มาตรการลดภาระหนี้เพื่อสนับสนุน การปฏิรูปภาคการเกษตรตาม แนวทางเกษตรประชารัฐ) 1) โครงการขยายเวลาชำระหนี้ ให้แก่ เกษตรกรลูกค้า(ไม่ได้รับการ ชดเชยจากรัฐบาล)							
2) โครงการลดดอกเบี้ยเงินกู้ให้แก่ เกษตรกรรายย่อย ระยะเวลา 1 ปี ต้นเงินกู้ไม่เกิน 300,000 บาท	ทั่วไป	ปรับโครงสร้าง หนี้	ลดค่าครองชีพ	ระยะเวลา 1 ปี	ลดดอกเบี้ยร้อยละ 3 จากอัตราปกติ	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย ร้อยละ 2.5 ต่อปี	1 ส.ค. 61 - 31 ก.ค. 62

ตาราง ข.4 สรุปโครงการเงินช่วยเหลือ (สินเชื่อและเงินโอน) กรณีอื่นๆ ที่ไม่ใช่กิจกรรมการเกษตรโดยตรง

โครงการ	ประเภทผลผลิต	การให้ความช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้/ระยะเวลาที่รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลาโครงการ
โครงการมาตรการพักชำระหนี้ลูกค้ำ ธ.ก.ส. 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้	n/a	พักชำระหนี้/ลดดอกเบี้ย/ปรับโครงสร้างหนี้	ลดค่าครองชีพ	พักชำระหนี้ เป็นเวลา 3 ปี 3 เดือน	-	รัฐบาลเป็น ผู้รับภาระดอกเบี้ยของต้นเงินไม่เกิน 200,000 บาท ในอัตรา MRR - 1.5	ต.ค. 57 - ธ.ค. 63
โครงการสนับสนุนสินเชื่อกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	n/a	สินเชื่อ		ภายใน 7 ปี	กองทุนฯ รับภาระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3-7 ต่อปี	รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ยร้อยละ 1.96 ต่อปี	ก.ย. 58 - มี.ค. 61
โครงการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อสร้างงานในชุมชน	n/a	สินเชื่อ		ภายใน 5 ปี	ลูกค้ำรับภาระดอกเบี้ยในอัตรา MRR - 2 (MRR = ร้อยละ 7)	-	พ.ย. 58 - ธ.ค. 63
โครงการสินเชื่อสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน	n/a	สินเชื่อ		ภายใน 7 ปี	ลูกค้ำรับภาระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 4	-	พ.ย. 58 - ก.ย. 65
โครงการสินเชื่อรายย่อยเพื่อใช้จ่ายฉุกเฉิน	n/a	สินเชื่อ	เงินหมุนเวียนฉุกเฉิน	ภายใน 5 ปี	ผู้รับภาระดอกเบี้ยในอัตราไม่เกินร้อยละ 0.85 ต่อเดือน	-	ก.พ. 60 - ก.พ. 66
โครงการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ของผู้มีรายได้น้อยในระบบ ธ.ก.ส.	n/a	ปรับโครงสร้างหนี้	ลดค่าครองชีพ	ระยะเวลา 2 ปี	-	รัฐบาล ชดเชยดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี ธ.ก.ส.	1 ม.ค. 61 - 31 ธ.ค. 62

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระ คืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่ รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่ รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
						รับภาระดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี ระยะเวลา 2 ปี	
โครงการสินเชื่อธุรกิจชุมชนสร้างไทย (โครงการสินเชื่อชุมชนปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อพัฒนาอาชีพของผู้มีรายได้น้อย (XYZ))	n/a	สินเชื่อ	เพิ่มช่องทางรายได้	รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ย 3 ปี		รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ยร้อยละ 3.5 ต่อปี	1 ม.ค. 61 - 31 ธ.ค. 66
โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพของผู้มีรายได้น้อยที่ลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ	n/a	สินเชื่อ	เพิ่มช่องทางรายได้	-	-	-	1 ม.ค. 61 - 31 มี.ค. 63
โครงการแก้ไขหนี้нокระบบของเกษตรกรและบุคคลในครัวเรือนระยะที่ 3	n/a	พักชำระหนี้/ลดดอกเบี้ย/ปรับโครงสร้างหนี้	แก้ไขและป้องกันปัญหาหนี้нокระบบ	-	-	-	1 ม.ค. 61 - 31 มี.ค. 63
โครงการสนับสนุนสินเชื่อกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาหนี้нокระบบ	n/a	สินเชื่อ	แก้ไขและป้องกันปัญหาหนี้нокระบบ	-	-	-	1 ม.ค. 61 - 31 มี.ค. 63

โครงการ	ประเภท ผลผลิต	การให้ความ ช่วยเหลือ	วัตถุประสงค์	ระยะเวลาชำระ คืนเงินกู้/ ระยะเวลาที่ รัฐบาลชดเชย ดอกเบี้ย	ดอกเบี้ย	ร้อยละดอกเบี้ยที่ รัฐบาลชดเชย	ระยะเวลา โครงการ
โครงการสนับสนุนสินเชื่อรายย่อย เพื่อใช้จ่ายฉุกเฉิน ระยะที่ 2	n/a	สินเชื่อ	เงินหมุนเวียน ฉุกเฉิน	-	-	-	1 ม.ค. 61 - 31 มี.ค. 63

ภาคผนวก ค.

แบบสอบถามสุขภาพทางการเงิน และความต้องการบริการทางการเงินสำหรับเกษตรกร

*ข้อมูลทั้งหมดจะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวม โดยไม่มีการเปิดเผยชื่อ-นามสกุลจริง หรือเผยแพร่เบอร์โทรศัพท์

1. ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม อายุ ปี เพศ
ระดับการศึกษาสูงสุด ต่ำกว่าประถม ประถม ม.ต้น ม.ปลาย/ปวช. ปวส. ป.ตรี สูงกว่าป.ตรี
2. ที่อยู่ หมู่ ตำบล อำเภอ
จังหวัด เบอร์โทรศัพท์
3. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน คน แบ่งเป็น (1) เด็ก (แรกเกิด - 15 ปี) คน
(2) ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) คน (3) ผู้มีงานทำ คน (4) ผู้ว่างงาน คน

รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

4. รายได้ของครัวเรือน มาจากแหล่งใดบ้าง (เลือกทุกข้อที่ใช้)
 1 ทำการเกษตร 2 รับจ้างในภาคเกษตร 3 รับจ้างนอกภาคเกษตร
 4 ธุรกิจนอกภาคเกษตร 5 เงินเดือนประจำ 6 เงินโอนจากลูกหลาน/ญาติ
 7 รวมกลุ่มทำธุรกิจการเกษตร/ผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย 8 ดอกเบี้ยจากการให้คนอื่นกู้ยืม/จากแชร์/จากเงินฝาก
 9 เงินสงเคราะห์ผู้สูงอายุ/ผู้พิการ 10 บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 11 บำเหน็จ/บำนาญ
 12 เงินช่วยเหลือจากรัฐในภาคเกษตร 13 รายได้จากแหล่งอื่นๆ (ระบุ)

5. แหล่งรายได้ใดที่ท่านตอบมาในข้อ 4 ให้รายได้มากที่สุดใน 12 เดือนที่ผ่านมา (ตอบได้เพียงข้อเดียว)

รายได้ดังกล่าวได้มาในช่วงเวลาใด รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ฤดูกาล/รอบการผลิต อื่นๆ

6. ท่านมีรายได้รายเดือนที่เป็นประจำ สม่ำเสมอหรือไม่ ถ้ามี จำนวนเท่าไร บาทต่อเดือน
(รายได้ประจำ เช่น เงินเดือนประจำ ขยายของได้ทุกเดือน ขยายผักได้ทุกเดือน เงินผู้สูงอายุ/บัตรสวัสดิการ ลูกโอนให้)

7. ท่านคิดว่า ครัวเรือนของท่านมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายในแต่ละเดือนหรือไม่ เพียงพอ ไม่เพียงพอ
ใน 12 เดือนที่ผ่านมา มีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายประมาณกี่เดือน

8. หากในแต่ละเดือน ท่านมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในครัวเรือน ท่านแก้ปัญหาอย่างไร (เลือกทุกข้อที่ใช้)

☐ 1 ใช้เงินออมที่เก็บไว้	☐ 2 ขอยืมจากญาติ/เพื่อนบ้าน	☐ 3 ขายทรัพย์สิน
☐ 4 จำนำทรัพย์สิน	☐ 5 กู้ยืมจาก ธกส. หรือออมสิน	☐ 6 กู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์อื่นๆ
☐ 7 กู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์	☐ 8 กู้ยืมจากสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร	☐ 9 กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน
☐ 10 กู้ยืมจากนายทุน	☐ 11 กู้ยืมจากลิสซิ่ง (หรือค้ำด้วยมอเตอร์ไซด์/รถยนต์) เช่น เงินติดล้อ ศรีสวัสดิ์	
☐ 12 ทำงานเพิ่ม	☐ 13 พยายามลดรายจ่าย	☐ 14 อื่นๆ

9. หากท่านมีรายได้ไม่พอใช้จ่ายในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ท่านคิดว่าเป็นเพราะเหตุผลใดต่อไปนี (เลือกทุกข้อที่ใช้)

☐ 1 ไม่มีทางเลือกแหล่งรายได้มากนัก	☐ 2 มีรายจ่ายสูง	☐ 3 มีรายได้เข้ามาไม่สม่ำเสมอ
☐ 4 เศรษฐกิจไม่ดี	☐ 5 ภัยธรรมชาติ/แล้ง	☐ 6 มีภาระหนี้ที่ต้องใช้เงินจำนวนมาก

10. โดยปกติแต่ละเดือน ครัวเรือนของท่าน มีรายจ่ายในรายการใดบ้าง (เลือก ✓ ในตารางตามจริง)

11. ในรายจ่ายเหล่านั้น มีรายจ่ายหลักรายการใดบ้าง (เลือกในตารางมา 3 รายการ ใส่ตัวเลขเรียงลำดับ 1-3)

12. หากมีปัญหาด้านการเงิน ครัวเรือนท่านจะลดรายจ่าย รายการใดบ้าง (เลือก ✓ ในตารางตามจริง)

รายการค่าใช้จ่าย	10. รายจ่าย ที่มีแต่ละ เดือน	11. รายจ่าย หลัก 3 ลำดับ	12. รายการ ที่ลดรายจ่าย ได้
(1) อาหาร/เครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน			
(2) ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า			
(3) ค่าเสื้อผ้า			
(4) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (เช่น เบียร์ เหล้า)			
(5) บุหรี่ ยาเส้น ยาสูบอื่นๆ			
(6) ค่าเช่าบ้าน หรือค่าซ่อมแซม/ต่อเติมที่อยู่อาศัย			
(7) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของลูก/หลาน			
(8) ค่ารักษาพยาบาล			
(9) ค่าใช้จ่ายด้านการสื่อสาร (โทรศัพท์ มือถือ อินเทอร์เน็ต)			
(10) ค่าเดินทาง			
(11) ค่าประกันต่างๆ /ค่าฌาปนกิจสงเคราะห์			
(12) เงินใส่ซอง (ทำบุญ/งานบวช/งานแต่ง/งานต่างๆ)			
(13) ค่าห่วย ลอตเตอรี่ พนันอื่นๆ			
(14) ค่าใช้จ่ายด้านบันเทิง (ดูหนัง ดนตรี กีฬา ท่องเที่ยว กินเลี้ยง)			
(15) ส่ง/โอนเงินให้ญาติที่อยู่นอกครัวเรือน			
(16) ค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร/ธุรกิจ			
(17) ค่าผ่อนชำระหนี้สินที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตร/ธุรกิจ			
(18) ค่าผ่อนชำระหนี้สินอื่นๆ (เช่น ผ่อนรถ ผ่อนบ้าน สินค้าต่างๆ)			
(19) เงินออม/การนำเงินไปลงทุน			
(20) รายจ่ายอื่นๆ ระบุ			

13. ครัวเรือนของท่านมีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายหรือไม่ ทำ ไม่ได้ทำ

การทำเกษตร

14. ครัวเรือนของท่านทำการเกษตร ปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ ชนิดใด เป็นแหล่งรายได้หลัก ในระหว่าง 12 เดือนที่ผ่านมา

พืช	☐ ข้าวนาปี ☐ ข้าวนาปรัง ☐ พืชหัว เช่น มันสำปะหลัง ☐ ข้าวโพด ☐ อ้อย ☐ ผัก ☐ ผลไม้..... ☐ ไร่นาสวนผสม/วนเกษตร ☐ พืชพันธุ์อื่นๆ ระบุ
ปศุสัตว์	☐ ไก่/เป็ด ☐ หมู ☐ วัว/ควาย(เนื้อ) ☐ วัวนม ☐ แพะ/แกะ ☐ จั๊บบลา/สัตว์น้ำ ตามแหล่งธรรมชาติ ☐ แพะเลี้ยงปลา/สัตว์น้ำ ☐ สัตว์/ประมงอื่นๆ ระบุ
อื่นๆ	☐ ไม้ดอก/ไม้ประดับ ☐ อื่นๆ ระบุ

15. ท่านทราบหรือไม่ว่า การทำเกษตรของท่านมีกำไร/ขาดทุนเท่าไร ต่อปี ประมาณเท่าไร ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา
 กำไร.....บาท ขาดทุนบาท ไม่ทราบ

16. การทำเกษตรของครัวเรือนท่าน ปกติใช้เงินทุนจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1 ใช้เงินที่เก็บออมไว้ 2 ใช้เงินจากแหล่งรายได้อื่น ที่ไม่ใช่การทำเกษตร 3 กู้ยืมจาก ธกส.
 4 จากการขายผลผลิตรอบที่แล้ว 5 กู้ยืมจากออมสิน/สถาบันการเงินเฉพาะกิจอื่น ๆ
 6 กู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์อื่น 7 กู้ยืมจากสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร 8 กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน
 9 กู้ยืมจากเพื่อน/ญาติ/ครอบครัว 10 กู้ยืมจากนายทุน/บริษัทปล่อยกู้ 11 ใช้บัตรเครดิตเกษตรกร
 12 เงินเชื่อพ่อค้า-ร้านค้าปุ๋ย/วัสดุ/อุปกรณ์ 13 ไม่มีการซื้อเมล็ดพันธุ์(เก็บไว้เอง)/ผลิตปุ๋ยเอง
 14 ใช้เมล็ดพันธุ์/ปุ๋ยจากกลุ่มเกษตรกร(ฟรี) หรือได้สนับสนุนจากรัฐ 15 อื่นๆ (ระบุ)

17. โดยปกติ ครัวเรือนท่าน ขายผลผลิตการเกษตรให้ใครบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1 ไม่ได้ขาย ผลิตเพื่อบริโภคเอง 2 สหกรณ์การเกษตร 3 ผู้ขายส่ง
 4 ผู้ขายปลีก 5 พ่อค้าคนกลาง 6 โรงสี/โรงงานแปรรูปเอกชน
 7 โรงสี/โรงงานแปรรูปเกี่ยวเนื่องกับรัฐ 8 ขายให้ผู้ซื้อทั่วไปโดยตรง เช่น ขายตลาดสด ขายโรงพยาบาล
 9 ขายให้ตัวแทนของรัฐ/โครงการของรัฐ 10 อื่นๆ (ระบุ)

18. แปลงเกษตรของครัวเรือนท่าน มีการทำอินทรีย์หรือไม่ ทำอินทรีย์ทั้งหมด ทำอินทรีย์บางส่วน ไม่มี

19. ท่านคิดว่า ปัจจัยใดทำให้การทำเกษตรอินทรีย์ยากที่จะทำสำหรับท่าน (เลือกมา 3 ข้อที่คิดว่าใช้มากที่สุด)

- 1 ต้องลงทุนสูง 2 ระยะเวลาานานกว่าจะได้ใบมาตรฐานยอมรับ
 3 เสียเวลาในการดูแลแปลงมากกว่าเคมี 4 พื้นที่ไม่เอื้ออำนวย /ไม่สามารถปรับพื้นที่ได้
 5 ทำนาเช่า เจ้าของไม่ให้เป็นอินทรีย์ 6 ผลผลิตน้อยกว่าทำเคมี ทำให้ขายไม่ได้ยอดเงินที่ต้องการ
 7 แปลงเราทำ แต่คนอื่นไม่ทำ แมลงจะมารบกวนที่แปลงเรา 8 อื่นๆ (ระบุ)

20. แปลงเกษตรของท่าน อยู่ในเขตชลประทานหรือไม่ อยู่ในเขต ไม่อยู่ในเขตชลประทาน (ทำบ่อน้ำไว้เอง)

21. การทำเกษตรที่ผ่านมา ครัวเรือนท่านประสบปัญหาอะไรบ้าง ให้คะแนนตามระดับความรุนแรงของปัญหา

ปัญหา	ระดับปัญหา			
	ไม่มี	น้อย	ปานกลาง	มาก
1. ภัยธรรมชาติ เช่น แล้ง น้ำท่วม โรคและแมลง				
2. ไม่มีเงินลงทุน / กู้ ธกส. ไม่ได้แล้ว / ต้องกู้ธนาคารมาทำเกษตร				
3. อยากเปลี่ยนวิธีการผลิต เพื่อให้ได้พืชที่มีราคาดี แต่ไม่รู้จะเปลี่ยนอย่างไร				
4. ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ พ่อค้าคนกลางกดราคา				
5. ราคาปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย/ยาบำรุงต่างๆ) สูง				

6. ปัญหาการตลาด ไม่มีช่องทางส่งขายสินค้าเกษตร				
7. ไม่มีที่ดินทำกิน				
8. อื่นๆ (ระบุ)				

สถานการณ์การเงินของครัวเรือน

22. ท่านประเมินสถานการณ์การเงินของครัวเรือนท่านเป็นอย่างไร (1= ไม่เห็นด้วย, 2 = ไม่แน่ใจ, 3 = เห็นด้วย)

สถานการณ์	ประเมินสถานการณ์		
	1	2	3
1. ครัวเรือนท่านมีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามฉุกเฉิน			
2. ครัวเรือนท่านมีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามแก่ชรา			
3. ครัวเรือนท่านมีภาระหนี้สิน และยังสามารถชำระคืนได้ตามกำหนดปกติ			
4. ครัวเรือนท่านมีภาระหนี้สิน แต่ต้องขอเลื่อนการชำระหนี้			
5. ครัวเรือนท่านมีปัญหาหนี้สินที่ไม่สามารถชำระคืนได้ / ต้องเข้ากองทุน			
6. ครัวเรือนท่านไม่มีหนี้สินใดๆ			

23. หากครัวเรือนท่านมีหนี้สิน ท่านมีหนี้สินจากการกู้ยืมเพื่อวัตถุประสงค์ใด

☐ 1 ซื้อเครื่องมือทำการเกษตร	☐ 2 ซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	☐ 3 ทำธุรกิจนอกภาคเกษตร
☐ 4 ซื้อที่ดิน	☐ 5 ซื้อบ้าน/ซ่อมแซมบ้าน	☐ 6 ใช้จ่ายทั่วไปในครัวเรือน
☐ 7 ชำระหนี้รายการอื่นของตนเอง	☐ 8 ชำระหนี้ให้คนในครอบครัว/ญาติ	☐ 9 เพื่อการศึกษา
☐ 10 ซื้อสินทรัพย์ (เช่น รถ มอเตอร์ไซค์ เครื่องใช้ไฟฟ้า)	☐ 11 ค่ารักษาพยาบาล	
☐ 12 จัดงานเลี้ยง/งานพิธีกรรม	☐ 13 อื่นๆ (ระบุ)	

24. ท่านคิดว่าจะต้องใช้เวลานานแค่ไหน ถึงจะชำระหนี้ที่มีอยู่ตอนนี้คืนได้ทั้งหมด (ประเมินเท่าที่ทำได้)

☐ น้อยกว่า 1 ปี	☐ 1-5 ปี	☐ 6-10 ปี	☐ 11-20 ปี	☐ 21-30 ปี
☐ มากกว่า 30 ปี	☐ ไม่คิดว่าจะสามารถชำระหนี้ได้หมด	☐ ไม่แน่ใจ		

25. หากท่านออกแบงเองได้ ท่านต้องการมีแผนในการใช้หนี้คืนแบบใด ที่ท่านคิดว่าจะไม่ผิดนัดชำระหนี้

- ความถี่ รายวัน รายสัปดาห์ ราย 2 สัปดาห์ รายเดือน ตามรอบการผลิต
- รายปี มีเมื่อไรก็จ่าย ไม่มีความเห็น แล้วแต่เจ้าหน้าที่กำหนดมา ใช้คืนได้ทุกแบบ

- ขนาดหนี้ที่จ่ายคืนครั้งละ ไม่เกิน 500 บาท 501-1,000 บาท 1,000-5,000 บาท
- 5,000-10,000 บาท 10,000-50,000 บาท 50,000-100,000 บาท
- 100,000 บาทขึ้นไป อื่นๆ

26. ท่านเข้าร่วมโครงการต่อไปนี้หรือไม่ ไม่เข้าร่วมโครงการใดๆ

- เข้าร่วม 1 พักชำระหนี้เกษตรกร 2 รีไฟแนนซ์ (ออกสัญญาใหม่ เปลี่ยนเงื่อนไขสินเชื่อ)
- 3 ปรับโครงสร้างหนี้/เข้ากองทุนฟื้นฟู (เปลี่ยนเงื่อนไขสินเชื่อ ลดเงินต้น/เปลี่ยนระยะเวลาสัญญา)

27. ท่านเห็นด้วยกับโครงการพักชำระหนี้หรือไม่ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

เพราะอะไร

28. หากท่านเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ ท่านจะไปกู้เงินเพิ่มเติมเพื่อมาทำเกษตร จากที่ใด.....

29. หากมีเหตุให้ท่านต้องหยุดงาน/ไม่มีรายได้ตั้งแต่วันนี้ เงินออมและสินทรัพย์ที่ท่านมีมาตั้งแต่ก่อนจนถึงปัจจุบัน จะนำมาเป็นค่าใช้จ่ายทั่วไปในชีวิตประจำวันให้ท่านและครัวเรือนของท่านอยู่ได้นานเท่าไร

- ไม่เกินสัปดาห์ ไม่เกิน 1 เดือน 1-3 เดือน 3-6 เดือน 6 เดือน - 1 ปี มากกว่า 1 ปี

30. สมมติว่าท่านได้รับเงินก้อนใหญ่ ท่านจะนำเงินก้อนนั้นไปใช้เพื่อปรับสถานการณ์ที่ประสบอยู่ให้ดีขึ้นได้ สิ่งแรกที่ท่านจะทำ คืออะไร (เลือกได้เพียงข้อเดียว)

- 1 ซื้อ/สร้างบ้าน 2 ซ่อมแซมที่พักอาศัย 3 เริ่มต้นธุรกิจใหม่ 4 ขยายธุรกิจ
 5 การศึกษา 6 ใช้เพื่อการบริโภค 7 ซื้อรถ/มอเตอร์ไซด์ 8 ซื้อสินทรัพย์อื่น
 9 จ่ายหนี้ 10 อื่นๆ

31. ข้อความต่อไปนี้เป็นจริงสำหรับครัวเรือนของท่านเพียงใด (1=ไม่เห็นด้วย/เห็นด้วยน้อยที่สุด)

ข้อความ	ระดับความเห็นด้วย 1(น้อยที่สุด) - 5 (มากที่สุด)				
	1	2	3	4	5
ท่านยอมที่จะไม่มีบางสิ่งบางอย่าง เพื่อให้เก็บออมได้					
ท่านพยายามเก็บออมเพื่อไว้ใช้ในยามลำบากแม้ว่าจะมีรายได้น้อยก็ตาม					
ท่านหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินหากเป็นไปได้					
ถ้าปราศจากสินเชื่อ/เงินกู้ยืม ท่านจะไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้					
ในยามฉุกเฉิน ท่านจะกู้เงินกับนายทุน/บริษัทปล่อยกู้/คนนอกครัวเรือน					
ท่านมีผู้คนในชุมชนที่พร้อมให้ความช่วยเหลือทางการเงินเมื่อท่านต้องการ					

ความต้องการใช้บริการทางการเงิน

32. ปัจจุบัน ท่านมีผลิตภัณฑ์/ใช้บริการทางการเงินผ่านช่องทาง/สถาบันการเงินใด (เลือก ✓ ในตารางตามจริง)

ช่องทาง/สถาบันการเงิน	การออม	การกู้ยืม	การประกัน
1. ธ.ก.ส.			
2. ธนาคารออมสิน หรือธนาคารเฉพาะกิจอื่นๆ			
3. ธนาคารพาณิชย์ (กรุงไทย, กสิกร, ไทยพาณิชย์ ฯลฯ)			
4. บริษัทไฟแนนซ์/ลิชชิ่ง/non-bank เช่น อีออน เงินติดล้อ			
5. สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกร			
6. กองทุนหมู่บ้าน			
7. กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารชุมชน			
8. วงแชร์			
9. ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน			
10. นายทุน/ร้านค้า			
11. กองทุนการออมแห่งชาติ			
12. บริษัทประกัน			
13. กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน/ตำบล			
14. อื่นๆ (ระบุ)			

33. ท่านคิดว่าบริการทางการเงินที่มีอยู่ เพียงพอสำหรับความต้องการทางการเงินของท่านแล้วหรือไม่
- เพียงพอแล้ว มีมากเกินไป (จนทำให้เลิกใช้ไม่ถูก จนทำให้มีหนี้สินเกินตัว)
- ไม่เพียงพอ (เพราะ เข้าไม่ถึงบริการ ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน มีความยุ่งยากในเรื่องเอกสาร)

34. ท่านต้องการตัวช่วยสำหรับการออม เพื่อให้สามารถออมเงินได้ หรือไม่
- ไม่ต้องการ สามารถออมได้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องการ ช่องทางที่ท่านมีอยู่เพียงพอแล้ว
- ต้องการ โดยมีรอบการออมที่ตายตัว (ทุกสัปดาห์/ทุกเดือน) ออมที่ละน้อย ถึงยอดที่กำหนดไว้แล้วถึงถอนออกได้
- ต้องการ โดยมีรอบการออมที่ตายตัว กำหนดจำนวนเงินออมได้เอง และสามารถกู้ยืมมาระหว่างทางได้ แต่ก็ยังต้อง
ส่งเงินออม และจ่ายหนี้คืนต่อเนื่องทุกรอบ
- ต้องการ โดยมีเมื่อไรก็ค่อยออม แต่จะได้รับการเตือนทุกเดือน และมีการแจ้งเงินออมเฉลี่ยของทุกคนให้ทราบ

35. ท่านมี/เคยซื้อสลากออมทรัพย์หรือไม่
- สลากออมทรัพย์ ของ ธ.ก.ส. มี ไม่มี แต่เคยมี ไม่มีและไม่เคยมี
- สลากออมทรัพย์ ของ ธ.ออมสิน มี ไม่มี แต่เคยมี ไม่มีและไม่เคยมี

หากปัจจุบันท่านไม่มีสลากออมทรัพย์ แต่เคยมี เพราะเหตุใดถึงไม่ซื้อไว้อีก

36. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการบังคับให้ทำประกันชีวิตฟวงเงินกู้ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย
37. ท่านมีประกันภัยข้าวนาปี หรือไม่ มี ธกส.ทำให้ มี ซื้อเพิ่มเอง ไม่มี ไม่รู้จัก

38. ท่านอยากให้ประกันภัยข้าว คุ้มครองอะไร (เรียงลำดับตามความสำคัญ 1-4)
- _____ คุ้มครองสินเชื่อ _____ คุ้มครองต้นทุนการผลิต _____ คุ้มครองรายได้ _____ คุ้มครองราคาพืชผลตกต่ำ

39. หากมีผลิตภัณฑ์ที่ช่วยเก็บรายรับทางการเกษตรที่ได้ในแต่ละรอบการผลิต มาจ่ายเป็นเงินรายเดือนให้ท่าน (เหมือน
ท่านมีเงินเดือนประจำ แทนที่จะเป็นเงินก้อนใหญ่ในแต่ละรอบการผลิต) ท่านจะสนใจหรือไม่ สนใจ ไม่สนใจ

40. ท่านได้รับเงินช่วยเหลือในการเกษตรจากภาครัฐในโครงการใดบ้างในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ฟังพอใจหรือไม่

โครงการ	ได้รับ	พอใจ	ไม่เพียงพอ
1. สนับสนุนต้นทุนการผลิต			
2. สนับสนุนค่าเก็บเกี่ยว			
3. เงินชดเชยภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในแปลงเกษตร			
4. เงินโอนจากประกันพืชผล			
5. เงินโอนจากประกันรายได้ภาคเกษตร (ชดเชยส่วนต่างราคา)			
6. จำนำยุงฉาง/ประทวนข้าว			
7. การช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินอื่นๆ			
8. การช่วยเหลือที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น เมล็ดพันธุ์ พันธุ์สัตว์ ยาบำรุง			

41. ท่านคาดหวังให้รัฐมีเงินช่วยเหลือข้างต้นเป็นประจำทุกปี คาดหวัง ไม่คาดหวัง
42. ท่านเคยเข้ารับบริการ/ปรึกษาปัญหาหนี้สินหรือไม่ เคย จากที่ใด ไม่เคย
- ต้องการให้มีบริการปรึกษาปัญหาหนี้สินหรือไม่ ต้องการ ไม่ต้องการ
43. ท่านใช้สมาร์ตโฟนหรือไม่ ใช้ ไม่ใช้ ไม่ใช้เอง แต่ให้ลูกหลานทำธุรกรรมให้
44. ท่านใช้บริการอิเล็กทรอนิกส์ และแอปพลิเคชันใดต่อไปนี้บ้าง (เลือกทุกข้อที่ใช่)

- 1 กดถอนเงินที่ตู้ ATM
- 2 ฝากเงิน/โอนเงินที่ตู้ ATM
- 3 internet banking
- 4 mobile banking
- 5 ซื้อของผ่านอินเทอร์เน็ต/ออนไลน์
- 6 สื่อสารทาง Line (ไลน์)
- 7 ใช้เฟซบุ๊ก
- 8 ใช้อินสตาแกรม
- 9 แอปพลิเคชันอื่นๆ